

MİMARLAR ODASI
İZMİR ŞUBESİ

EGE MİMARLIK

ISSN 1301-9694
2011/4 79

DOSYA

Dönüşen Mimarlık
Dönüşen Kentler:
İzmir

YIL 21 SAYI 79 2011/4

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

YayınlayanMimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi**Sahibi** Hasan Topal**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** Nilüfer Çınarlı Mutlu**Yayın Sekreteri** Naciye Çıracı**Grafik Tasarım** Emre Çıkınoğlu**Grafik Uygulama** Güler Özsakarya Ertan**Yayın Komitesi**

H. İbrahim Alpaslan

T. Didem Akyol Altun

Naciye Çıracı

Erdal Onur Diktaş

Ebru Türkdamar Diktaş

Hikmet Gökmen

Güngör Kaftancı

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Seçkin Kutucu

Nilüfer Çınarlı Mutlu

İlker Özdel

Hasan Topal

Gürhan Tümer

(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33

Didim Temsilciliği: (0256) 811 57 74

Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi: (0236) 654 50 18

Aliağa Oda Temsilcisi: (0232) 616 20 21

Bergama Oda Temsilcisi: (0232) 633 28 71

Menemen Oda Temsilcisi: (0232) 832 90 32

Selçuk Oda Temsilcisi: (0232) 892 09 85

Soma Oda Temsilcisi: (0236) 613 10 08

Söke Oda Temsilcisi: (0256) 518 48 88

Tire Oda Temsilcisi: (0232) 511 17 66

Torbalı Oda Temsilcisi: (0232) 856 22 83

Yayın Koordinatörü Yasemin Keskin Enginöz**Teknik Hizmetler, Reklam Pazarlama ve Basım Dağıtım**

Yapı-Endüstri Merkezi

Fulya Mah. Yeşilçimen Sok. No: 12 / 430

(Polat Kulesi Yanı) 34394 Fulya / İstanbul

Tel: (0212) 266 70 70

Faks: (0212) 266 70 10

yayinpazarlama@yem.net

www.yem.net

Baskı

Mas Matbaacılık AŞ

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No: 3

34408 Kağıthane / İstanbul

Tel: (0212) 294 10 00

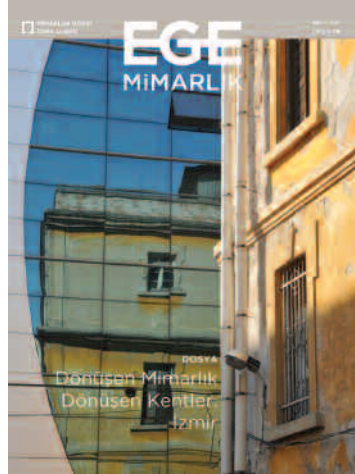
Faks: (0212) 294 90 80

www.masmat.com.tr

Baskı Tarihi: 25 Eylül 2011

Yayın Koşulları

- Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir.
- Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüldüklerinde okunabilir olmalıdır.
- Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir.
- Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur.
- Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK **Fotomaraton 2010 Sergileme Ödülü**
FOTOĞRAF **Alaattin Kanlioğlu**

BAŞYAZI ...2

İNGİLİZCE ÖZET ...4

HABERLER ...5

KENT GÜNDEMİ

Hasan Topal

İzmir'in "Expo 2020" Beklentisi ...7

MAKALE

İnci Uzun

Alişveriş Merkezinde Mekânsal Kalite:İki İzmir Örneği Özelinde Kullanıcı Odaklı Bir Çalışma ...10

DOSYA

DÖNÜŞEN MİMARLIK

DÖNÜŞEN KENTLER: İZMİR

Gülnur Ballice

Konak Atatürk Meydanı'nın Mekansal Dönüşümü ...16

Ebru Alakavuk, İlker Kahraman,

Eray Bozkurt, Çelen Ayşe Çelik

İzmir'deki Geçmiş Dönem**Yapılarının Eğitime Yönelik İşlevlere****Dönüşümü ...22**

Malike Özsoy

Fabrikadan Üniversiteye ...26

Nezihat Köşklük Kaya

Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi'ne Dönüşümü ...32

Burcu Şengün Erturgut

Tarihi Bir Konutta Dönüşüm: Urla Müzik Akademisi (UMA) ...38

MAKALE

Feride Pınar Arabacıoğlu

Sosyal Değişimlerin Mekânsal Yapıya Etkileri Üzerine... Komünizm Dönemi sonrasında Prag ...42

YAYIN TANITIM ...48

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) 2011 yılı Dünya Mimarlık Günü temasını "İnsan Hakkı Olarak Mimarlık" olarak belirledi. Bu tema çerçevesinde 03-9 Ekim tarihleri arasında kentte mimarlık üzerine konuşmak, mimarlığı düşündürmek, farkındalık yaratmayı sağlamak için çok yoğun etkinlikler gerçekleştiriyoruz. Sergiler, söyleşiler, gezilerle yoğun bir mimarlık gündemi oluşacak kentimizde. Mimarlık toplum buluşmasını sağlamak amacıyla kentin farklı bölgelerine ve yapılara geziler düzenleniyor, Metro istasyonları, Kordon gibi kentin odak noktalarında mimarlık sergileri açılıyor. Kurumsallaşan, gelenekselleşen etkinliklerimiz mimarlar, mimarlık öğrencileri ve kentliler tarafından izlenecek. Konak Belediyesi'nin desteğiyle bu yıl etkinliklerimizin bir bölümü Alsancak Dominik Caddesi'nde gerçekleşecek. Yaya alanında gerçekleşecek aktivitelerimiz açık bir platform olarak tüm kentin izlenimine sunulacak.

Son dönemde İzmir Alsancak Atatürk Kapalı Spor Salonu binasında yapılan imalatlar ve ilave inşaat çalışmaları ile yeni yapı alanları kazanmak amacı ile tamamen yıkılan Karşıyaka'daki modern dönem sivil mimarlık örneği olan Özsaruhan Evi'nin yıkılmasını protesto etmek için, 18 Ağustos Perşembe günü, Atatürk Kapalı Spor Salonu önünde basın bildirisi düzenlendi. Bildiriye, CHP İzmir milletvekili Musa Çam, Şube Yönetim Kurulu Üyelerinin yanı sıra, mimar üyeler ve mimarlık öğrencileri de katıldı. "Cumhuriyetimizin Eserlerine Sahip Çıkalım", "Mimarlık Eserlerine Saygı" ve "Mimarlık Mirasımız Yok Ediliyor" pankartları taşındı. Şubemizin başvurusuyla 2.grup taşınması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen Özsaruhan Evi, bu tip yapıların tescilden düşmesini sağlamak amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 06.01.2011 tarih ve 779 sayılı ilke kararı dayanak gösterilerek hazırlatılan "bilimsel" raporlar gerekçe gösterilerek tescilden düşürüldü ve yıkıldı. Kent belleğine, mimarlık mirasına sahip çıkamayan ülkemizde bu yıkımın toplumda yarattığı tepkilerin başka yapıların korunmasını sağlayacağını ummak istiyoruz.

İzmir'de birer kültür değeri olan tarihi ve modern bütün mimarlık mirasının ve kent değerlerinin korunması yalnızca mimarların, Mimarlar Odası'nın değil, yerel yönetimler, Koruma Kurulları ve bütün kurumların ve de kentlilerin asıl sorumluluğudur. Başta yerel yönetimler olmak üzere, Koruma Kurulları ve diğer kurumları İzmir'in kimlikli, özgün, nitelikli mimarlık değerlerine sahip çıkmaya, yapmış oldukları büyük yanlıştan dönmeye çağırıyoruz. Bütün kentlilerimiz İzmir'in kimliğinin ve mimarlık değerlerinin korunması konusunda duyarlı olmalı.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Şubemiz, İzmir Karşıyaka'da Yalı Caddesi üzerinde yer alan ve mimar Ziya Nebioğlu tarafından tasarlanmış ve inşa edilmiş olan Özsaruhan Evi'nin yıkılması ve mimar Harbi Hotan tarafından tasarlanan Atatürk Kapalı Spor Salonu'nda yapılan imalatlar ve ilave inşaat çalışmalarını protesto etmek için, Atatürk Kapalı Spor Salonu önünde basın bildirisi düzenledi. Basın bildirisinin detaylarını sizlerle paylaşıyoruz.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin her yıl düzenlenen Mimarlık Haftası etkinlikleri bu yıl 3-9 Ekim tarihlerinde "İnsan Hakkı Olarak Mimarlık" temasıyla gerçekleşecek. Hafta boyunca mimar-öğrenci-kentli ilişkisinin yoğun olarak yaşandığı bir ortam sunmayı amaçlayan atölye çalışmaları, sergiler, geziler ve söyleşilerin olduğu Mimarlık Haftası 2011 etkinlikleri program detaylarını sizlere aktarıyoruz.

Expo 2015 Dünya Sergisi Organizasyonu için durulan tartışmalar, Expo 2020 için İzmir'in yeniden adaylığı ile tekrar gündeme geldi. Şubemiz Yönetim Kurulu Başkanı Hasan Topal'ın konu ile ilgili görüşlerini bu sayımızda sizlerle paylaşıyoruz.

İzmir'in farklı mekânsal kurguya sahip iki alışveriş merkezinde, kullanıcıların mekânsal özellikleri değerlendirmesini inceleyen anket çalışmasının sonuçlarını, İnci Uzun bizlere aktarıyor.

Seçkin Kutucu tarafından ele alınan "Dönüşen Mimarlık Dönüşen Kentler:İZMİR" dosyasında; İzmir ve Ege özelinde dönüştürülen yapıların izleri sürülüyor. Bu doğrultuda Gülnur Ballice Konak Atatürk Meydanı'nın mekânsal dönüşümünü Konak'ın süregiden tarihsel değişim süreci ile ele alan; Ebru Alakavuk, İlker Kahraman, Eray Bozkurt ve Çelen Ayşe Çelik'in İzmir'deki geçmiş dönem yapılarının eğitime yönelik işlevlere dönüşümlerinin analizlerini bizlerle paylaşırken; Malike Özsoy, farklı işlevlerdeki sanayi yapılarının üniversiteye dönüşümünü; Nezihat Köşklük Kaya ise Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi'ne dönüşüm sürecini anlatıyor.

Bu sayımızda, komünizm sonrası Prag'ın politik ve buna bağlı ekonomik, sosyal ve kültürel değişimin kentsel ve mimari mekana olan etkilerini inceleyen Feride Pınar Arabacıoğlu, deneyimlerini bizlerle paylaşıyor. Prag kentinin mekânsal olarak beş ana bölgeye ayrılarak incelendiği metin, 40 yıl süren komünizmin sona ermesi ile sosyal anlamda büyük değişim ve dönüşümlerin varlığına dikkat çekiyor.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle, İyi okumalar...

YAYIN KOMİTESİ

SAĞDA
"Kıyı" Fotoğraf Yarışması
2007 Sergileme Ödülü
FOTOĞRAF
Sezgin Güvel

NEWS Architecture Week 2011

Architecture Week events, annually organized by the Chamber of Architects Izmir Branch, will be realized under the theme of "Architecture as a Human Right" this year, between October 3-9.

NEWS Izmir Chamber of Architects Protested the Rupture of Architectural Heritage of the City

Izmir Chamber of Architects organized a press release in front of Atatürk Sports Center in order to protest the recent implementations and additional construction works that are carried in Atatürk Sports Center and the demolition of Ozsaruhan Village.

NEWS Architecture and Education Convention VI (MEK VI) is in Izmir

The convention which is organized by Chamber of Architects of Turkey in every two years since 2001 is in Izmir between 16th-18th November. The householder of the convention is Dokuz Eylül University Faculty of Architecture.

CITY AGENDA Izmir's Expectation of "Expo 2020"

Hasan Topal, Architect, Chairman of the Board of Chamber of Architects Izmir Branch

The debates on Expo has become a current issue again after Izmir being renominated for Expo 2020. Hasan Topal, the Chairman of the Board of Chamber of Architects shared his opinions about the subject in this issue.

ARTICLE Spatial Quality in Shopping Malls: A User Centered Approach in Two Specific Examples in Izmir

Inci Uzun, Assist. Prof. Dr. DEU Faculty of Architecture Department of Architecture

Inci Uzun shares the results of her interviews where she investigated the user evaluations on the spatial qualities of the two shopping malls having distinct spatial organizations in Izmir. In the survey carried among the users of two shopping malls of distinct spatial organizations, the issues like whom the users visit the malls with, how much time they spend inside and the densest time zones are questioned.

ISSUE Architecture in Transformation and Cities in Transformation: İzmir

EDITOR Seçkin Kutucu, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture

The articles discuss the education buildings which are transformed from factories and industrial buildings in Izmir and Aegean region in particular, and the course of a public space, Konak Square, and the transformation of Buldan Government House and Penitentiary to Municipality's Handcraft of Cultural Center.

ISSUE The Spatial Transformation of Konak Atatürk Square

Gülner Ballice, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Interior and Environmental Design

In the article the transformation and evolution of Konak Atatürk Square, Izmir's particular symbolic spatial element, are comprised, the history of buildings that form the square, some specific relationships and projects related to the square and planning decisions that prepared the setting for the annihilation are discussed.

ISSUE Izmir's Passed Time Buildings and their Transformation to an Educational Use

Ebru Alakavuk, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture İlker Kahraman, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Interior and Environmental Design

Eray Bozkurt, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture Çelen Ayşe Çelik, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture

In the article whose main aid is to support the future researches, the course of 21 education buildings that went through transformation are discussed and are categorized in terms of historical-cultural, economical and environmental facts and the factors of transformation are scrutinized.

ISSUE From Factory to University

Malike Özsoy, Assist. Prof. Dr. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture Field

Yaşar University which is founded in Izmir, has donated a new function, the

function of education to an industrial building of a high economical value through restoring the building shell while transforming it. In the article, the course of transformation of the old industrial buildings with different functions into new buildings serving the education facility on the condition of reserving the outer shells is discussed.

ISSUE The transformation of Buldan Government Office and Penitentiary to Municipality's Handcraft of Cultural Center

Nezihat Köşklük Kaya, Res. Assist. PhD. DEU Faculty of Architecture Department of Architecture

The historical suburb of Denizli, Buldan - the suburb famous of its textile works and whose penitentiary was a building used as the Government Office in the 1870's and closed down six years ago by the Ministry of Justice, was then transformed to Municipality's Handcrafts and Cultural Center.

ISSUE A Transformation in a Historical House: Urla Music Academy (UMA)

Burcu Şengün Ertugut, Res. Assist. Yaşar University Faculty of Architecture Department of Architecture

The historical housing site which is used as Urla Music Academy (UMA) located in Urla's Zafer Street was purchased and restored by architect Sedef Tunçağ and pianist İnci Coşkun. The transformation of a house with a historical value to a music academy is considered as a new approach not only for its transformation but also as to set example to similar buildings and to achieve the former identity of the axis on which it is located.

ARTICLE On the Effects of Social Transformation on the Spatial Structure... Prague after Communist Regime

Feride Pınar Arabacıoğlu, Res. Assist. PhD. Yıldız Technical University Faculty of Architecture Department of Architecture

The article investigates the political, economical, social and cultural transformations and its effects on the urban and architectural space. The manuscript analyses the city of Prague through dividing it into five regions in the public sphere after communist regime.

Mimarlık Haftası'11

03 04 05 06 07 08 09 EKİM
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ / KONAK

www.mimarlikhaftasi.com

03 EKİM
Pazartesi

- 17.00 AÇILIŞ Açılış Konuşmaları
- 17.15 TÖREN Fotomaraton Ödül Töreni
- Meslekte 30. ve 50. Yıl Plaket Töreni
- 18.30 KOKTEYL Mimarlık Günü Kokteyli

04 EKİM
Salı

- 10.00 KİTAP GÖRÜŞME Korkmaz Vitrin Yeniden Bakmak
Koray Velibeyoğlu - Ülkü İnceköse
- 10.30 KİTAP GÖRÜŞME İstanbul'da (04 - 05 - 06 EKİM)
Sinan Ömür - Ozlem Barber - İker Özdel
- 10.30 KİTAP GÖRÜŞME Ballıca Halkı (04 - 05 EKİM)
Sait Ali Kökner
- 10.30 TEKNİK GEZİ Anadolu Apartmanı
Salih Seğmen
- 10.30 AÇIK OFİS Mirza Mimarlık
Ahmet Küçük - Berna Küçük
- 10.30 FİLM GÖSTERİMİ Ekimtopos
- 17.30 FOTOMARATON İnanç Hakkı Olarak Mimarlık
Uğur Tanyeli

06 EKİM
Perşembe

- 09.30 ATÖLYE Kentte Mimarlığı Aramak
Hüseyin Yonar
- 10.00 ATÖLYE Psikocoğrafyalar (Kendi Haritalarımız) (06 - 07 EKİM)
Bilge Demirtaş
- 10.30 TEKNİK GEZİ T.C. Merkez Bankası Binası Key Butik Otel
Derya Akdurak
- 10.30 TEKNİK GEZİ Kentin Kırısında ve İçinde Olmak: İnciraltı
Emel Kayın
- 14.00 FİLM GÖSTERİMİ Baykuşlar Toplanıyor 2010 - 2011 Seçmeleri
- 16.30 SÖYLEŞİ Bir Mimar ve Uygulamaları
William Alsop - Scott Lawrie
- 18.30 SÖYLEŞİ Bir Mimar ve Uygulamaları
Foster+Partner - Zak Ayash

05 EKİM
Cuma

- 10.00 ATÖLYE Engelli Kent
Şebnem Yücel Young
- 10.30 TEKNİK GEZİ 35. Sokak
Mehmet Kütükcüoğlu
- 13.00 AÇIK OFİS Eyo Mimarlık
Şeref Aldemir
- 14.00 FİLM GÖSTERİMİ Baykuşlar Toplanıyor 2010 - 2011 Seçmeleri
- 16.30 SÖYLEŞİ Çizgiler ve Yazılar Arasındaki Mimarlık
Hüseyin Yonar
- 18.30 SÖYLEŞİ Bir Mimar ve Uygulamaları
Mehmet Kütükcüoğlu

07 EKİM
Cumartesi

- 10.00 AÇIK OFİS MELEZMEKLER (07 - 08 EKİM)
Ökkeççiçek Savasır
- 10.00 AÇIK OFİS Çocuk ve Mimarlık (Dominik Caddesi)
Hikmet Gökmen
- 10.00 AÇIK OFİS "Neytasyalcılık" (07 - 08 - 09 EKİM)
Cenk Hasan Dereli
- 10.30 TEKNİK GEZİ Kireçlikçe-Göbekçe
İlhan Pınar
- 10.30 AÇIK OFİS Mente Mimarlık
Adnan Turan
- 17.00 SÖYLEŞİ Zaman Geçerken (Dominik Caddesi)
Aydın Boysan

08 EKİM
Cumartesi

- 10.00 ATÖLYE Barınak Maket Atölyesi (Dominik Caddesi)
Ufuk Ersoy - Clarissa Mendez Ersoy
- 10.30 TEKNİK GEZİ Kemeraltı
Hidayet Karakuş
- 11.00 TEKNİK GEZİ İzmir'in Tarihi Liseleri
Fezral Avcı Özkaban
- 13.00 AÇIK OFİS ETM Mimarlık
Etem Ülkütaş
- 13.00 ATÖLYE Kentte Mekan Bulmacası
Ali Okan Yılmaz
- 18.00 KONSER Grup Omnitone (Dominik Caddesi)

Sergiler

Carlos Ferrater "Peysaj ve Geometri" Sergisi
EAA-Euro Ararat Mimarlık - An/ Moment
Seniye Akar ve... Çizgi ile Düşünmek / Özgür Düşünmek Eski Seçki
"Modern ve Ballık" Bilen İler
"Bir Mimarlık" Affelari
Araçta da Günderülüyor Mimarlık
Öğrenci Projeleri Sergisi
Fotograf Yaratma Sergisi
Türkiye'de Mimarlık Açık Pencere
Object Hospital / Alesse Hentaoel
Kırsal Kavramak: Adalgda

Atatürk Kültür Merkezi
Basim Hayat Muzesi
Dominik Caddesi
Vasif Çınar Bulvarı Sergi Alanı/1. Kordon
Dominik Caddesi/Alemler
Atatürk Kültür Merkezi
Atatürk Kültür Merkezi
Metro/ Konak İstasyonu
Fransız Kültür Merkezi
Dominik Caddesi/Alemler
Atatürk Kültür Merkezi

09 EKİM
Pazar

- 12.00 AÇIK OFİS Bir Dönüşüm Projesi: Ortas yerinden alınarak...
Nail Egemen Yerce

DOMINİK CADDESİNDE GERÇEKLEŞECEK ETKİNLİKLER KONAK BELEDİYESİ İŞBİRLİĞİ İLE DÜZENLENMİŞTİR.

ANA SPONSOR

orfi
ofis mobilyaları

DESTEKLENDİREN KURUM

İZMİR

ORGANİZASYON

ege

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

1456 Sk. No: 8 Kat: 4 D: 10 Alsancak / İzmir • Tel: [0232] 463 66 25 • Faks: [0232] 463 52 12 • www.izmimod.org.tr • info@izmimod.org.tr

Kentin Mimari Mirasının Yok Edilmesini Protesto Ediyoruz

ŞUBEMİZ, KARŞIYAKA'DA ÖZSARUHAN EVİ'NİN YIKILMASI VE ATATÜRK KAPALI SPOR SALONU'NDA YAPILAN İMALATLAR VE İLAVE İNŞAAT ÇALIŞMALARINI PROTESTO ETMEK İÇİN BASIN TOPLANTISI GERÇEKLEŞTİRDİ

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, son dönemde İzmir Alsancak Atatürk Kapalı Spor Salonu binasında yapılan imalatlar ve ilave inşaat çalışmaları ile kent içinde yeni yapı alanları kazanmak amacı ile tamamen yıkılan Karşıyaka'daki modern dönem sivil mimarlık örneği olan konut yapısının yıkılmasını protesto etmek için, 18

Ağustos Perşembe günü , Atatürk Kapalı Spor Salonu önünde basın bildirisi düzenledi.

Bildiriye, İzmir milletvekili Musa Çam, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Hasan Topal ve Yönetim Kurulu Üyeleri yanı sıra, mimar üyeler ve mimarlık öğrencileri de katıldı. Basın Bildirisini Mimarlar Odası

İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Hasan Topal okurken, mimar üyeler ve öğrenci üyeler "Cumhuriyetimizin Eserlerine Sahip Çıkalım", "Mimarlık Eserlerine Saygı" ve "Mimarlık Mirasımız Yok Ediliyor" pankartları taşıdılar. Bildiride; " İzmir'de birer kültür değeri olan tarihi ve modern bütün mimarlık mirasının ve kent değerlerinin korunması yalnızca mimarların, Mimarlar Odası'nın değil, yerel yönetimler, Koruma Kurulları ve bütün kurumların ve de kentlilerin asıl sorumluluğudur. Başta yerel yönetimler olmak üzere, Koruma Kurulları ve diğer kurumları; İzmir'in kimlikli, özgün, nitelikli mimarlık değerlerine sahip çıkmaya, yapmış oldukları büyük yanlıştan dönmeye çağırıyoruz. Bütün kentlilerimizi İzmir'in kimliğinin ve mimarlık değerlerinin korunması konusunda duyarlı olmaya davet ettiğimizi kamuoyuna saygıyla duyuruyoruz." denildi.

Mimarlık ve Eğitim Kurultayı - VI "Mimarlık Eyleminin Gelişimi ve Çeşitlenmesi " Temasıyla İzmir'de Gerçekleştirilecek

MİMARLIK VE EĞİTİM KURULTAYI BU YIL "MİMARLIK EYLEMİNİN GELİŞİMİ VE ÇEŞİTLENMESİ" TEMASIYLA 16-17-18 KASIM TARİHLERİNDE DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ EV SAHİPLİĞİNDE İZMİR'DE GERÇEKLEŞECEK

Meslek örgütümüzle eğitim kurumlarımızın ortak çalışma ortamında buluşmasını sağlama

misyonuyla gerçekleştirilen Mimarlık ve Eğitim Kurultayları, 2001 yılından başlayarak iki yılda bir gerçekleştirilmiş ve kazanımlarını mimarlık gündemine taşımıştır. Bu yıl kurultaya Dozkuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ev

sahipliği yapıyor. Kurultaylarda mimarlık eğitiminin ve mimarlığın sorunları birlikte ele alınmış, çözümler ve çıkış yolları aranarak mimarlık ve eğitimi masaya yatırılmıştır. Kurultayların çalışma gruplarında ele alınan her konunun tutanaklara geçirilmesi ve mimarlık kamuoyunun incelemesine sunulması eleştirilere açık olması sağlanmıştır. Giderek artan kazanımların elde edildiği Kurultaylarda Mimarlar Odası ve eğitim kurumları arasında daha yoğun bir işbirliği ve iletişim olanağı sağlanmış, yapılan

çalışmalarda pek çok konuda öneri geliştirilerek uzlaşıya varılmıştır. Kurultayların birikim ve deneyimlerinin olgunlaştırılması ile mimarlık alanında bazı kurumsal yapılaşmaların oluşması sağlanmıştır. Bu kurultayların çıktıları çerçevesinde, özellikle kalite standartlarının yükseltilmesi hedeflenerek MIAK (Mimarlık Akreditasyon Kurulu) ve SMGM (Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi) hayata geçirilmiştir.

Kaynak: Çetin Türkçü, Eyüp Muhçu

İzmir'in "Expo 2020" Beklentisi

EXPO 2015 DÜNYA SERGİSİ ORGANİZASYONU İÇİN, 2006 YILINDAKİ RESMİ ADAYLIK VE İZLEYEN SÜREÇTE YAŞANAN GELİŞMELER SONUNDA İZMİR YERİNE MİLANO KENTİNİN SEÇİLMESİYLE DURULAN TARTIŞMALAR, EXPO 2020 İÇİN İZMİR'İN YENİDEN ADAYLIĞI İLE TEKRAR GÜNDEME GELDİ

Sevilla haritasında Kent -Expo alanı ilişkisi

Expo 2015 Dünya Sergisi organizasyonu için, 2006 yılındaki resmi adaylık ve izleyen süreçte yaşanan gelişmeler sonunda İzmir yerine İtalya-Milano kentinin seçilmesiyle biraz durulan tartışmalar "Expo 2020" için İzmir'in yeniden adaylığı ile tekrar kentin gündemine geldi. Başta yer seçimi olmak üzere "Expo" tartışma ortamında yerini aldı. Merkezi hükümet, yerel yönetim ve kentte bulunan meslek kuruluşları, ilçe belediyeleri, basın ve diğer aktörler Expo konusunda yeni açıklamalar, görüşler, istekler, beklentiler sunmaktalar kente, kentliye.

Önceki adaylık sürecinin tartışmalarının kapsamını oluşturan, yer seçimi, Expo'nun kente getireceği kazanımlar, kentin ticaret, turizm yaşamına katkıları vb. ayrıntılar yeniden kentlilere yansıtılmaya, benimsetilmeye çalışılıyor.

Genel olarak bakıldığında; Olimpiyatlar, Expolar, Formula gibi uluslararası büyük organizasyonlar,

büyük projeler olarak ülkelerin ve kentlerin gelişme stratejilerinde önemli fırsatlar ve olanaklar olarak ele alınmakta, bu bağlamda politikalar oluşturulup kent planları ile uyumlandırılarak yaşama geçirilmektedir. Çoğunlukla, organizasyon sonrasında kentlerde kalıcı kentsel altyapı tesisleri, nitelikli kamusal alanlar ve mimarlık ürünleri kazanılmış olmaktadır. Şehir ve bölge ekonomisini kalıcı olarak canlandırıp geliştirmek, şehrsel altyapıyı, ulaşım altyapısını, kültür altyapısını, turizm altyapısını, eğitim altyapısını, sağlık altyapısını nitelikli olarak iyileştirmek gibi genel amaçların da olduğu görülmektedir.

Expo sergilerinin tarihi ve düzenlendiği kentlerin yaşamış olduğu tartışmalar incelendiğinde öncelikli olarak iki önemli kararın geliştirilmiş olduğu görülüyor.

- Expo, düzenlendiği kentin ekonomik, sosyal, kültürel ve mekansal hedeflerine erişmek için bir araç olarak algılanmakta,

- Expo sonrası, yaklaşık en az 150 ha. Expo alanının ve kalıcı yapılarının nasıl bir işlevle kente kazandırılacağı belirlenmekte, Özetle aktarılan kararlar irdelendiğinde, Expo'nun aslında bir planlama sorunu olduğunu ve kent planlarında yer alan, ekonomik, sosyal ve mekansal hedeflerin gerçekleştirilmesi için bir araç olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.

Expo organizasyonu için boş bir alanda yer seçimi yapmış olan İspanya-Sevilla ile kentin merkezindeki yapılarla dolu olan bir alanda yer seçmiş olan Çin-Şanghay kentlerinin örnekleri üzerinden Expo - kent ilişkisine, Expo'nun kente etkisine ve Expo'nun kentte nasıl ele alındığına bakmanın, İzmir için tartışmaların verimi ve doğru sonuçlara ulaşması açısından yararlı olacağı söylenebilir.

Sevilla İspanya'nın güneyinde Andalucia (Endülüs) bölgesinde yaklaşık 650 bin nüfuslu bir kenttir. Ekonomisi zayıf Endülüs bölgesinin güçlendirilmesi amacıyla ve kraliyet desteğiyle Expo-1992 nin Sevilla'da düzenlenmesi hedeflenmiş, tema olarak "Keşifler Çağı" önerilmiştir. Expo organizasyonu için, kentin içinden geçen nehrin yatağı değiştirilerek kazanılan ada üzerinde yaklaşık 220 ha. bir alan planlanmıştır.

Expo sonrası için bir karar öngörülmemiş olması nedeniyle yaklaşık 20 yıl sonra günümüzde Expo alanının 120 hektarlık kısmı ve pavyonların bir bölümü bilişim amaçlı Teknopark olarak, bir kısmı rekreasyon alanı olarak geliştirilmeye çalışılıyor, geri kalan kısmı ise atıl bir durumda olup nasıl işlevlendirileceğine dair tartışmaları sürüyor.

Expo organizasyonu kapsamında; Sevilla - Madrid arasında İspanya'nın ilk yüksek hızlı treni (AVE) işletmeye alınmış, İspanyol mimar Antonio Cruz'un tasarımı olan Santa Justa Tren İstasyonu, mimar Rafael Moneo'nun

Şanghay merkezinin bir bölümünü içeren haritada Kent-Expo alanı ilişkisi

tasarımı olan Havaalanı Yeni Terminal Binası tamamlanmış, kentte 35 km. otoyol, kent çıkışlarında 14 köprülülük kavşak, şehir içinde 30 km raylı toplu ulaşım sistemi, nehir üzerinde, mimar Santiago Calatrava'nın tasarımı olan Alamillo Köprüsü ile birlikte 9 yeni köprü, Kongre Merkezi Binası, kentin tarihi merkezindeki bütün kamu ve özel yapıların restorasyonu, toplam yaklaşık 20 bin yatak kapasiteli oteller ve tarihi merkezde pansiyonlar gerçekleştirilmiştir.

Expo 1992 Sevilla 42 milyon ziyaretçi tarafından gezilmiştir. 650 bin nüfuslu bir kent için, yapılan yatırımlar ve ziyaretçi sayısının müthiş bir gelişme olduğu ortadadır. Expo sonrası Sevilla, İspanya turizm rotalarının önemli bir noktası olmuş ve ilgi hâlen sürmektedir.

Şanghay kenti ise, Çin'in doğusunda, yaklaşık 19 milyon nüfusu ile Çin'in en büyük, dünyanın sekizinci büyük kentidir. Şanghay 2010 Expo organizasyonunun teması, "Daha iyi kent ve daha iyi yaşam" olarak belirlenmiştir. Şanghay kentsel planlama ofisi, planlama çalışmalarını 1999'da tamamlamış, 2001 yılında Expo 2010 için kentin merkezinde Huangpu nehrinin iki kıyısında toplam 668 hektar alanı önermiş ve uluslararası sergiler bürosu tarafından kabul edilmiştir. Expo için önerilen kapalı alanlar toplam 328 hektardır. Expo alanı olarak belirlenen alanda, demir-çelik ve kimyasallar üreten 12 adet fabrika, tersaneler, elektrik santralleri, mekanik limanlar ve depolardan oluşan 326 özel ve kamu tesisi ile düşük gelir grubuna ait 25.000 niteliksiz konut bulunmaktadır.

Özellikle 1865'lerde kurulan ve Çin modern tarihinde öncü olan silah fabrikası, depoları ve uçak atölyesi, Şanghay Modern Tarihi Koruma Listesine seçilmiştir. Expo alanı içinde bulunan endüstri yapıları, depolar ve tesisler için koruma kararı alınmış, bu yapıların Expo sırası ve sonrası için tema, deniz, endüstri, ticaret, enerji vb. müzeleri olarak işlevlendirilmesi benimsenmiştir.

Genel strateji ise; Expo'nun düzenleneceği alanda yer alan endüstri yapılarının tanımlanan kentsel fonksiyonlara hızla dönüşümünün sağlanmasıyla, eski kentin yenilenmesinde öncülük rolünü oynamasıdır. Expo sonrası için kentin merkezinde ve nehrin iki yakasındaki bu alanlar kentin genel planında kamusal, kültürel, sosyal ve açık alan olarak tanımlanmıştır. Merkezde ve nehrin iki kıyısında yeni ve kamusal kullanışa güçlü kıyı düzenlemeleri ve açık kamusal alanlar ile kıyı şeridini etkilemesi ve ayrıca çevresinin sürdürülebilir kentsel gelişimini kolaylaştıracağı hedeflenmiştir.

Örneğin Pudong kıyısında "Expo Center" olarak yapılan 350x140 mt. boyutlarındaki 140.000 m²'lik yapı, Expo süresince operasyon, idare, haberleşme, aktivite ve konferans merkezi olarak hizmet vermiş, Expo sonrasında Şanghay hizmet sektörünün gelişmesini teşvik etmek amacıyla büyük bir fuar ve kongre merkezi olarak işlevlendirilmiştir.

Puxi kıyısında bulunan eski endüstri yapısı, Expo sırasında "Daha iyi kent, Daha iyi yaşam" tema pavyonu olarak, Expo sonrasında da "Kentsel Gelecek

Müzesi" olarak işlevlendirilmiştir. Müzede kentin, bugünkü sorunlarından yola çıkılarak, hayal edilen geleceğini interaktif bir şekilde ziyaretçilere sunmak amaçlanmıştır. Filmler, kitaplar, heykeller, maketler vb. araçlarla geleceğin kentinin tasarımının yanı sıra, insanlığın ilerlemesi ve daha iyi kent kavramının vurgulanması benimsenmiştir. Aslında bu temanın Şanghay gibi mega ötesi, azman bir kentte üstlenmiş olduğu dil ilginç olsa gerekir.

Tesisin 165 m yüksekliğindeki bacası ise kentte zaman ve termometre işlevi görecektir, iklim, hava koşulları ve sıcaklık hakkında sürekli bilgi yayınlayan bir kentsel elemana dönüştürülmüştür.

Alanda bulunan ve kaldırılan konutların bir bölümü Expo Köyü olarak alanın bir bölümünde inşa edilmiş, bir bölümü de kentin diğer bölgelerinde inşa edilmiş, ancak bu uygulama önemli tartışmalara neden olmuştur.

Şanghay 2010 Expo' da 70 milyon ziyaretçi hedeflenmiş, 73 milyon kişi ziyaret etmiştir. Danimarka pavyonunu ise, Danimarka'nın 5,55 milyonluk nüfusundan daha çok kişi ziyaret etmiştir. 1,5 milyar nüfusu olan bir ülkenin, 19 milyon nüfusu olan en büyük kenti için bu sayılar olağandır denebilir.

Çok özetle aktarılan örneklerden her ülkenin ve kentin kendine özgü koşulları, öncelikleri, politikaları ve stratejileri, Expo organizasyonlarını ele alışlarındaki kararlarını belirlemektedir. Ortak olan özellik ise konuyu öncelikle bir kent planlaması (ekonomik ve mekânsal hedefleri içeren) problemi olarak ele alınmış ve sonuçlandırmış olmalarıdır.

İzmir'de Expo

Expo 2015 organizasyonu için seçimi kaybeden kent, 2020 Expo'su için yeniden aday olmuş, merkezi hükümet temsilcileri ve yerel yöneticiler, seçim süreçlerinde kentin Expo adaylığını açıklamışlardır.

Ancak daha önce yaşanan süreç ve tartışmaların getirdiği açmazlar nedeniyle bu aşamada Expo için yer seçiminde sorunlar ortaya çıktı. İzlenmektedir. İlgililerin, İnciraltı'nın Expo için doğru yer olmadığına dair açıklamaları basında yer almıştır.

Açıklamanın gerisinde İnciraltı'nın Turizm Merkezi olması nedeniyle 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planında Turizm Merkezi olarak tanımlanmasının ve Expo için bir plan kararı geliştirilmemiş olmasının rolünün olduğu düşünülebilir.

2015 adaylığı sürecinde Expo alanı için, kamulaştırma yapılmayacağı, bu bağlamda arazi ve kamulaştırma bedeli olmayan bir alanın bulunması beklentileri kapsamında, İzmir Kentsel Bölge Nâzım İmar Planında Urla'da İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kampus Alanında Expo'nun gerçekleştirilmesi önerilmiştir.

Güllübahçe Körfezi'nde kampus alanının kıyı ile ilişkili bölümü Expo alanı olarak belirlenmiştir. Expo sonunda da yapılmış olan düzenlemeler ve pavyon yapılarının üniversitenin idari, sosyal, kültürel vb. gereksinimlerini karşılayan tesisler olarak kullanılması hedeflenmiştir. Expo sonrası bölgenin ve üniversitenin raylı sistem ulaşımı çözülmüş, mekânsal standartları yüksek bir kampus alanı haline gelmesi de amaçlanmıştır.

Ancak planın önerisi, süreç içinde, aslında konut ve turizm amaçlı yapılaşmaya açılması için sürekli girişimlerde bulunulan yaklaşık 900 ha. İnciraltı bölgesinin, bu defa Expo araç edilerek yapılaşmaya açılması kıvraklığıyla yapılan "1/25.000 ölçekli İnciraltı-Expo Çevre Düzeni Planı" ile işlevsiz kalmıştır. İlginç olan; ülkemiz İmar Kanunu ve ilgili planlama mevzuatında bulunmayan "Expo 2015 için İzmir seçilirse geçerlidir" şeklinde bir plan notuyla planın onaylanmış olmasıdır. 2008 yılında 2015 Expo için İzmir seçilmemiş, plan geçersiz kalmıştır. Bir başka ifadeyle; Expo 2015 için İzmir seçilmemiş ve plan, kendi plan notuyla geçersiz duruma düşmüştür.

Diğer yandan Expo için gerekli olan en az 200 ha. (2.000.000 m²) büyüklüğünde bir alanın, İnciraltı gibi kentin görece olarak arazi değerlerinin en yüksek olduğu bir bölgesinde nasıl elde edileceği sorusu büyük bir problem olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

2020 Expo organizasyonu için kentte yeniden tartışmalar ve yer seçimi önerileri boyutunda gelişmeler

izlenmektedir. Buca Belediyesi Kaynaklar'da, Selçuk Belediyesi Pamucak'ta, Urla Belediyesi Urla'da Expo için alan önermektedirler. 2015 sürecinin önde bulunan aktörleri de yeniden İnciraltı'nın Expo alanı olarak belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Büyükşehir Belediye Başkanı da İnciraltı'nda yapılacak planla, İmar Kanunu uyarınca ayrılması gereken yol, yeşil alan, otopark vb. kamu kullanımları için öngörülen %40 oranında düzenleme ortaklık payının alınıp, bu alanda Expo'nun yapılacağını açıklamaktadır, İmar Kanunu'na ve mevzuata aykırı olarak!

Bütün bu tartışmaların, önermelerin, beklentilerin içinde kent planlarının, kentin önceliklerinin stratejilerinin ve kararlarının hiçbirinin dikkate alınmıyor olması, yine bir başka ifadeyle Expo 2020 organizasyonunun ve yer seçiminin kentin planlama sürecinin bir parçası, planların hedef ve stratejilerini gerçekleştirir bir araç olması öngörüsünün bulunmadığı izlenmektedir.

İzmir kentinin öncelikli sorunu, mevcut yapılaşmış kentsel alanının yaklaşık %50'sini oluşturan, güvensiz, sağlıksız, her türlü kentsel teknik ve sosyal altyapı açısından yetersiz gecekondü bölgelerinin ve yapılarının, nasıl daha güvenli, sağlıklı, nitelikli yapılara ve kentsel yaşam alanlarına dönüştürüleceği sorudur.

İzmir Kentsel Bölge Nâzım İmar Planı'nın öncelikli stratejilerinden biri de bu tespittir ve bu kapsamda kentte ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişme için yenileme, sağlıklaştırma alanları belirlenmiş, bu alanların geliştirilmesine yönelik ilkeler önermiştir.

Planın öngörülerinde, kentte sorunlu olduğu tespit edilen ve yenileme, sağlıklaştırma önerilen kentsel alanlarda, kamu, özel, yerel yönetim birlikteliğinde kapsamlı program ve projeler geliştirilmesi ve uygulanması gereği belirtilmektedir.

Kentin öncelikli gereksinimi böyle tanımlandığında, Expo gibi bir büyük organizasyonun da yaklaşık en az 3-6 milyar dolar bütçesi olacağı bilindiğine göre, bir fırsat olarak Expo için yer seçiminin kentin sağlıklaştırılacak - yenilenecek bölgelerinde aranması gereği akılcı bir yaklaşım olacaktır.

Bir seneryo olarak örneğin; İzmir Körfezi kıyısı ile ilişkili, niteliksiz, güvensiz yapıların yoğun olarak bulunduğu Şaraphane, Halkapınar, Çamdibi bölgesinde Melez, Arap ve Manda derelerinin sınırlandırdığı bir bölgede yer seçimi yapılabilir. Arap ve Manda dereleri hazırlanacak kentsel tasarım projeleri kapsamında denizden 1,5 - 2 km. içerilere kadar kanallara dönüştürülebilir.

Kanalların kıyılarında yapılacak düzenlemelerle nitelikli kentsel rekreasyon alanları oluşturularak hem bölge denizle buluşturulur, hem de derelerin ıslah ve tarama sorunları çözülmüş olur. Alanda bulunan konutlar yine alan içinde bir bölgede güvenli ve nitelikli mimarlık uygulamaları olarak ve kentin mimari düzeyini de geliştirecek şekilde gerçekleştirilebilir.

Alanda bulunan çoğu atıl durumdaki Tekel Fabrikası gibi eski endüstri yapıları yeniden işlevlendirilebilir. Expo organizasyonu sonrasında, pavyon yapılarının korunacak olanları kentsel donatı işlevlerine, kültürel işlevlere dönüştürülerek kentin merkezinde kamusal niteliği güçlü bir kentsel mekan yaratılabilir.

Belirlenecek 350-400 ha. büyüklüğünde bir alanın nitelikli olarak geliştirilmesi, kentin bu alana sınır oluşturan diğer bölgelerinin de (Yenişehir, Altındağ, Işıkkent vb. bölgeler) sağlıklaştırılmasına, gelişmesine ve yenilenmesine ivme kazandırarak kentin önceliği büyük oranda gerçekleştirilmiş olur.

Kuşkusuz böyle bir öneri, bütün aktörlerinin yer alacağı katılımcı, bilimsel ve demokratik bir yöntemle ve bir planlama süreci olarak yürütülmeli ve yönetilmelidir.

Sonuç olarak İzmir kenti, Expo'yu İnciraltı'nı yapılaşmaya açmak için bir araç olarak kullanmak yerine, kentte kalıcı ve nitelikli mekânların elde edilmesi ve kentin gerçek ihtiyaçlarının tamamlanması için bir fırsat olarak değerlendirmelidir. Böylesi büyük bütçesi olan organizasyonları küçük hedefler ve hesaplar için değil, kentin ekonomik, sosyal, mekânsal vb. hedeflerine erişmek ve büyük kentsel sorunları çözmek için bir araç olarak görmelidir.

Hasan Topal, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı

Alışveriş Merkezinde Mekânsal Kalite: İki İzmir Örneği Özelinde Kullanıcı Odaklı Bir Çalışma*

MAKALE, İZMİR'İN FARKLI MEKÂNSAL KURGUYA SAHİP İKİ AVM'DE KULLANICILARIN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ DEĞERLENDİRMESİNİ İNCELEYEN ANKETİN SONUÇLARINI İNCELEMEDİR

İnci Uzun

ÜSTTE İzmir'in alışveriş merkezleri (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Kipa Çiğli AVM görünüş ve iç mekan (Resim 2)

Kipa Çiğli AVM zemin kat plan şeması (Resim 3)

Alışveriş merkezi, sanayi devrimi ile birlikte üretim ve tüketimin anlam ve ilişkilerinin şekil değiştirmesine bağlı olarak ortaya çıkan “tüketim kültürü”nün ürünlerinden biri olarak görülür. Tüketim en geniş anlamı ile insanların özelliklerini sıralarken veya onları tanımlarken kullanılabilecek her türlü sosyal etkinlik olarak tanımlanmakta (Chaney, çev., 1999), tüketim kültürü, sanayi devrimi ile meta üretiminin genişlemesi ile maddi kültürün tüketim malları, alışveriş ve tüketim alanları şeklinde büyük miktarlarda birikmesine dayanmaktadır (Featherstone, çev., 1996). Toplumun “ihtiyaçlar” yerine “istekler” yoluyla tüketime yönlendirilmesi, ekonominin yaşamsallığı açısından en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Tüketim inancı, göstergelerin mutlak gücüne duyulan inançtır, bolluk ve refahsa mutluluk göstergelerinin birikimidir (Baudrillard, çev., 1997). Tüketimden alınacak haz ise, tüketicinin kültürel hayalinde ve tüketim alanlarında yaşanmaktadır (Featherstone, çev., 1996). Tüketim, ihtiyaçları gidermeye yönelik bir alışveriş eyleminin sonucu olmaktan çıkarak, ekonomik çıkarlar doğrultusunda moda ve reklamlar yoluyla desteklenen ve yönlendirilen, kimlik ve statü oluşturmaya yönelik bir toplumsal olgu haline dönüşmüştür.

“Tüketim katedralleri” olarak da adlandırılan (Ritzer, çev., 2000) alışveriş merkezlerini, Gottdiener (2005), tüketimin birer aracı olan yarı-kamusal mekânlar olarak tanımlamaktadır. Alışveriş merkezleri müşterilerin birincil sorumluluğu olan

tüketimden ayrılmamalarını sağlayacak şekilde dış dünyayı dışarıda bırakmaktadır; fabrikanın üretim alanında yaptığını, tüketim alanında yapmaktadır (Madden ve Wiley-Schwartz 2002; Yırtıcı, 2005). Tüketimin ortak paydaya dönüştüğü toplumlarda alışveriş merkezi pratik ve ideolojik olarak ikili bir rol oynar. Sağladığı konforlu ve yalıtılmış mekân, kullanıcıyı daha çok satın almaya odaklarken, gündelik hayatta “tüketim toplumu”nun kamusal mekânı haline gelerek, tüketimin toplumsal bir değer olarak meşrulaşmasına hizmet eder.

Günümüzün kamusal mekân ihtiyaçlarına cevap veren ve birer tüketim peyzajı olarak kitlelerce kullanılan alışveriş merkezlerinin ortaya çıkışı, 1950'li yıllarda A.B.D.'de Victor Gruen'in banliyö yerleşmeleri için kompakt bir kent merkezi kurma fikrine dayanmaktadır. Pek çok kentsel işlevi bünyesinde barındıran alışveriş merkezlerinin Türkiye'deki öncüleri 1980'li yılların sonlarında üretilmeye başlanmıştır.

Türkiye için günümüzdeki toplumsal ve ekonomik gelişmelerin en yakın ve önemli kırılma noktası 1980 sonrası serbest piyasa ekonomisine geçiştir; değişen pazar payları ve rekabet ile birlikte, malların çeşitliliğinde ve miktarındaki artış, Batı toplumundaki tüketim kültürünün Türkiye'de de yaşanmasının yolunu açmıştır (Erkip, 2003, 2005; Tokatlı ve Boyacı, 1998; Cengiz ve Özden, 2002). Bu dönemde entegre olunmaya çalışılan “küresel” ekonomik düzen, beraberinde yeni sosyal değerler ve alışveriş merkezi gibi yeni mekân türlerini getirmiştir.

“AVM'LERİN TÜRKİYE'DEKİ ÖNCÜLERİ 1980'LERİN SONLARINDA ÜRETİLMEMEYE BAŞLANMIŞTIR”

Alışveriş merkezleri üç büyük kentte yoğunlaşmakla birlikte günümüzde ülke çapına yayılmakta, mekânsal ve işlevsel olarak çeşitlenmektedirler. Son yıllarda geleneksel “kapalı kutu” alışveriş merkezi şemasından, kentsel mekânın simülasyonu olarak üretilen “yaşam tarzı merkezi” fikrine dünya ve ülke ölçeğinde bir yönelim göze çarpmaktadır.

İzmir'de alışveriş merkezlerinin ortaya çıkışı 1990'lı yılların sonlarına rastlar. Bu alışveriş merkezleri, kentin gelişme aksları üzerinde bulunmaktadır. Kentin kuzey yakasında bulunan Ege Park, Mavişehir konut topluluğunun merkezinde, CarrefourSA ve Kipa Çiğli alışveriş merkezleri ise çeperinde yer almakta, Bostanlı sahil yolu, İzmir-Çanakkale karayolu ve İzmir çevreyolu ile bağlantılanmaktadır. Güney yakadaki Agora, Palmiye ve Kipa Balçova alışveriş merkezleri ise, İzmir-Çeşme karayolu ve otoyolu arasında konumlanmaktadır. Özilek AVM ise, aynı otoyolun kuzeyinde çok katlı bir otelin parçasıdır. Güney yakadaki Selway ise, Aydın otoyolu üzerinde inşa edilmiş, açık mekânlı bir alışveriş merkezidir. Konak'ta bulunan Konak Pier, çelik konstrüksiyonlu tarihi bir yapıdan dönüştürülmüş bir alışveriş merkezidir. Kentin doğu aksında İzmir-Ankara karayolu üzerinde bulunan Park Bornova AVM, İzmir'in ilk alışveriş merkezlerindendir; aynı aksa ve Aydın otoyoluna bağlantılı Forum Bornova AVM ise yaşam tarzı merkezi olarak tanımlanan alışveriş merkezlerinin İzmir'deki ilk örneğidir (Resim 1).

Forum Bornova ve Kipa Çiğli Alışveriş Merkezlerinde Sosyal ve Fiziksel Ortam Koşulları İle Kullanım Biçimlerinin Sorgulanması

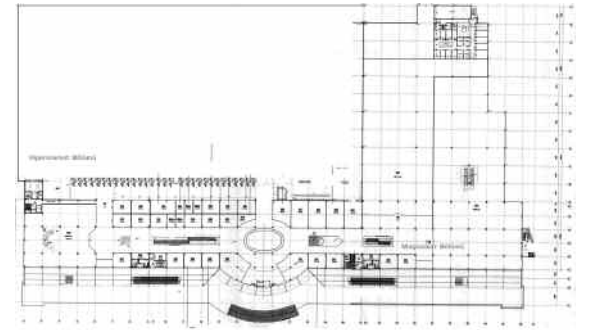
Alışveriş merkezlerinin fiziksel ve sosyal ortam koşullarının değerlendirilmesi ile kullanım amaç ve biçimlerinin belirlenmesi, alışveriş merkezlerinin hem günümüz toplum yaşamındaki yerini anlamak, hem de tasarım eğilimlerini çözümlemek açısından

önem taşımaktadır. Kullanıcının, hem nitelik ve ihtiyaçları açısından tasarım sürecinde göz önüne alınan birincil girdilerden birisi olması, hem de mekânı deneyimleyen ve değerlendiren noktasında durması, bu araştırmada odağa alınmasının sebebidir. Bu bağlamda İzmir'in farklı mekânsal kurguya sahip iki alışveriş merkezi özelinde yapılan çalışmada, kullanıcıların bu mekânları fiziksel ve sosyal çevreler olarak algılama ve deneyimleme biçimlerini analiz etme amaçlı bir anket çalışması yapılmıştır. Anket, Forum Bornova ve Kipa Çiğli alışveriş merkezlerinin kullanıcıları ile yürütülmüştür.

Kipa Çiğli ve Forum Bornova alışveriş merkezleri sekiz yıl arayla inşa edilmiş, iki farklı tipte ve farklı kullanıcı profillerine sahip olduğu gözlenen mekânlardır; bununla birlikte içerdikleri işlevlerin benzerliği, mağaza çeşitlerinin dağılımı ve sayısı, farklı bağlamlarda olsa da aynı hipermarketin varlığı, yoğun ticari ve kamusal kullanım yoğunluğuna sahip olmaları ortak noktalarıdır. İçerdikleri mekân ve işlevler ile bunların alanları bakımından benzerlik göstermeleri ile kullanım yoğunluklarının yüksekliği, metod açısından denklik sağlamaktadır. Tipoloji ile kullanıcı profillerinde gözlenen farklılıklar, mekânsal ölçütlerinin karşılaştırılabilirliği açısından önemli etkenlerdir.

1998 yılında hizmete açılan Kipa Çiğli, içe dönük yapısı ile kapalı bir kutu görünümündedir. Alışveriş merkezi bölümü hipermarketin önüne çizgisel biçimde eklenmekte, mağazalar ise ortada bir atriuma bağlı iki galeri boşluğunun etrafında dizilmektedirler. Zemin ve birinci katlarda mağazalar, çocuk oyun alanları ile az sayıda kafeterya, ikinci katta ise yiyecek avlusu ve sinemalar yer almaktadır. Mekânı saran kapalı cidar, sadece atrium boşluğu boyunca yarılarak dışarıyı görme imkanı verir (Resim 2, 3).

2006 yılında yabancı ortaklı bir firma tarafından inşa edilen Forum Bornova, yaşam tarzı alışveriş merkezi

fikrinin Türkiye'deki ilk örneğidir. Akdeniz ve Ege mimarisinin yeniden canlandırması olduğu iddiasında olan (www.multiturmall.com) mekân, içerdği isimlendirilmiş cadde, sokak ve meydanları, peyzaj öğeleri ve donatıları ile bir kasabanın ticaret merkezi görünümündedir. Zemin kotta mağaza ve kafeteryalar ile dinlenme ve çocuk oyun alanlarının, birinci katta ise yeme-içme mekânları ile sinemaların yer aldığı alışveriş merkezine, bir hipermarket ve uluslararası bir mobilya marketi eklenmektedir (Resim 4, 5).

Anket, iki temel bölümden oluşur. Birinci bölüm, kullanıcı profilini deşifre etme amaçlıdır. İkinci bölümse, kullanıcıların tercih sebepleri ve kullanım alışkanlıklarını sorgular. Üçüncü bölümse, alışveriş merkezlerinin kamusal mekân algı ve kullanımları üzerine odaklanır.

Mekânın kamusallığını araştıran soru gruplarının her biri daha önce yapılan çalışmalar (Carr ve diğ.,1992; Erkip,

SOLDA Forum Bornova AVM mekanlarından. (Resim 4)

SOL ALTTA Forum Bornova AVM vaziyet planı. (Resim 5)

2003; Leo ve Philippe, 2002; Swinyard, 1998 Oppeval ve Timmermans, 1999) referans alınarak belirlenmiş kamusal mekân ölçütlerinin algılanma ve değerlendirme düzeyi ile fiziksel çevrenin kullanım biçimini sorgulamaktadır. Ankette değerlendirilmesi istenen kriterler kısaca “geliş sıklığı ve geçirilen zaman, ne zaman ve kimlerle geldiği, hangi tip müşteri oldukları, alışveriş merkezini tercih ve ziyaret etme sebepleri, mekânın fiziksel ve sosyal ortam koşulları, ulaşılabilirlik, kentsel tasarım öğelerinin varlığı, estetik değerler, eşitlik ve özgürlük, güvenlik” olarak sayılmaktadır.

Anket, eylül ayı içinde, haftanın farklı gün ve saatlerinde tekrarlanan ziyaretlerle uygulanmıştır. Anket soruları, katılımcıların kendi kendilerine okuyup cevaplandırabilecekleri şekilde düzenlenmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların bir kısmı ile yüz yüze görüşülmesi gerekli olmuştur. 221 geçerli anket formundan elde edilen veriler istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiştir. Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa katsayısının 0,85 olarak bulunması anketin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın Sonuçları ve Değerlendirme

Anket sonuçları, hem kullanıcı algısı, hem de kullanımları açısından önemli ipuçları sağlamıştır. İki farklı alışveriş merkezi tipine ait bu mekânlara ilişkin belirgin farklılıklar da gözlemlenmiştir.

Mekân kullanımı ve zamanı söz konusu olduğundan, Forum Bornova kullanıcılarının yarısının 3-4 saati, aynı oranda Kipa Çiğli kullanıcısının, 1-2 saati bu mekânlarda geçirdiği belirlenmiştir. Forum Bornova’ya kullanıcılar en çok arkadaşlarıyla geliyorken, Kipa Çiğli kullanıcıları en çok aileleri ile gelmektedir. Hafta günlerine göre ziyaretçi oranları yakın olmakla birlikte, Forum Bornova’nın akşam kullanıcı oranı daha yüksektir.

Forum Bornova kullanıcıları içinde ilk sırayı “vitrin bakarak gezen ve vakit geçiren, duruma göre alışveriş yapan”, Kipa Çiğli kullanıcıları içinde ise “hedefe yönelik alışveriş yapan” müşteriler ilk sırada bulunmaktadır. Tercih etme nedenleri sıralandığında, Forum Bornova’da ilk iki sırayı “mekânın estetik kalitesi” ve buranın bir “açık mekân olması” gibi mimari özellikler alırken, Kipa Çiğli için “ulaşım kolaylığı” ve “hipermarket içermesi” gibi ekonomik nedenler ilk iki sırada gösterilmiştir. Ziyaret etme amaçları değerlendirildiğinde, vitrin bakmak, dolaşmak, vakit geçirmek ve yeme içme mekânlarını kullanmak gibi aktiviteler Forum Bornova’da güçlü, Kipa Çiğli’de ise zayıf birer etkidir. Bu veriler ışığında, Forum Bornova’nın rekreasyonel sebeplerle geline ve uzun zaman geçirilen, durumsal olarak alışveriş yapılan, Kipa Çiğli’nin daha kısa süre kalınan, hedefe yönelik alışveriş yapılan, hipermarket ağırlıklı

alışveriş merkezleri oldukları söylenebilir.

Her iki alışveriş merkezinin de dolaşım ve yönelim düzeyleri yüksek oranda olumlu olarak belirtilmiştir. Fiziksel koşullar söz konusu olduğunda iklimsel koşullardan rahatsızlık duymama düzeyi, Kipa Çiğli AVM’de % 80’in üzerindeyken, Forum Bornova AVM’de % 60’lara gerilemektedir. Forum Bornova AVM kullanıcılarının çok büyük bir çoğunluğu kalabalık ve gürültü düzeylerinden rahatsız olmazken, Kipa Çiğli AVM’de ise kullanıcıların yarıya yakını rahatsızlık duymaktadırlar. Kipa Çiğli AVM kullanıcılarının çoğunluğu, Forum Bornova AVM kullanıcılarının ise tamamına yakını, bu mekânları bakımlı, temiz ve ferah olarak nitelendirmişlerdir.

Mekânların sosyal ve rekreasyonel düzeylerinin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda her iki alışveriş merkezi kullanıcılarının büyük çoğunluğu, bu mekânları sinema, sergi, gösteri gibi etkinliklere katılım için çok uygun mekânlar olarak değerlendirilmişlerdir; ancak buna karşın, yaklaşık üçte biri bu mekânlarda etkinliklere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Forum Bornova, Kipa Çiğli’ye göre boş zaman etkinlikleri için daha sık kullanılmaktadır. Her iki alışveriş merkezi de kullanıcıların yeme içme imkânlarını sıklıkla kullandıkları ve beraberindekilerle iletişime geçtikleri mekânlardır.

Ulaşılabilirliğe ilişkin ölçütler, fiziksel, görsel ve sembolik ulaşılabilirlik bağlamındadır. Forum Bornova AVM kullanıcılarının çok büyük çoğunluğu ulaşımını özel araçla sağlarken, Kipa Çiğli AVM kullanıcılarında özel araç ve

toplu taşıma/servis, eşit ağırlığa sahiptir. Binayı görme ve giriş algısı her iki alışveriş merkezinde çok iyi düzeylerde olmakla birlikte, giriş algısı Forum Bornova AVM için daha yüksek orandadır. Sembolik ulaşılabilirlik söz konusu olduğunda, Forum Bornova AVM kullanıcılarının tamamına yakını mekânın davetkar olduğunu, % 65'i mekânın tüm sosyal grupları hedeflediğini düşünmektedir. Kipa Çiğli AVM kullanıcılarının ise yaklaşık dörtte üçü mekânın davetkâr olduğunu ve tüm sosyal grupları hedeflediği fikrindedirler.

Alışveriş merkezlerinde mimari ve kentsel öğelerin varlığı araştırıldığında, Forum Bornova AVM kullanıcılarının tamamına yakını, belirgin düğüm noktalarının farkında olduklarını belirtmişlerdir. Kipa Çiğli AVM kullanıcılarının ise dörtte biri düğüm ve kesişim noktaları tanımlamıştır. İşlevsel

yaş grubu ve engellinin mekânı rahat kullanması açısından Forum Bornova AVM daha yüksek oranla olumlu bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzey söz konusu olduğunda Forum Bornova AVM kullanıcılarının yarısı her seviyede insanın mekândan eşit derecede yararlandığını düşünürken, Kipa Çiğli AVM, kullanıcılarının dörtte üçü tarafından eşitlikçi olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, ankete katılan kullanıcıların profili incelendiğinde, buradan yararlanan gelir gruplarının orta ve orta-üst skalalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Daha alt gelir grupları buralarda çok küçük bir oranda temsil edilmektedirler. Alışveriş merkezlerinin herkese açık, gerçek anlamda “kamusal” çevreler olduğu düşüncesi kullanıcılar için geçerli olmakla birlikte, mekânlarda gözle görülmeyen sosyo-ekonomik filtrelerin bulunduğu açıktır.

karşın, memnuniyet dereceleri benzerlik göstermektedir. Bu durum ise, her iki mekânın da potansiyel kullanıcıları için yerinde mesajlar ileterek beklentileri karşıladığı söylenebilir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, incelenen alışveriş merkezlerinin fiziksel ve sosyal ortam koşullarının büyük oranda olumlu bulunduğu, tüketim mekânları olmalarına karşın, kamusal mekâna özel aktiviteleri için de yoğun şekilde kullanıldıkları görülmektedir. Ancak bu mekânlarda gözlenen kamusalılığın, tüm yurttaşların eşit olarak yararlandıkları bir olgu değil, tüketebilme yetisine sahip, bireyler için geçerli bir kamusalılık türü olduğu da unutulmamalıdır. ■

*İnci Uzun, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü*

** Bu makale “Uzun, İnci (2008). Kamusal mekân – tüketim olgusu etkileşiminin İzmir’deki alışveriş merkezleri bağlamında değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.” isimli çalışma temel alınarak hazırlanmıştır.*

“KAPALI KUTU” AVM ŞEMASINDAN, “YAŞAM TARZI MERKEZİ” NE DÜNYA VE ÜLKEDE YÖNELİM GÖZE ÇARPMAKTADIR”

bölge ayrımı, her iki alışveriş merkezi için de oldukça yüksek oranda algılanmaktadır. Forum Bornova AVM kullanıcılarının yaklaşık % 90’ı belirgin mimari öğelerin varlığını onaylarken, bu oran Kipa Çiğli AVM için % 60’larda kalmaktadır. Bu oranlar, alışveriş merkezlerinin mimari kurgusu ile paralellik göstermektedir.

Forum Bornova ve Kipa Çiğli alışveriş merkezlerinin kullanıcı algı ve değerlendirmesi açısından en büyük farkı, estetik kalite bağlamında ortaya çıkmıştır. Forum Bornova AVM için mimari bileşenler büyük ölçüde olumlu, Kipa Çiğli AVM içinse ortalama değerdedir.

Mekânların anlamlılık bağlamında değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, akılda kalıcılık, mesaj iletilme, röper noktası olma, ilgi çekicilik, aidiyet düzeyleri Forum Bornova AVM kullanıcıları tarafından oldukça yüksek olarak değerlendirilmişlerdir; Kipa Çiğli AVM içinse bu değerler biraz daha düşük düzeyde kalmaktadır.

Her iki alışveriş merkezi de eşitlik ve özgürlük bakımından büyük oranda olumlu olarak nitelendirilmişlerdir. Her

Kent yaşamı ile kıyaslandığında, Forum Bornova AVM kullanıcılarının tamamına yakını özgür ve rahat hareket ettiklerini belirtirken, Kipa Çiğli AVM kullanıcıları için bu oran dörtte üç olmaktadır.

Güvenlik düzeyi; mimari, adli ve psikolojik olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Her iki alışveriş merkezi de kullanıcılarının yaklaşık yarısı tarafından mimari açıdan güvenli olarak değerlendirilmiştir. Görsel algılama ise Forum Bornova AVM’de daha yüksektir. Genel güvenlik duygusunun değerlendirilmesi söz konusu olduğunda her iki alışveriş merkezi de orta derecede güvenli bulunmuşlardır.

Yürütülen anket çalışması ile elde edilen bulgulara göre, bu mekânların fiziksel ve sosyal ortam koşulları büyük ölçüde tatmin edici bulunmaktadır. Kullanıcılar, bu mekânlarda alışveriş yapma, yeme-içme gibi tüketim etkinliklerinin yanı sıra, buluşma, bir araya gelme, dinlenme gibi sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçlarını da karşılamaktadırlar. İki farklı alışveriş merkezi arasında, kullanıcı kitleleri arasındaki sosyo-ekonomik farklılaşmaya

KAYNAKLAR

- Baudrillard, J. (1997). Tüketim kültürü. (H. Deliceaylı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. & Stone, A. (1992). Public space. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cengiz, E. ve Özden, B. (2002). Perakendecilikte büyük alışveriş merkezleri ve tüketicilerin büyük alışveriş merkezleri ile ilgili tutumlarını tespit etmeye yönelik bir araştırma. Ege Akademik Bakış, 2 (1), 64-77. eab.ege.edu.tr/pdf/2_1/C2-S1-M6.pdf
- Chaney, D. (1999). Yaşam tarzları. (İ. Kutluk, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Erkip, F. (2003). The shopping mall as an emergent public space in Turkey. Environment and Planning A, 35, 1073-1093. ScienceDirect.
- Erkip, F. (2005). The rise of the shopping mall in Turkey: the use and appeal of a mall in Ankara. Cities, 22 (2), 89-108. ScienceDirect.
- Featherstone, M. (1998). The Flaneur, the city and virtual public life. Urban Studies, 35 (5-6), 909-925. 03 Aralık 2007, Ingentaconnect.
- Gottdiener, M. (2005). Postmodern Göstergeler. (E. Cengiz, H. Gür, A. Nur, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Philippe, J. (2002). Retail centres: Location and consumer's satisfaction. The Service Industries Journal, 22 (1), 122-147.
- Madden, K. Wiley-Schwartz, A. (2002). How to design a safe public space. Landscape Design, 308, 21-24. WilsonSelectPlus.
- Oppewal, H. ve Timmermans, H. (1999). Modeling consumer perception of public space in shopping centers. Environment and Behavior, 31, 45.
- Ritzer, G. (2000). Büyüdü bozulmuş dünyayı büyülemek. (Ş.S. Kaya, Çev.). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Swinyard, W. R. (1998). Shopping mall customer values: the national mall shopper and the list of values. Journal of Retailing und Consumer Services, 5 (3), 167-172. ScienceDirect.
- Tokatlı, N., Boyacı, Y. (1998). The changing retail industry and retail landscapes: The case of post-1980 Turkey. Cities, 15 (5), 345-359. Ingentaconnect.
- Yırtıcı, H. (2005). Çağdaş kapitalizmin mekansal örgütlenmesi. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Atatürk Kapalı Spor Salonu
KAYNAK Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

Atatürk Kapalı Spor Salonu (2011)
FOTOĞRAF Ahmet Göliz

DÖNÜŞEN MİMARLIK DÖNÜŞEN KENTLER: İZMİR

EDİTÖR **Seçkin Kutucu**

DÖNÜŞÜM, TANIMLANMASI BELKİ DE EN KOLAY KAVRAMLARDAN BİRİ OLMASINA RAĞMEN GENİŞ İÇERİĞİ FARKLI ÇAĞRIŞIMLAR UYANDIRIR. ‘DÖNÜŞÜM’Ü ZİT KAVRAMLAR ÜZERİNDEN TANIMLAMAK MÜMKÜNDÜR. “ZAMANA KARŞI KOYABİLMEK, SAHİP OLDUĞU ÖZELLİKLERİ SÜREKLİ BİR KALICILIK İÇİNDE KORUYABİLMEK”, DÖNÜŞÜM KAVRAMINA KARŞIT DURUMLARI TARİFLER. YAŞADIĞIMIZ ÇAĞDA HİÇ BİR DURUMUN KALICI OLMADIĞINI, EVRENDE DEĞİŞİMİN VE DÖNÜŞÜMLERİN KAÇINILMAZ OLDUĞUNU KEŞFETMEKTEYİZ. SÜREKLİ BİR KALICILIKTAN, MUTLAK, SÜREGİDEN TEK DÜZENDEN BAHSETMEK İSE ARTIK NEREDEYSE MÜMKÜN DEĞİL. BU NOKTADAN BAKTIĞIMIZDA “DÖNÜŞÜM”, BİR SÜREÇ İÇİNDE GERÇEKLEŞİR VE NESNENİN ORJİNAL HALİNE AİT, İLK VAROLUŞ ÖZELLİKLERİNDEN AZ DA OLSA BİR KISMİNİ İÇİNDE BARINDIRIR. MİMARLIKTA DÖNÜŞÜMDEN BAHSETTİĞİMİZDE İSE, MİMARLIK BİLGİ ALANININ KAYNAĞINI OLUŞTURAN KÜLTÜR, UYGULAMA ALANI VE DE KAÇINILMAZ BİÇİMDE MİMARLIĞI ÜZERİNDEN OKUDUĞUMUZ BİNALAR VE KENTTEKİ DÖNÜŞÜMLER KASTEDİLİR. İHTİYAÇLARIN VE KOŞULLARIN DEĞİŞİMİ YAŞADIĞIMIZ ORTAMLARIN DÖNÜŞÜMÜNDE ANA ETKENDİR. ANCAK TOPLUMDA NESİLLERİN VE PARADİGMALARIN DEĞİŞMESİYLE MİMARLIK, TOPLUM VE KENTİN DÖNÜŞÜMLERİNDEN BAHSETMEYE BAŞLIYORUZ. BU SAYIDA, DÖNÜŞTÜRÜLEN YAPILAR BAĞLAMINDA, DÖNÜŞEN MİMARLIĞIN İZMİR VE EGE ÖZELİNDE İZLERİNİ SÜRDÜK. G. BALLİCE, “KONAK ATATÜRK MEYDANI’NIN MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMÜNÜ VE KONAK’IN SÜREGİDEN TARİHSEL DEĞİŞİM SÜRECİNİ, E. ALAKAVUK, İ. KAHRAMAN, E. BOZKURT VE A. ÇELİK, İZMİR’DE DÖNÜŞTÜRÜLEN EĞİTİM YAPILARININ ANALİZ VE DEĞERLENDİRMESİNİ, M. ÖZSOY BORNova “BÖLGE’DE YER ALAN BOYA VE BİSİKLET FABRİKASI İLE ALSANCAK LİMAN ARKASINDA ESKİ UN FABRİKASININ ÜNİVERSİTEYE DÖNÜŞÜMÜNÜ, N. KÖŞKLÜK, BULDAN ESKİ HÜKÜMET KONAĞI’NIN KÜLTÜR MERKEZİNE DÖNÜŞÜM SÜRECİNİ, B. ŞENGÜN İSE URLA TARİHİ KENT BÖLGESİNDE YER ALAN 19. YÜZYIL GELENEKSEL KONUTUNUN MÜZİK OKULUNA DÖNÜŞÜM HİKAYESİNİ “YAŞATARAK KORUMA” İLKESİ BAĞLAMINDA BİZLERLE PAYLAŞTI

Konak Atatürk Meydanı'nın Mekânsal Dönüşümü

İZMİR KENTİNİN MERKEZİ OLMA ÖZELLİĞİNİ; BÜNYESİNDE BARINDIRDIĞI YAPILARLA VE BAĞLANTILARLA ESKİDEN BERİ SÜRDÜREN KONAK ATATÜRK MEYDANI, TOPLUMSAL BELLEĞİMİZDEKİ İZLERİ ADETA SİLMEK İSTERCESİNE “DÖNÜŞÜM” Ü SÜREKLİ YAŞAMIŞ VE YAŞAMAYA DEVAM ETMEKTE...

Gülner Ballice

ÜSTTE Liman ve Sarıkışla, Svoboda, 1865, (Atay, 1997) (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Sarıkışla, Kartpostal, 1900 civarı (Atay, 1997, s.38) (Resim 2)

Konak Atatürk Meydanı, Haziran 1905 Goad Sigorta Şirketi Planı, (Atay, 1998, s.56) (Resim 3)

SAĞDA Konak Atatürk Meydanı (İzmir Kartpostalları, 1900) (Resim 4)

Konak Atatürk Meydanı, solda Sarıkışla'nın karşısına gelen depo yapıları, sağda 1886-1919 yılları arasında İzmir İdadisi olarak kullanılan, daha sonraları Yunan İşgal Ordusu Komutanlığı ve Cumhuriyet Hükümeti tarafından Adliye Binası olarak kullanılan yapı, 1930'lar, Atay, 1997, s. 39 (Resim 5)

Katipzade (Hükümet)Konağı, 1915 yılları, Katipzade Konağı'nın yerine yapılan ve 1873 yılında tamamlanan yapı, Atay, 1997 (Resim 6)

Saat Kulesi, Kartpostal, 1900 civarı (Atay, 1993, s.42) (Resim 7)

İzmir kentinin simgesi niteliğindeki birçok mekânsal öğeyi bünyesinde barındıran Konak Atatürk Meydanı tarihsel süreç içinde birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Meydanı oluşturan yapılar ve bağlantılar İzmir kenti için, tarih boyunca simgesel bir takım anlamlar yüklenmiş, bu alan için sürekli projeler üretilmiş ve meydanın yok oluşunu hazırlayan planlama kararları alınmıştır.

Giriş

İzmir Konak Atatürk Meydanı 18. yüzyıldan bugüne kadar kentin merkezi olma niteliğini sürdürmüş, her dönemde gündemde kalmış, ancak sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. 19.yüzyılın başlarından itibaren bir kamusal açık alan olarak ortaya çıkan Konak Atatürk Meydanı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bu özelliğini korumuştur. Meydanı oluşturan yapılar bulundukları dönemlerde birçok tarihi olaya tanıklık etmiş, ancak bir kısmı yangınlarla, bir kısmı da yerel yönetimlerin verdiği kararlarla yok olmuşlardır.

Kent belleğinin canlandırılması ve yaşatılması, Konak Atatürk Meydanı ile ilgili gelecekte alınacak şehircilik ve yapılaşma kararlarının -kentsel planlama, yarışma projeleri, ulaşım planlamaları ve açık alan düzenlemeleri gibi- daha duyarlı ve akılcı olması için alanın İzmir kentinin tarihsel gelişimi içindeki yerini irdelemek önemlidir.

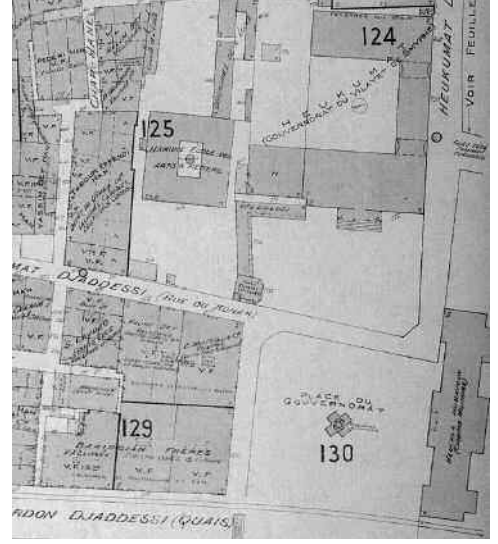
Oluşumundan bugüne Konak Atatürk Meydanı'nı kimliklendiren, bazıları günümüzde var olmayan belli başlı yapılar ve bağlantılar, Hükümet Konağı, Saat Kulesi, Belediye Sarayı, eski ve yeni Vapur İskeleyi, Yalı Camii,

Ankara Palas Oteli, Anafartalar Caddesi girişi, Askeri Kırathane, Millî Kütüphane ve Sarıkışla olarak sıralanabilir.

Konak Atatürk Meydanı'nı Oluşturan Yapılar

İzmir'de, Erken Cumhuriyet çağında yaşanacak olan hızlı başkalaşımın ilk izleri Rahmi Bey (Aslan) döneminde (1914-1918) oluşmuştur. Kent bu dönemde, yeni bir ideoloji ile birlikte, hızlı ve köklü bir değişim yaşamıştır. Konak Alanı ve çevresinde de bu değişimin etkileri görülmektedir. İleride Bahribaba Parkı'na dönüşecek alandaki Yahudi mezarlığı kaldırılmış, Yetimhane (İl Sağlık Müdürlüğü) (1831), Millî Kütüphane (1933) ve Millî Sinema (1926) (Elhamra Sineması, bugün Devlet Opera ve Bale Binası) inşaatları başlatılmış ve Konak Atatürk Meydanı'ndaki cami yenilenmiştir. Bugün Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi olarak hizmet veren İzmir Gureba-i Müslimin Hastanesi (1850) ve Vilayet Konağı'nın yanında 1886 yılında açılmış olan, sonradan Adliye olarak kullanılan Mektep-i İdadî bu dönemde yapılan diğer önemli yapılardır. Bu yüzyıldaki diğer imar çalışmaları arasında, 1827'de Kışlayı Hümayun (Sarıkışla) binalarının, 1868-1872'de Hükümet Konağı'nın yapımı sayılabilir (Baykara, 1974). Bu yapıların yanısıra 1831'de inşa edilen St.Rock Hastanesi (Etnografya Müzesi) ve sonradan yıkılan şimdiki katlı otoparkın yerinde bulunan Hapishane ile bu alan günümüze dek süren “idari merkez” niteliği kazanmıştır.

İzmir'deki Batılılaşmayı yansıtan ilk

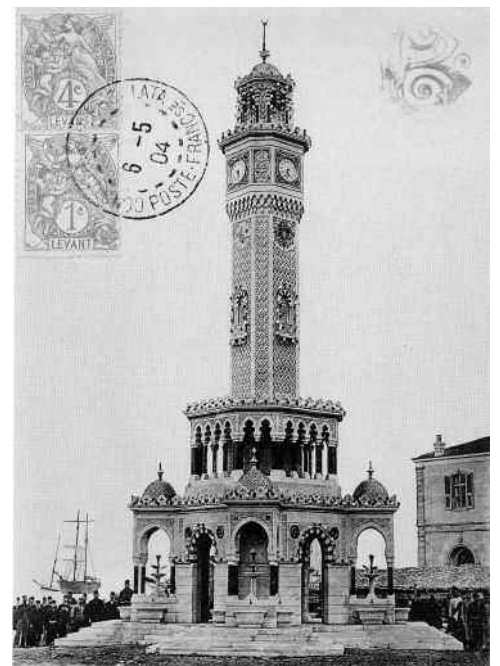
kamu binası, şimdiki Konak Atatürk Meydanı'nda 1829'dan 1955'e kadar yer alan, adını taşlarının renginden alan "Sarıkişla"dır (Resim 1, 2). Sarıkişla'nın yer aldığı alan 1701 yılında Tournefort tarafından hazırlanan kent krokisinde deniz olarak gösterilmiştir (Pınar, 2001, s.50). Yine aynı plan ve diğer kaynaklar 18.yüzyılın başlarında bu alanda sabunhanelerin bulunduğunu belirtmektedir (Atay, 1998). Yetkin (2005), 1826'da imparatorluğun en önemli kentlerinden biri olan İzmir için acilen bir kışla yapılmasının kararlaştırıldığını belirtmektedir. Kışla ve talimhane, günümüzdeki Konak Atatürk Meydanı'na denk gelen, 1820'lerdeki iş mıntıkasında bulunan işletmeleri kamulaştırıp, binaların yıkılmasıyla elde edilen arsa ile denizin 20 metre doldurulması ile üretilen alana 1827-1829 yılları arasında inşa edilmiştir. Böylelikle meydan, hem politik hem de askeri güvenlik mekanizmalarından oluşan bir kimlik üstlenmiştir.

Sarıkişla, imparatorluğun İzmir'deki prestij kaybını tekrar canlandırmayı hedefleyen ve yapıldığı dönemde kentin en büyük yapısı olarak görülen bir yapıdır. Yapının deniz cephesinin uzunluğu 1867 yılında yapımına başlanan rıhtımın uzunluğunun 1/8'i kadardır (yaklaşık 186m.). Yapımında Kadifekale'den getirilen taşların kullanıldığı sanılmaktadır. Sarıkişla'nın yapımından sonra deniz ile kentin bağlantısı kesilmiş, kuzey yönünde ticaret alanları ve limanın gelişmesiyle arka kesimdeki Türk mahallelerinin denize ulaşması zorlaşmıştır.

20.yüzyıla girmeden önce, rıhtım ve limanın yapılmasıyla oluşan dolgu

alanlarının meydana büyümesiyle Konak Atatürk Meydanı önemli bir konuma ulaşmıştır. 1854 yılında Luigi Storari tarafından hazırlanan İzmir'in ilk planından sonra, Konak Atatürk Meydanı ile ilgili ilk düzenleme önerisi, 1868'de kurulan belediye tarafından yapılmıştır. Belediye, 1909'da kışla alanının yerine "millet bahçesi", tiyatro, kütüphane ve kulüp binası yapmak istemiş ancak bu proje gerçekleşmemiştir. 1913 yılında kışlanın dış bahçe duvarı kaldırılmış ve bu alan Hükümet Meydanı ile birlikte park olarak düzenlenmiştir (Resim 2). Bu dönemde, Basmane Garı'ndan Hükümet Konağı'na kadar uzanan bir bulvar açılmış, bu aks ile meydanın yeni eksenleri güçlendirilmiş ve kentin kuzeyi ile batısını birbirine bağlayan bir düğüm noktası oluşturulmuştur. Bir tarafı denize açık, üç tarafı binalarla sarılmış olan bu alanın denizden bakıldığında sol tarafında meydanın görkemi ile bağdaşmayan depo yapıları yer almaktaydı (Resim 3, 4, 5).

Günümüzdeki Hükümet Konağı'nın yerinde daha önceleri meydana adını veren Katipzade Konağı bulunmaktaydı. 1804 yılında yapılmış olan üç katlı, ahşap cumbalı geleneksel bir Türk evi olan bu konakta dönemin İzmir mütesellimi olan Katipoğlu Hacı Mehmet Bey yaşamaktaydı. Konağın arka tarafında, daha önceleri iç limanın çevrelediği alanın doldurulmasıyla oluşmuş alanda 1800'lerde selvi ağaçlarının dikilmiş olduğu bir Türk Mezarlığı bulunmaktaydı (Resim 1). Yabancı devletlerin konsolosluklarının konumlandıkları yerlerin prestij değerlerinin Osmanlı'nın üzerine

ÜSTTE Konak Atatürk Meydanı ve iskele, Güzelyalı'ya giden tramvay hattının başlangıcı, 1930'lar, Tepekule Kitaplığı Koleksiyonu (Resim 8)

Konak Atatürk Meydanı, Atıf Şehir Lokali, 1960'lar, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi arşivi) (Resim 9)

ALTTA Konak Atatürk Meydanı, üst geçit, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi arşivi) (Resim 10)

SAĞ ALTTA 1984 yılında yeniden farklı bir yere inşa edilen ve günümüzde halen kullanılmakta olan Konak İskelesi, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi, Cemal Emden) (Resim 11)

Konak Atatürk Meydanı, 1980'ler, İzmir, Sami Güner, s.39 (Resim 12)

çıkmasına izin vermemek, merkezi bir konumda düzenli, sağlam ve iyi korunan bir yönetim merkezi oluşturmak amacıyla Katipzade Konağı yerine 1867-1871 yılları arasında İzmir Hükümet Konağı yaptırılmıştır (Resim 6) (Atay, 1997, s.193). Neo-klasik üslupta inşa edilen yeni Hükümet Konağı'nın yapımında Salepçi Hacı Ahmet Efendi denetiminde Rofo adlı İtalyan bir mühendis görev almıştır (Eyüce, 2000).

Bu binanın yapılışı ile 1850'li yıllardan itibaren önünde de yapılan açık alan ile yöre Konak adı ile tanınmaya başlanmış, meydan olarak anılması 30-40 yıl sonrasında başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Göztepe tramvaylarının yarattığı yoğunluktan ve meydandaki işlevlerin artmasından dolayı, yapı önünde yer alan bahçe ve havuzlar kaldırılmış, yol ile birleştirilmiştir (Resim 8) (Atay, 1997, s.193).

Sadece somut kullanım yapılarına yer veren ve boyutuna oranla imparatorluğun kültürel üretimi içindeki payı hep küçük kalan İzmir kentinde ilk gerçek mimari simge Saat Kulesi'dir (Resim 7). II. Abdülhamit'in 25. saltanat yılı nedeniyle, Raymond Charles Pére adlı bir mimar tarafından tasarlanıp, İzmir valiliğince yaptırılan kule, 1 Eylül 1901'de tamamlanarak törenle açılmıştır. Bu kulede, Batılılarca İslami üslupta ortaya konan oryantalizmin Türk unsurlardan daha çok Mısır, Kuzey Afrika ve Endülüs yapım tarzlarının "beaux-arts" anlayışı vardır. (Resim 7. Saat Kulesi, Kartpostal, 1900 civarı, Atay, 1993, s.42).

Konak Atatürk Meydanı İçin Yapılan Dönüşüm Projeleri

1922 yılındaki İzmir yangını sonrasında, 1925 yılında Danger kardeşlere yaptırılan imar planında, Sarıkışla'nın kaldırılması ve idari merkezin Cumhuriyet Meydanı'na taşınması öngörülmüş, ancak bu öneriler gerçekleştirilmemiştir.

1930'lu yıllarda Saat Kulesi çevresinden Güzelyalı hattına Elektrikli Tramvay Sistemi uygulamasıyla yaya ve taşıtların ortak kullanımına açılan meydan, ilk kez trafik ile yüzyüze gelmeye başlamıştır (Resim 8). Aynı yıllarda Konak'ta ahşap vapur iskelesinin kurulmasıyla kamu taşımacılığının bir başka eksenini daha

açılmış, 1937 yılında tramvayların yerini otobüslerin alması ile Birinci Kordon aksına seferler başlatılmıştır. Konak Atatürk Meydanı böylelikle üç eksenle ulaşım hizmet eden bir geçiş alanı haline gelmiştir. 1930'larda yapılan ahşap vapur iskelesi, 1938 yılında yıkılarak yerine ilk betonarme iskele yapılmıştır.

1950 Yılı İzmir İmar Planı Önerileri

Belediyenin 1951 yılında açtığı İzmir İmar Planı yarışmasının amacı şehrin plansız ve gelişigüzel büyümesini önlemektir. Kemal Ahmet Aru, Gündüz Özdeş, Emin Canpolat ekibinin kazandığı yarışmada istenenler arasında yeni bir cezaevi yeri gösterilmesi; Sarıkışla'nın kaldırılması gerektiği düşüncesiyle burada bir meydan düzenlenmesi, eğlence yerlerinin ve kamuya ait binaların düşünülmesi de bulunmaktaydı. İmar planı yarışmasının ardından Rauf Onursal başkanlığındaki Belediye Meclisi harabe ve moloz yığını olarak tanımladığı Sarıkışla binalarının şehrin ve körfezin en güzel yerini kapladığını, halkın nefes aldığı havayı engellediğini öne sürerek, bu alanın yeni planını hazırlatmış, buraya muazzam blok binalar yapılacağını duyurmuştu.

1950'li yıllarda Konak Atatürk Meydanı'nda en önemli değişikliklerden biri Basmene'den Hükümet'in önüne ve oradan Göztepe'ye bağlanacak caddenin açılmasıdır. Erken modernist mimarlık ürünlerinden biri olan Ankara Palas Oteli de Sarıkışla'nın hemen arkasındaki cadde üzerinde Askeri Kiraathane'nin yanında yapılmıştır.

Meydana temel kimliklerinden birini kazandıran ve mekânsal anlamda da meydan olma özelliğini sağlayan en önemli yapılardan biri olan Sarıkışla, 1950-53 tarihleri arasında İzmir Belediyesi tarafından yıktırılmıştır. Meydanı çevreleyen en önemli yapılardan biri olan bu yapı yıkıldıktan sonra, Konak Atatürk Meydanı bozulmuş ve tanımsız kalmıştır.

1956 Yılı Proje Yarışması

1951 yılında açılan yarışmayla elde edilen İzmir İmar Planı'nın kent merkezi için getirdiği öneriler yeterli görülmemişti 1956 yılında yeni bir yarışma açılmıştır. Bu projede,

programda ihtiyaç duyulan belediye, opera, otel, vb. kullanımların dengeli dağılımı, şehir silüeti ile uyumu, açık alan düzenlemelerinin yapılması ve yaya-taşıt trafiği ayrımının sağlanması beklenmekteydi. Yarışmaya 14 proje katılmış, jüri raporunda değerlendirme sonucunda uygulamaya değer bir proje bulunmadığı belirtilmişse de, Doğan Tekeli, Tekin Aydın ve Sami Sisa ekibinin projesi birinci olarak seçilmiştir. Projede operanın yeri, Türk Ocağı binası yönündeki otel yeri, denize dik ofis blokları gibi çözümler yer almıştır.

Söz konusu projelerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. 1960'lara gelindiğinde, İzmir Belediyesi Fen ve İmar İşleri Müdürlüğü Proje Bürosu Atatürk Meydanı Tazimi Projesi kapsamında, Konak Atatürk Meydanı'nda yer alan birçok bina yıkılmaya başlandı. Bu yıllardaki yayın organlarında kentsel yenilemeler olarak adlandırılan bu yıkımlar sonucunda Hapishane, Depolar ve Eski Fransız Gümrüğü yok olmuştur. Ardından Hükümet Konağı'nın da yanmasıyla meydanın Doğu yüzü tamamen açılmış, "mekân sınırlayıcı özelliği" olan yapılar ortadan kaldırılmış, ortada sadece saat Kulesi ile Yalı Camii kalmıştır (Resim 9). Atatürk Meydanı'nda 1960'ların başında tamamlanan tek yeni yapı Konak Vapur İskelesi ile Saat Kulesi'ne komşu olarak konumlandırılmış 1961-81 yılları arasında halka hizmet veren "Atıf Şehir Lokali" dir. Projesi Rıza Aşkan'a ait olan modernist yapıda, asimetrik ve ortagonal plan, düz çatı, betonarme

“İZMİR KENTİNDE İLK GERÇEK MİMARİ SİMGE SAAT KULESİ'DİR”

silindirik kolonlar, cam duvarlar ve ortadan kırılmış betonarme giriş saçağı gibi tipik özellikler bulunmaktaydı (Gürel, M.Ö., 2010). (Resim 9).

1970 ve 80'lerde Konak Atatürk Meydanı

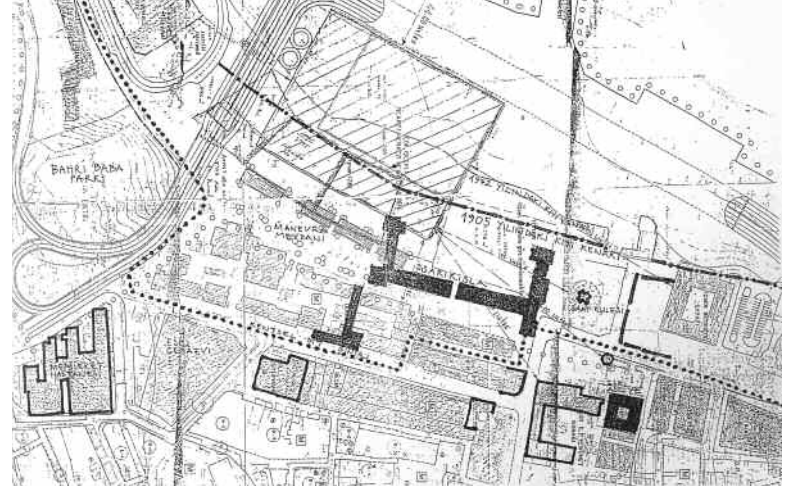
İzmir kentinin yerleşim düzeninden kaynaklanan kuzey-güney yönündeki araç trafiği Konak Atatürk Meydanı önündeki yoldan geçmekteydi. Bu trafiğin yoğunlaşması ve merkezdeki aktivitelerin artmasıyla, bu yol üzerinden yayaların karşıya geçmesi zorlaştı. Bunun sonucunda, 1970'lerin sonunda yoğunlaşan taşıt trafiği nedeniyle, Konak Atatürk Meydanı'na deniz tarafından yaya ulaşımını sağlamak için bir üstgeçit yapılmıştır (Resim 10).

1970'lerde Konak Alanı'nda yeni yapılaşmalar başlamıştır. Gümrük-Konak arasında banka binaları ve Belediye'ye ait yönetim binaları yapılmıştır. Konak Atatürk Meydanı üzerinde günümüzde de kullanılmakta olan "İzmir Büyükşehir Belediye Binası"nın projesi 1966 yılında yapılan ulusal bir yarışma sonucu elde edilmiştir. Bina, 1951 tarihli imar planının bu alanda öngördüğü kamusal yapılarla ilgili düzenleme kapsamında oluşturulmuştur. İzmir Büyükşehir Belediye Binası, yapıldığı yıllarda kamu

yapılarında yaygın olarak görülen kare planlı ve iç avlulu tipolojiyi tekrar eden, Uluslararası Stil'in brütalist özelliklerini yansıtan bir yapıdır.

Yine bir yarışma projesi olan ve Orhan Dinç tarafından tasarlanan "Sosyal Sigortalar Çarşısı", eskiden Sarıkışla'nın manevra alanı olarak adlandırılan alanda 1967 yılında yapılmıştır. İzmir Konak Meydanı'nda, Saat Kulesi'nin bulunduğu alandaki İlk Kurşun Anıtı Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali sırasında karaya çıkan birliklere ilk kurşunu atan ve ardından şehit edilen gazeteci Hasan Tahsin adına dikilmiştir. Anıt Türk direnişinin işgalcilere karşı sembolü niteliğindedir. İlk Kurşun Anıtı İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve İzmirlilerin katkısı ile yaptırılmış, 15 Mayıs 1974'de devrin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından da törenle açılmıştır. 1973 yılında, Bahri Baba Parkı ile o dönemde doldurulmamış olan kıyı bandı arasında kalan alanda, projesi S.Muhlis Türkmen ve İnal Göral'a ait olan "Resim ve Heykel Müzesi" yapılmıştır. Bu yapının meydan tarafındaki komşu parseli üzerinde yer alan "Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi" binasının projesi aynı mimarların 1974 yılında kazandığı mimari proje yarışması sonucunda hazırlanmış ve 1981 yılında hizmete açılmıştır.

1982 yılında, yanan Hükümet Konağı, Arolat'ların kazandığı yarışma ile "İzmir Vilayet Kompleksi" olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu arada, uzun yıllar İzmir Adliyesi olarak hizmet veren İzmir İdadisi yıkılmıştır. Alanın deniz tarafında ise, 1984 yılında günümüzde kullanılan, projesi Selamettin Şerifoğlu'na ait olan, Konak Vapur İskelesi yapılmıştır (Resim 11).

Tüm bu yapılarla alandaki boşluklar doldurulmaya çalışılırken, bir yandan da toplu ulaşımındaki yetersizlikler sonucunda ortaya çıkan otopark gereksinimi, denizden dolgu yapılarak kazanılan alanlar üzerinde karşılanmaya çalışılıyordu (Resim 12).

1986 Yılı Proje Yarışması

1980'lerde Konak Alanı'nın yeniden düzenlenmesi için açılan yarışmalar sonucunda elde edilen projeler kapsamında, önceden Hükümet Konağı'nın önünden geçen taşıt yolu kapatılıp, yaya alanına dönüştürülmüştür. Toplu ulaşımında sağlanan yeni bağlantılarla birlikte otobüs durakları da bu alandan kaldırılmıştır. Aynı zamanda kıyı dolguları da devam edince kent merkezi giderek denizden uzaklaşmıştır (Resim 13).

1986 yılında belediye, sınırlı sayıda mimarın davet edildiği bir yarışma düzenlemiştir. Birinci gelen projede yayalar bir üst kota alınarak taşıtlardan kurtarılmakta, zeminde durak, otopark ve yollar çözümlenmekteydi. Kıyıda estetik değeri yüksek yapılar önerilmekteydi. Ancak önerileri ve tasarımı güzel olmasına karşın bu proje hiç uygulanamadı (Eyüce, Ö., 2000/3, s.8).

1980'lerin sonunda Konak alanında Galleria alışveriş merkezi projesi yapılması konusunda girişimlerde bulunulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Yüksel Çakmur'un gazetelerde tam sayfa ilanlar ile duyurduğu Konak Atatürk Meydanı'nın içinde yapılacak olan bina, bir bodrum ve üç üst kat olmak üzere toplam dört kattan oluşacak ve yaklaşık 170 m x 140 m boyutunda olacaktı. Mevcut imar planının izin vermediği proje, yargı yoluyla durdurulmuştur. Davanın bilirkişi raporunda; Konak alanının, kentlinin kullanımına yönelik açık yeşil alan olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiş, ardından Konak Meydanı Sit Alanı ilan edilmiştir (Resim 14).

2000'lerin başında Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Konak Alanı'nın çağdaş bir düzenleme ile kente kazandırılmasına yönelik olarak, meydanın tarihsel geçmişi, işlevi ve yargı kararlarını dikkate alan, tartışma ortamı yaratarak gündemi belirleyecek bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, Öztürk Başarır, Sedef Tunçağ, Ziyaeddin Bilgin, Salih Zeki Pekin, Şükrü Kocagöz ve Z.Bülent Turan gibi bazı İzmirli mimarlar, bir dizi fikir projesi ve rapor hazırladılar. Ancak bunların bağlamında çok iyi fikirler bulunmaktaysa da hiçbir öneri gerçekleşmedi (Ege Mimarlık, 2000/3, s.12,13).

Konak Atatürk Meydanı, Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'nun yapıldığı 2000-2001 yıllarında tekrar gündeme gelmiştir. Dönemin belediye başkanı Ahmet Piriştina, Konak'ta Türkiye'nin en güzel meydanını gerçekleştireceklerini defalarca beyan etmiştir.

Ersen Gürsel'in 2003 yılında tasarladığı projede öncelikle meydanı ölçeklendirebilmek ve uç noktalar arası yaya ulaşımını etkin hale getirebilmek için, alt ve üst geçitler aracılığıyla iki belirgin yaya aksı oluşturulmuştur. Bunlardan birincisinde, araç trafiğinin altgeçitten yapılması ile meydanın sürekliliği korunarak, tarihi Kemeraltı bölgesindeki yaya akışı, Konak İskelesi'nin bulunduğu kıyı hattına bağlanmıştır. İkincisi aks ise, meydanın bitişine doğru (kuzeyde) tarihi Konak-Pier Alışveriş Merkezi yanından kıyıya paralel giden meydanın eski yaya aksını birleştirmek için konumlandırılan yaya üstgeçididir. Bu üst geçidin oluşturduğu yeni yaya aksı ile Konak Pier-Cumhuriyet Meydanı arasındaki sahil şeridi de Konak Atatürk Meydanı'na bağlanabilmiştir. Söz konusu yaya geçitleriyle, yayanın sürekliliği, dolayısıyla meydanın deniz ile yeniden buluşması sağlanmıştır. Konak Vapur İskelesi ile Pier arasındaki kıyı bandının çevre düzenlemesi ise bu alanların kullanımını artırmıştır.

"Konak Atatürk Meydanı Çevre Düzenlemesi" olarak adlandırılan projede, "Eski Konak Atatürk Meydanı" olarak adlandırılan Saat Kulesi ve çevresi, Cumhuriyet Bulvarı ve çevresi, yeşil park alanları ile kıyı kullanım alanları olmak üzere işlevsel açıdan farklılık gösteren dört bölüm bulunmaktadır.

Proje aşamasında koruma kurulu eskisi gibi denizle meydanı bütünleştirme ilkesinden hareket edilmesi gerektiğini bir ilke olarak empoze etmiş; bu durumda meydanın önüne set çeken bir önceki dolgu yolun

kaldırılması ve taşıt yolunun yaya platformunun altına alınması mecburiyeti doğmuştur. Ancak teknik nedenlerle yasal 4.80 m. yükseklik sağlanamamış, 4.00 m. olarak yapılan uygulama sayısız tartışmalara neden olmuş ve dava konusu edilmiştir.

Sonuç

Ersen Gürsel'in projesinde, Konak Alanı yaşayan bir şehir meydanından çok, kent merkezindeki bir park yaklaşımıyla ele alınmış; bir "meydan" oluşturmak yerine "kentsel boşluk" anlayışı benimsenmiştir. Ardından da

“SARIKIŞLA, KONAK MEYDANINA MEYDAN KİMLİĞİ KAZANDIRAN EN ÖNEMLİ YAPILARDANDIR”

yine bir tartışma konusu yapılan, yolun üstte alınması gündeme gelmiş ve siyasal tercihler sonucu kabul edilip uygulanmıştır. Ancak şimdiki haliyle bile Konak Atatürk Meydanı halen yoktur ve gerçekleşmiş olan birçok öneri tartışmalıdır. Bir alanın "meydan" olarak tanımlanması için gerekli en temel nitelik olan "kuşatma" (enclosure) etkisi bu alanda yok edilmiştir.

Sonuç olarak Konak Atatürk Meydanı, Sarıkışla'nın ve karşısındaki depoların yıkımından önceki uygun mimari estetik ve tanımlamasını asla kazanamamıştır. Konak Atatürk Meydanı'ndaki kentin hatırlanmasında önemli bir rol üstlenen Saat Kulesi şimdiki durumuyla tanımsız ve alan içerisindeki ölçeğini yitirmiş olarak kalmıştır. Bu tarihsel alandaki yapılardan önce Sarıkışla'nın, ardından Hükümet Konağı ve Adliye binalarının yıkılmasıyla meydan, yer dokusundan çatı dokusuna kadar tüm karakterini yitirmiş, ölçek yeni boyutlar kazanmıştır. Zaman içinde tarihsel bilginin mekân aracılığı ile iletilebilmesi dolayısıyla toplumsal belleğin oluşması Konak Atatürk Meydanı için olanaksız bir biçime dönüşmüştür (Resim 15). ■

Gülnur Ballice, Yrd.Doç.Dr., Yaşar Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Bölümü

KAYNAKLAR

- Atay, Ç. (1997). 19.yüzyıl İzmir fotoğrafları. Antalya: Vehbi Koç Vakfı, Suna ve İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını: 3.
- Atay, Ç. (1998). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.
- Eyüce, A. (2004). "İzmir'de Kentsel Değişimler ve Mimari Gelişmeler Çerçevesinde Kent ve Mimarlık İlişkileri", Ege Mimarlık, 2004/4-52, 37-44, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- Eyüce, Ö. (2000). "Resimlerle Geçmişten Günümüze Konak", Ege Mimarlık, 2000/3, 4-8, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- Beyru, R. (1991). "Geçmişten günümüze İzmir'de planlama ve imar uygulamaları", Ege Mimarlık, 1991/3, sayı:3, 41-47.
- Beyru, R. (1992). "19.yüzyılın ilk yarısında İzmir'de sosyal yaşam", E.Batur, (Ed.), Üç İzmir. İçinde (145-216). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beyru, R. (2000). 19.yüzyılda İzmir'de yaşam. S.Özkal ve Ö.Ciravoğlu, (Ed.). İstanbul: Literatür.
- Gürel, M.Ö. (2010). "İzmir'de Moderni Nesnelleştirmek: Bir Dönem, Üç Mekan ve Rıza Aşkan", Mimarlık, 2010/Temmuz-Ağustos, sayı:354, 62-68.
- Güner, D. (Ed.).(2005). İzmir Mimarlık Rehberi 2005. Mimarlar Odası İzmir Şubesi. İstanbul: Mas Matbaası.
- Güner, S. (1993). İzmir. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Kültür Bakanlığı Yayınları/1555, Tanıtma Eserleri Dizisi/57.
- İlk Kurşun Anıtı(b.t) http://www.izmirdeyasam.com/tarih/8/2/ilk_kursun_aniti_merkez.htm, alıntı tarihi: 15.08.2011.
- İzmir Belediyesi.(1951). İzmir şehri imar planı milletler arası proje müsabakası şartname ve programı. İzmir: İzmir Belediyesi.
- İzmir Belediyesi.(1952). İzmir İmar Planı Proje Müsabakası. İzmir: İzmir Belediyesi Neşriyatı.
- İzmir Belediyesi Neşriyat Müdürlüğü. (1954). Beyaz Kitap. İzmir: İzmir Devlet Demiryolları Matbaası.
- İzmir 5000.Yıl. (2000). İzmir: Egeli Sabah.
- "İzmir 3.İdare Mahkemesi Başkanlığına Birlikçi Raporu", Ege Mimarlık, 1993/1.2, 21-25, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- İzmir Konak Belediyesi Arşivi (İKBA)
- "Konak Atatürk Meydanı İçin Yeni Düzenleme Önerileri", Ege Mimarlık, 2000/3, 9-15, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- "Mimarlar Odası İzmir Şubesi Kent ve Çevre Komisyonu "Konak-Galleria" Raporu", Ege Mimarlık, 1992/3-4, 48, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.

- Pınar, İ. (2001). Hacılar, seyyahlar, misyonerler ve İzmir; yabancıların gözüyle Osmanlı döneminde İzmir: 1608-1918. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi:11.
- Serçe, E. (1998). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Macar, E. Smyrna Metropolis of the Asia Minor Greeks. Greece: Ephesus Publishing.
- Tanyeli, U. (1992). "Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni", E.Batur, (Ed.), Üç İzmir içinde (327-338). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yalkış, C. (1998). Kalbim Ege'de Kaldı, Cemal Yalkış'ın gözüyle bir zamanlar İzmir. İstanbul: EGS Bank.
- Yetkin, S. (20 Şubat 2005). Bir zamanlar Sarıkışla vardı. Milliyet-Ege, 2.
- Yılmaz, F. ve Yetkin, S. (Ed.). (2003). İzmir kartpostalları 1900. S.Binzet, (Koleksiyon). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi kültür yayını, kent kitaplığı dizisi: 40.

SOL ÜSTTE Konak Atatürk Meydanı, 1980'ler sonrası (Macar, s.271) (Resim 13)

Galleria'nın yapılacağı alanın da yer aldığı, geçmişten günümüze değişimin okunabildiği Konak Atatürk Meydanı planı, (Ege Mimarlık, 1993/1-2, s.23) (Resim 14)

ÜSTTE Konak İskelesi'nden Kemeraltı Çarşı girişi, Saat Kulesi, Yalı Camii (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi/Cemal Emden) (Resim 15)

İzmir'deki Geçmiş Dönem Yapılarının Eğitime Yönelik İşlevlere Dönüşümü

BU MAKALEDE, GELECEĞE YÖNELİK ARAŞTIRMALARA IŞIK TUTMASI AÇISINDAN GÜNÜMÜZE KADAR DÖNÜŞÜM GEÇİRMİŞ 21 EĞİTİM YAPISININ SÜREÇLERİ İNCELENMİŞTİR. SEÇİLEN ÖRNEKLER TARİHSEL-KÜLTÜREL, EKONOMİK, ÇEVRESEL NEDENLER AÇISINDAN KATEGORİZE EDİLMİŞ, DÖNÜŞÜMLERDEKİ ETKENLER İRDELENMİŞTİR

Ebru Alakavuk, İlker Kahraman, Eray Bozkurt, Çelen Ayşe Çelik

ÜSTTE Gelişim Koleji

SAĞ ÜSTTE Namık Kemal Lisesi

SAĞ ALTTA Behiye Hanım Anaokulu

Küçük Klüp

Beyaz Balon Anaokulu

G İzmir, çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, yangın, deprem ve sel gibi felaketler yaşamış ve bu felaketlerde önemli binaları yok olmuş bir şehirdir. Şehirde; geçmişten günümüze kadar uzanan süreçte birçok yapı uygun bir şekilde değerlendirilemediği için yok olmaya devam etmektedir. Kent belleği açısından, yok oluşu engellemek ve mimari özelliği olan binaların ömrünü uzatmak için kamu ve özel sektör yatırımlarını doğru bir şekilde yönlendirmek gerekmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “dönüşüm” kelimesinin karşılığı “-olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme” olarak geçmektedir. Altınoluk (1999)’a göre binalarda dönüşümün karşılığı ise “binaların orijinal işlevlerini kaybetmesi veya işlevsel olarak eskimesi gerçekleştiğinde yapılması gereken müdahale” olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik ve işlevsel açıdan dönüşüm geçiren yapıların yaşam ömrü uzamaktadır.

Dönüşümde bir diğer önemli nokta ise ticari işletmelerin kendilerini yenileme ve yeni ihtiyaçlara göre kendisini biçimlendirmesidir. Ticari olarak büyüyen bir işletme, artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere daha geniş bir binaya ihtiyaç duyacaktır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere bir dönüşüm gerekecektir. Ancak bu dönüşüm yeni bir bina olarak karşımıza çıkabileceği gibi kent merkezi içinde yer alma isteğinden kaynaklı olarak kent merkezi içindeki tarihsel ve kültürel değeri olan bir binanın fonksiyon değişikliği yapılarak, yenilenmesi de olabilir.

İzmir’de tarihsel, kültürel, ekonomik ve çevresel nedenlerden dolayı dönüştürülmeyi bekleyen birçok bina bulunmaktadır. Geleceğe yönelik çalışmalara ışık tutması açısından günümüze kadar dönüşüm geçirmiş binaları inceleyerek bir değerlendirme yapılabilir. Aşağıda belirtilen dört kriter sebebi ile eğitim kurumları ile ilgili binalar çalışma sınırı olarak ele alınmıştır.

- Bina işlevi açısından fazla metrekareye sahip olması sebebi ile eğitim kurumlarının dönüşüme uygun olması.
- Yapıların, içinde bulundukları ortamı zenginleştirip, çevresinin gelişmesinde önemli rol oynaması.
- Eğitim yapıları kullanım tipolojisinden kaynaklanan sebeplerle kent hayatına katkı sağlaması.
- Binaların yeniden kullanılmasıyla yerel sürdürülebilirliğe katkı sağlaması.

İncelenen eğitim kurumlarına ait yapıları belirlemek için Altınoluk (1998) ve Orbaşlı (2008) tarafından tanımlanan kategoriler üzerinden sınıflandırma yöntemi hazırlanmıştır. Dönüşüm geçiren binanın aşağıdaki sınıflardan birine dahil olması hedeflenmiştir.

1. Tarihsel -Kültürel Nedenler İle

Dönüşen Yapılar: Binaların gelecek kuşakların kullanımına sunulmak üzere değerli bulunması. (toplumsal belleğin sürekliliği amacıyla dönüşüme uğramış yapılar bu kategoride değerlendirilecektir.)

2. Ekonomik Nedenler Sebebi İle

Dönüşen Yapılar: Binanın dönüşümü sonucu elde edilecek ekonomik parametresinin oranı ve eski yapının

yıkılmadan dönüştürülmesi ile elde edilen, ekonomik nedenler ile dönüşen yapılar.

3. Çevre Faktörü Etkisi İle Dönüşen

Yapılar: Binanın yakın çevresinde oluşan kentsel dönüşüm ve çevre değişimleri sebebi ile dönüşen yapılar.

Üniversiteler

Yakın zamanda kurulan üniversiteler incelendiğinde, tarihsel veya ekonomik nedenlerle binalar dönüşüm geçirmiştir. 2008 yılında eğitime başlayan İzmir Üniversitesi, daha önce dershane olarak kullanılan binayı, üniversiteye dönüştürmüştür. 2001 yılında kurulan Yaşar Üniversitesi'nin Selçuk Yaşar kampüsü binaları, orjinalinde boya ve bisiklet imalathanesidir. 2008'de tamamlanan tadilat projesiyle işlevi üniversite yapılarına dönüştürülmüştür. İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir Büyükşehir Belediyesine ait, kullanılmayan Grand Plaza Otel'i'ni, tadilat projesi ile üniversiteye dönüştürülmüştür. 2009 yılında faaliyete geçen Gediz Üniversitesi, daha önce lise olarak kullanılan binalar dönüştürülerek üniversite kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Tarihsel-kültürel nedenlerden dolayı Alsancak'daki un fabrikası restore edilerek, günümüzde Yaşar Üniversitesi Alsancak kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Liselerin Dönüşümü

Gelişim Koleji, Karşıyaka'ya 8 km uzaklıktaki Ulukent Beldesi'nde 25 dönüm arazi üzerine kurulmuş bir eğitim kampüsüdür. Bu binalar daha önce, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde demir yolları yapılırken Fransızlar tarafından telsiz binası olarak inşa edilmiştir. Yunanlıların işgali ile Kurtuluş Savaşı sırasında karargâh olarak kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı

sonrası'nda Genç Cumhuriyet Dönemi'nde ilkokul olarak hizmet vermiştir.

Bornova Anadolu Lisesi, İzmir'in Bornova ilçesi'nde 200 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştur. 1950'li yılların başında, İzmir'de eksikliği hissedilen yabancı dilde eğitim yapan yatılı bir okul arayışı sonunda, Fransız asıllı bir Levanten olan Edmond GIRAUD'ya ait arazi bu amaç için uygun bulunmuştur. Arazi üzerindeki zengin bitki örtüsü korunarak derslikler, yatakhaneler, yemekhane ve konferans salonu inşa edilerek günümüzde eğitim kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Namık Kemal Lisesi binası, önceden Fransız Hastanesi olarak kullanılmış, İzmir'in kurtuluşuna kadar bir çok kez el değiştirmiş bir binadır. Lise, restorasyon çalışmalarıyla tarihi dokusu korunarak hâlen lise olarak eğitim vermektedir.

Anaokulu Yapıları

Şehrin merkezinde bulunan Beyaz Balon Güzelyalı-Karşıyaka şubeleri, Behiye Hanım, Çizgifilm ve Dokuzeylül anaokulları, önceki dönemlerde konut olarak kullanılmıştır. Anaokulu

işletmelerinin konut binaların tercih etmelerinin başlıca sebebi, iç mekanların boyut olarak anaokulu işlevine uygun olmalarıdır. Seçilen binaların bahçe içinde bulunmaları çocuklar için gerekli olan oyun alanlarının ve fiziki koşulların sağlanmasını desteklemiştir.

Tarihsel ve kültürel değeri olan La Fontaine, Murat Köşkü, Charlton Whittall malikânesi, Wilkinson Evi, Whittall konutu, Giraud evi, Bari Evi, Panndespanian Konutu ve Sari Köşk Ege Üniversitesi tarafından işlevleri dönüştürülerek korumaya alınmıştır. Günümüzde Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılan La Fontaine köşkü, 20. yüzyılın başlarında Fransız asıllı İngiliz vatandaşı La Fontaine ailesi tarafından konut olarak kullanılmaktaydı. Murat Köşkü, İngiliz Edwards ailesinin bir üyesi tarafından 1880 tarihinde inşa edilmiştir. Günümüzde "Toplum Merkezi" olarak bilinen Murat Köşkü, toplumsal duyarlılık projeleri ve öğrenci toplulukları için iletişim ve toplantı merkezi olarak hizmet etmektedir. Geçmişte Charlton Whittall malikânesinin bir bölümünü oluşturan

bu bina, daha sonra İngiliz Kulübü olarak kullanılmıştır. Bina günümüzde Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak hizmet vermektedir.

1865 yılında Herbert Whittall tarafından yaptırılan Wilkinson köşkü 2006 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları sonucu Ege Üniversitesi "50.Yıl Köşkü" olarak hizmet vermeye başlamıştır. 50. Yıl Köşkü, Ege Üniversitesi'nin kampüs alanı dışında çeşitli sanat etkinliklerinin düzenlendiği bir sanat merkezi olarak hizmet vermektedir.

Whittall Konutu, 18. yüzyıl başlarında Hollandalı rahibeler için manastır olarak inşa edilmiştir. Günümüzde Ege Üniversitesi Rektörlük İdari Binası olarak hizmet vermektedir.

Giraud evi, günümüzde Ege Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı olarak hizmet vermektedir.

Bari Evi, farklı levanten ailelerinin mülkiyetinde konut olarak kullanılmıştır, günümüzde Ege Üniversitesi Lokali olarak hizmet vermektedir.

Pandespanian Konutu (Pandispanya Köşkü), Fransız Pandespanian ailesi tarafından yaklaşık 1880 yılında yaptırılmıştır. Ailenin 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde Fransa'ya göç etmesine dek konut işlevini sürdürmüş olan yapı, günümüzde "Yeşil Köşk" adı ile Ege Üniversitesi akademik ve idari personeli

“SÖZ KONUSU DÖNÜŞÜMLER, YAPILARIN GELECEK KUŞAKLARA AKTARILMASINI SAĞLADIĞINDAN, KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ DESTEKLER”

ile öğrencilerine kafe-restaurant hizmeti veren bir sosyal merkez olarak kullanılmaktadır.

Sarı Köşk, Ege üniversitenin ilk yıllarında misafirhane olarak hizmet vermiştir. 19. yüzyılın son çeyreğinde yaptırılmış olan bina, günümüzde Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin Dekanlık binası olarak hizmet vermektedir.

Sonuç

İncelenen örneklerde zaman içinde okul kapasitelerinin artması ve eğitim politikalarındaki değişiklikler sebebi ile hem fiziksel değişiklik hem de isim değişikliklerinin yapıldığı görülmektedir. Gerçekleşen dönüşümlerde diğer ortaya çıkan özellik ise okulların erişilebilirliğidir. İncelenen okullar ulaşım noktalarına ve kent merkezlerine yakındırlar. Dolayısıyla mevcut binaların eğitim yapılarına dönüştürülmesi kullanıcı açısından önem kazanmaktadır.

Örneklere bakarak ileride sosyal ve bilimsel faaliyetlerin eğitimde ağırlığının

ve zorunlu eğitim süresinin artmasının mekan ihtiyacını ön plana çıkaracağını söyleyebiliriz. Özellikle son zamanlarda İzmir'de vakıf üniversitelerindeki artış sebebi ile kent merkezlerinde yukarıda sayılan özelliklere sahip yapılardan uygun olanlar vakıf üniversiteleri tarafından tercih edilerek dönüşümleri gerçekleşmiştir.

Dönüştürülen yapıların seçiminde özellikle tarihsel ve kültürel yönden önemli olanlar ön plana çıkmaktadır.

Tabloya göre (Tablo 1) incelenen köşklere iç ve dış görünüm korunmuş olup, işlev değişikliğine gidilmiştir. Üniversitelerden Yaşar Üniversitesi Bornova kampüsü binalarının seçimi çevresinde Ege Üniversitesinin mevcudiyetinden dolayı hem çevresel hem de ekonomik nedenlere dahil edilebilir. Liseler ve anaokulları ise iç dönüşüm ve işlev değişimi geçirmiştir.

Söz konusu dönüşümler yapıların gelecek kuşaklara aktarılmasını sağladığından kültürel sürdürülebilirliği desteklediği söylenebilir. Bu sayede geçmiş yapı kültürümüzün günün

çağdaş gereksinimlere uygun olarak dönüşümleri ile kültürel mirasımız devam edebilmektedir.

Yapılar dönüştürülerek günümüz kent hayatına katkı sağlar hale gelmiştir. ■

Ebru Alakavuk, Yrd. Dç. Dr. Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İlker Kahraman, Öğr. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık
Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Eray Bozkurt, Yrd. Dç. Dr., Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Çelen Ayşe Çelik, Öğr. Gör. Dr., Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Altınoluk, Ülkü (1998), Binaların Yeniden Kullanımı, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Edwards, Brian (1999), Sustainable Architecture European Directives & Building Design, Architectural Press.
- Orbaşlı, Aylin (2008), Architectural Conservation, Blackwell Publishing.
- Henehan, A. Dorothy, Woodson, R. Dodge, and Culbert, Stephen (2004), Building Change-of-Use, McGraw Hill.
- E. Bozkurt Arşivi
- <http://www.gelisim.k12.tr/default.asp?L=TR#1000>
- <http://www.bal.k12.tr/>
- <http://www.izmirnamikkemallisesi.k12.tr/>
- <http://www.izmirnamikkemalliselilerdernegei.org.tr/>
- <http://www.wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=10145&start=5>
- <http://www.panoramio.com/photo/450592>
- <http://www.nkl-li.tr.gg/Ana-Sayfa.htm>
- <http://www.dokuzeylulanaokulu.com/web/okulumuz/hakkimizda.html>

- <http://www.ege.edu.tr/index.php?lid=1&SayfaID=299&cat=details>
- <http://www.panoramio.com/photo/23583206&docid=aK-R4L49bGQqFM&w=1744&h=1259&ei=dghDTpftBsT4sgasXP DyBw&zoom=1>

SOL ÜSTTE Murat Köşkü

ÜSTTE Yeşil Köşk

Ege Lokali

Tablo 1. Eğitime bağlı yapıların dönüşüm nedenlerinin karşılaştırılması

Bina	Tarihsel/Kültürel Nedenler			Ekonomik Nedenler			Çevresel Nedenler		
	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi
1. Murat Köşkü, Bornova			X						
2. Yeşil Köşk, Bornova			X						
3. La Fontaine Köşkü, Bornova			X						
4. Charlton Whittall Köşkü, Bornova			X						
5. Bari Evi, Bornova			X						
6. Charlton J. Giraud Evi, Bornova			X						
7. Sarı Köşk, Bornova			X						
8. Yaşar Üniversitesi, Bornova							X	X	X
9. Yaşar Üniversitesi, Alsancak				X	X	X			
10. İzmir Ekonomi Üniversitesi				X	X	X			
11. İzmir Üniversitesi				X	X	X			
12. Gediz Üniversitesi				X	X	X			
13. Gelişim Koleji		X	X						
14. Bornova Anadolu Lisesi		X	X						
15. Namık Kemal Lisesi		X	X						
16. Beyaz Balon, Güzelyalı		X	X						
17. Beyaz Balon, Karşıyaka		X	X						
18. Küçük Klüp, Karşıyaka		X	X						
19. Behiye Hanım Anaokulu		X	X						
20. Çizgi Film Anaokulu, Güzelyalı		X	X						
21. Dokuz Eylül Anaokulu, Mektupçu		X	X						

Fabrikadan Üniversiteye

İZMİR'DE KURULAN YAŞAR ÜNİVERSİTESİ TARİHİ DEĞERE SAHİP BİR SANAYİ YAPISININ DIŞ KABUĞUNU KORUYARAK EKONOMİK DEĞERİ YÜKSEK SANAYİ YAPILARINA YENİ BİR İŞLEVİ, EĞİTİM FONKSİYONUNU KAZANDIRMIŞTIR

Malike Özsoy

ÜSTTE İzmir Alsancak Limanı Arkası ve Yaşar Üniversitesi
(<http://maps.google.com/>)

SAĞ ÜSTTE Alsancak depo yapısının 1941'deki müdahaleler sonrasında eklenen betonarme kolonlu hali (Zemin Kat Planı)
(Genim arşivi, 1998)

Alsancak depo yapısının 1998 yılında restorasyon sonrasında ilave edilen çelik kolonların dış beden duvarlarına çekilmiş ve merdiven eklenmiş hali. (Zemin Kat Planı)
(Genim arşivi, 1998)

SAĞ ALTTA Şu anda yemekhane olarak kullanılan depo binası birinci katı, restorasyon öncesi görünümü
(Genim fotoğraf arşivi, 1998)

Restorasyon sonrası yemekhaneden bir görünüm (Malike Özsoy fotoğraf Arşivi)

Eski yapılarda yeniden yaşam ilk olarak Amerika'da 1940'lı yıllarda ortaya çıkmış, kendini orta ve yoğun kullanımlı kentsel alanlarda eski ve işlevini yitirmiş yapıların yeniden hayata geçirilmesi olarak ortaya koymuştur. Kentlerimiz, bugün aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik, koşulsuz ve yanlış yer seçimi tercihleri, arz-talep eğilimleri gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak bir çöküş yaşamaktadır. Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de kuvvetle hissedilen bu çöküş, yalnızca kentleşme sancıları çekmekte olan az gelişmiş ülkelerde değil, 19. yüzyıldan bu yana hızlı dönüşüm süreçleri yaşayan gelişmiş ülkelerde de görülmektedir (Özden, 2001). Kentsel yeniden canlandırma, kentsel veya kırsal alanlarda bilim, teknik, sanat ve sağlık kurallarına uygun olarak afetlere ve kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için fiziksel olarak köhne, sosyal ve teknik altyapının yetersiz olduğu çöküntü alanların iyileştirme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm ve dönüşümün gerçekleşmesine ilişkin iş ve işlemler bütünüdür.

Endüstri devrimiyle birlikte kurulan sanayi tesisleri zaman içerisinde gerek kentsel mekanlar içinde kalarak, gerekse fiziksel ömürlerini tüketerek atıl duruma düşünce, taşıdıkları ekonomik ve tarihi değerler göz ardı edilemeyerek yeniden canlandırılmaları yoluna gidilmiştir. Var olan binalar güçlendirilerek, bunlara yeni kullanımlar tanımlanmış ve kentsel alanlara günün koşullarına uygun işlevler kazandırılmıştır. Türkiye'de ise bu tür

uygulamalar 1980'li yıllardan sonra başlamıştır. Yeniden kullanılacak yapıların mimari kimliklerine, konumlarına ve fiziksel özelliklerine göre genelde turizm, ticaret, kültür işlevlerinin kazandırıldığı görülmektedir. İzmir de 2001 yılında kurulan Yaşar Üniversitesi tarihi değere sahip ve kent içerisinde sıkışıp kalmış bir sanayi yapısının dış kabuğunu koruyarak ve yine kent içerisinde kalmış konum itibarıyla ekonomik değeri yüksek sanayi yapılarına yeni bir işlevi eğitim fonksiyonunu kazandırarak bu bağlamda yeniden canlandırma konusunda İzmir'de öncü olmuştur.

İzmir Alsancak-Liman Arkası Bölgesi Tarihi Özellikleri ve Şimdiki Durumu

Alsancak Garı İzmir'in merkezinde Osmanlı Devleti'nin ilk demiryolu olan İzmir- Aydın demiryolunun başlangıcında bulunan Türkiye'nin en eski tren istasyonudur. Yapımının bir İngiliz firması tarafından 1858 yılında tamamlanmasıyla, yük trenleri Alsancak Garında faaliyet göstermiştir¹. 1875 tarihinde Sultan Aziz tarafından inşa ettirilen İzmir Limanı hattının tamamlanmasıyla birlikte gar ve liman yük taşımacılığı alanında kente canlılık getirerek, sanayinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.

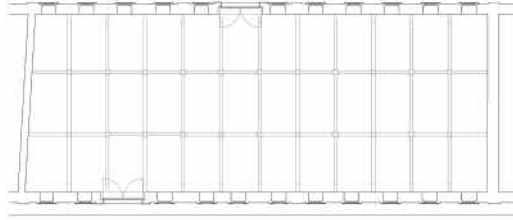
İzmir'de gelişim ve dönüşüm, demiryollarının yapımı ile farklı bir sürece girerek, demiryolunu izleyen liman ve rıhtımın inşaatlarıyla da hız kazanmıştır. İngilizler, Alsancak Garı'nın yapımını tamamladıktan sonra, Gardan Bornovaya gidiş yolu çevresinde bulunan bölge şehir dışı kabul edilmiştir.

İzmir Alsancak Limanı yapımına ise 1955 yılında başlanmış, ilk bölümü 1959 yılında tamamlanmıştır (Baran, 2006). 20. yüzyıl başlarında ve Cumhuriyet sonrası yaşanan yoğun ticari ilişkilerin sonucunda “Alsancak Liman arkası” olarak anılmaya başlayan bölge gelişen depolama ve sanayi işlevleri ile Salhane, Bayraklı, Turan kesimlerine kadar, özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi sanayi yapılarının bulunduğu bir alana dönüşmüştür.

İzmir liman arkası bölgesi 1950’li yıllara kadar endüstriyel faaliyetler alanında gelişim göstermiştir. 1954 yılında çıkan bir yasayla, endüstri yatırımlarında özel sektör teşvik edilmiş ve Marshall Planı çerçevesinde bölgede yeni endüstri tesisleri kurulmuştur. 1950-1960 yılları arasında tütün ve çeşitli depoların yanı sıra 1953 yılında devlet yatırımı olan Sümerbank Fabrikası, 1938 yılında kooperatifler birliği oluşturan kayısı, incir, üzüm işletmeleri, Tarih zeytinyağı, kolonya ve sirke fabrikaları Şehitler Caddesi çevresinde ve bölgenin güneyinde konumlanmıştır (Bilsel, 1999).

İzmir’in 1950-1960’lardan sonra büyük oranda göç almaya başlamasıyla birlikte kent Buca, Bornova ve Karşıyaka yönüne doğru büyümüştür. 1950’lere kadar kent dışı kabul edilen bu alan 1960’lar sonrası Erken Cumhuriyet Dönemi sanayi yapılarını barındıran kent içi bölge haline gelmiştir. İzmir’in gelişmesiyle birlikte liman ve çevresindeki kullanım şekli, bölgenin gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Kendisini yenileyemeyen yapılar işlevlerini yitirerek büyük endüstri yapıları ve alanları atıl olarak kalmış, zaman içerisinde yıpranmış ve kent içerisinde bir çöküntü bölgesi yaratmıştır. Kent merkezinin gelişme baskısı altında kalması, çevre kirliliği, gelişen teknolojiyle birlikte işlevsiz kalmaları gibi faktörlerin de eklenmesi ile endüstri kurumları terk edilmeye başlanmıştır.

Endüstriyel miras, endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değeri olan yapılarını kapsamaktadır. Kent bütününde kıymetli bir konumda kalmaya başlayan bu yapıların çoğu, Erken Cumhuriyet Dönemi endüstri yapıları olmaları nedeniyle, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yasası kapsamında kültür mirası olarak kabul edilmiştir.

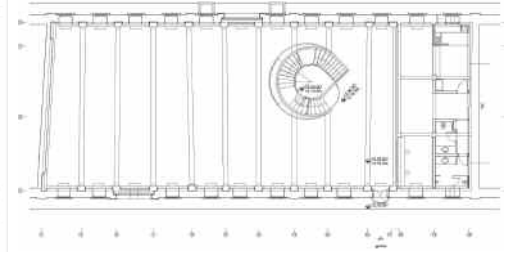

Bölgenin Belediye tarafından sürdürülen Nâzım Plan çalışmalarında Mimarlar Odası İzmir Şubesi Danışma Kurulu da yer almış, bölgenin plan kararlarının geliştirilmesinde önerilerde bulunmuştur. Tescilli endüstri yapıları ve alanlarının “Özel Proje Alanı” olarak belirlenmesi ile uygulama süresinde çok sayıda kentsel tasarım yarışmasına konu olabilecek zengin bir master plan elde edilmiştir. Özellikle kamuya ait alanların “Endüstri Arkeolojisi – Kongre Merkezi – Kültür Sanat Merkezi” vb. işlevler olarak belirlenmesi, İzmir’in geleceğe hazırlanmasında kültür mekânları gereksiniminin karşılanması açısından önemli bulunmuştur. (Başbuğ, 2004).

Eski Un Fabrikasından Üniversiteye

Liman arkasında kalan ve sanayi yapılarından biri olan eski un fabrikası Umurbey Mahallesi Şehitler Caddesi’ne açılan 1529-1530 sokakları arasında yer almaktadır. Yapının ilk sahibinin Rum bir tüccar olduğu belirtilmekte, tam kesin kaydı olmamakla birlikte, 1895 yılında inşa edildiği sanılmaktadır. Yapının Darağacı Bölgesi olarak tanımlanan Alsancak stadyumu ve çevresindeki alanda 1913-1915 tarihinde yapılan İzmir Endüstri sayımlarında tespit edilen altı adet un değirmeninden biri olduğu belirtilmektedir (Barboros,1999). İzmir’in köklü ailelerinden Filibelilerin, ilk kuşağı olan Hacı Süleyman ve oğlu Rahmi Filibeli tarafından 1920 yılında satın alınmıştır. Un değirmeninin makineleri eski olduğu için önce tamir edilmiş, ancak istenen verim alınamayınca yenilenmiştir (Şimşek, 2006).

Yapı kısmen dört, kısmen iki katlıdır. Geleneksel olarak taş ve tuğladan yığma sistemde ve ahşap taşıyıcı ve döşemelerle inşa edilmiştir. Tapu kayıtlarına göre Filibeli ailesinin mülkiyetinde iken 1941’de geniş çaplı

bir onarım geçirmiş, ahşap olan iç taşıyıcılar kullanım gereği bu tarihte betonarmeye çevrilerek yapı yenilenmiş ve modernleştirilmiştir. Strüktürel anlamda büyük değişikliklere uğramış olan yapının cepheleri özgünlüğünü korumuştur.

1954 yılında mevcut fabrikanın yanında bir un fabrikası daha inşa edilmiştir. Daha sonra 1980’lerde binanın dört katlı olan kısmı yenilenerek, un fabrikasının mevcut bacası yıkılmış, Gazete Ege binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1996’da eğitim ve kültür merkezi olarak kullanılması için Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfının mülkiyetine geçen yapının iki

ÜSTTE Restorasyon sonrası Yaşar Üniversitesi Hazırlık Okulu Kampüs Binasından bir görünüm. (Erdal Merter fotoğraf arşivi)

ALTTA Üniversite Caddesinden, Dewiluxs idari binalarının öğretim üyesi binalarına dönüştürülmüş halinin bir görünümü (Erdal Merter Arşivi)

SAĞ ÜSTTE Dewilux fabrika yapılarına bir bakış (Yaşar Üniversitesi Arşivi)

SAĞ ALTTA Değişime uğramış fabrika yapıları ve yeni kampüs alanına bir bakış (Erdal Merter Arşivi)

katlı olan kısmı Yüksek Mimar Dr. Sinan Genim tarafından restore edilmiştir. Ön taraftaki fabrikanın deposu olarak inşa edilen iki katlı yapının dış duvarları tuğla hatıllı moloz taşdır. Yeniden düzenlenen yapıda 1941'deki müdahaleler sonrasında eklenen betonarme kolonlar kaldırılmış, yapıyı güçlendirmek amacı ile çelik konstrüksiyon dış beden duvarları içine alınarak mekân bütünlüğü sağlanmıştır. Üst kattaki yemekhane bölümüne ulaşmak için çağdaş bir merdiven ilave edilmiş ve yeni bir giriş tasarlanmıştır. Üst katın çatı konstrüksiyonu korunarak çatı örtüsü elden geçirilmiştir (Genim, 1998).

Dört katlı binanın içerisinde konferans salonu, fuaye alanı, idari bürolar ve derslikler bulunurken, iki katlı bina içerisinde sadece derslikler ve yemekhane yer almaktadır.

Farklı dönemlerde farklı işlevler yüklenmesi ve taşıyıcı sisteminin değiştirilmesi nedeniyle yapının iç mekanın özgünlüğünü yitirmesi kaçınılmaz olmuştur. Dış kabuğu korunan yapının tüm pencere açıklıkları tuğla söveli ve basık kemerlidir. Saçak altlarına işlenen silme ile yapı düşeyde sonlandırılmaktadır. Binaları birbirinden ayırmak için de düşeyde karşılıklı iki sıradan oluşan tuğla söveler kullanılmıştır. Bu cephe uygulamasına İzmir'in 19 yüzyıla ait başka yapılarında rastlamak mümkün değildir.

Önceleri Liman Caddesi'ne açılan 1530 Sokak yeni düzenlenen üst yollar nedeni ile çıkmaz sokağa dönüştüğünden araç trafiğine kapatılarak binanın iç yaya yolu haline dönüştürülmüş; öğrenci kantini, oturma birimleri, çiçek parterleriyle gençlerle sürekli yaşayan kamusal bir mekân halini almıştır.

Un işletmesi ve deposu olarak kullanılırken ticaret eksenli olan bu yapı barındırdığı fonksiyon sebebiyle bulunduğu bölgenin sosyal, kültürel ve iklimsel çevre bileşenlerinden kopuk endüstriyel bir mimariyi yansıtan, dış ortamla sosyal ve kültürel anlamda ilişkisi bulunmayan bir yapıydı. Üniversiteye dönüşümü ile birlikte özellikle iç mekânda yaratılan eğitime yönelik çağdaş yapı malzemeleri ve tekniğiyle donatılmış zengin, sosyo kültürel mekanlar, çağdaş teknolojinin olanaklarının ilavesi ile, canlı, dış dünya

ile daha çok iletişim kuran, gençlerle yaşayan dinamik bir hâl almıştır. Dış kabuğu korunarak restore edilen taş yapı ilk anda bakıldığında geçmiş tarihini anımsatma konusunda müze işlevine yakın görsel bir görevi yerine getirmektedir. Tüm bu olumlu özelliklerinin yanı sıra iki sokak arasında sıkışıp kalmış olması, sokaklardan birinin yoğun kullanılmamakla birlikte taşıt trafiğine açık olması, öğrencilere yeterli açık alan olanağı sağlayamamakta ve dış mekân gereksinimini bir eksiklik olarak hissedilmektedir. Gözlem odağımız tek başına Yaşar Üniversitesi binası iken, bu yapıyı çevresi ile, komşu binalar, yollar, doğa, deniz kıyısı etkinlikleriyle kurduğu kentsel örgünün içine yerleştirdiğimizde, gerçek dönüşüm başarısını görmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Tarihi yapıların içinde yer aldıkları bölge tek başlarına bu yapıların yenilenmeleri ile bir anlam ifade etmeyecektir. Bölgenin modern yapılarla modern meydan düzenlemeleriyle kamusal yada yarı kamusal alanlarla desteklenmesi tematik birlikteliklerinin sağlanması zorunluluktur. Bu anlamda bakıldığında üniversite binası tek başına ortaya koyduğu olumlu katkılarıyla yalnız kalmakta yakın çevresinde kentsel örgünün sağlaması gereken kongre, sanat, dinlenme, eğlence türü kültürel etkinlik alanlarının eksikliği hissedilmektedir.

Bina 2002 yılından beri İzmir Yaşar Üniversitesi tarafından eğitim amacıyla kullanılmaktadır.

Eski Boya ve Bisiklet Fabrikasından Üniversiteye

Bornova, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve özellikle 1865'de Halkapınar çıkışlı bir demiryolu hattının buraya uzatılmasıyla, İzmir'in zengin levanten ailelerinin tercih ettiği yerleşim mekânı olmuştur. 1958 yılında ilçe statüsüne kavuşan Bornova, 1955 yılında kurulan Ege Üniversitesi kampüsü sayesinde öğrenci kenti olmaya başlamıştır. Tıp Fakültesi Hastanesi'nin Ege ve ülke boyutunda büyümesi ve askerî birliklerin buraya yerleşmeleri Bornova'yı bir çekim merkezi haline getiren başlıca etkenlerden olmuştur. Böylece ilçede 1970'li yıllarda büyük kentlere yönelen

kitlesel göçlerin yarattığı plansız yerleşime ve gecekondulaşmaya engel olmuştur.

Üniversite etkeninin yanında iki büyük askerî birliğin de ilçe içinde konumlandırılmış olması yakın çevresindeki iki hâkim sanayi aksının (Kemalpaşa Ovası ve Işıkkent) ve dört sanayi sitesinin ilçenin yerleşim alanı içinde bulunması Bornova'nın gelişimine etki etmiş olan unsurların başında yer almaktadır. İzmir-Ankara, İzmir-Aydın ve İzmir-Çanakkale karayolu ağının merkezinde bulunması, ayrıca 2000 yılında ilçeye metronun ulaşması ve de Santral Garaj'ın yakına gelmesi ile ilçe önemini bir kat daha arttırmıştır.

1950'li yıllarda şehrin çeperinde ve hatta dışında kurulan sanayi ve devlet yapılarının ve yerleşkelerinin (TCKK, İZSU, TEDAŞ vs) zaman içerisinde şehrin artan nüfusu ile birlikte şehir içerisinde kalması, bir kısım sanayi kuruluşlarının kent merkezini terk etmesine neden olmuştur. Yaşar Üniversitesi Yaşar Topluluğu'na ait olan Dewilux boya fabrikası ile komşu yapı olan Bisan bisiklet fabrikası da bu nedenle şehri terketmiş sanayi yapılarıdır. Birisinin Kemalpaşa'ya diğerinin Atatürk Organize Sanayi Bölgelerine taşınmasıyla terkedilen bu yapılar, kentlerin merkezinde fiziksel olarak yer işgal ederken, yeni gereksinimlere cevap verebilecek olanakları da ortaya çıkarmaktadır. Yaşar Üniversitesi de bu değişime bağlı olarak özgün işlevi boya imalatı ve bisiklet üretimi olan yapılara eğitim fonksiyonu yükleyerek, bu yapıların yeniden kullanım olanağını sağlamıştır. Yaşar Üniversitesi kampüsünün burada gelişmesi 1955 yılında kurulan Ege Üniversitesinin şehre kazandırdığı "Üniversite kenti" imajının da güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Yeni Kampüs Bornova'nın "ağaçlı yol" olarak bilinen Üniversite Caddesi üzerinde yer almaktadır. Aynı cadde üzerinde yer alan metro istasyonu da üniversitenin bu noktada gelişmesinde etken olmuştur.

1954 yılından beri Dewilux boya fabrikası olarak bilinen ve başta Avusturya orijinli levantenlere ait olan yapılar ile 1960 lardan beri bisiklet fabrikası olarak hizmet veren Bisan Bisiklet Fabrikası, 1950'li ve 1960'lı

“DÖNÜŞÜMLE, CANLI, DIŞ DÜNYA İLE DAHA ÇOK ETKİLEŞİM İÇERİSİNDE OLAN, GENÇLERLE YAŞAYAN DİNAMİK BİR HÂL ALMIŞTIR ”

yıllarda Bornova'nın dışında sanayi bölgesi olarak tanımlanan alanda faaliyet gösterirken, 1980'den sonra yapılan yeni imar planıyla birlikte, konut ve ticaret alanlarının gelişmesi ile kent içerisinde sıkışıp kalan tesisler halini almıştır. Yaratılan bu baskı tesislerin yeni arayışlara girerek yeni sanayi bölgelerine taşınmalarına neden olmuştur. Nitekim yeni imar planı da bölgeyi 'konut dışı' kullanımlar için tanımlamış, uzun dönemde sanayinin bu yöreden çıkacağını kabul etmiştir.

Eski fabrika yapıları; makinaların taşınmasından dolayı ortaya çıkan boşluklar, kısmen ya da tamamen sökülen çelik çatılar, doğramalar ve de on yıllık bir zaman diliminde kullanılmamışlığın verdiği yıpranmalar ile sadece taşıyıcı ve bölücü sistemler ile ayakta durabilmeye çalışan parçalı yapılar görünümündeydiler. Strüktürel anlamda varlığını sürdüren fakat yapı elemanlarının eksikliğinden dolayı her türlü dış etkene açık olan binaların öncelikle rölövelerinin çıkarılması,

ÜSTTE Üniversite Caddesinden Giriş, Rektörlük Binası ve Meydan dan bir görünüm
(Yaşar Üniversitesi Arşivi)

ALTTA Mimarlık Fakültesi binalarının restorasyon öncesi görünümleri restorasyon sonrası görünümleri
(Yaşar Üniversitesi Arşivi, Erdal Merter Arşivi)

SAĞ ALTTA Trafik karmaşasından uzak, doğal peyzajlı kampüs alanından bir görünüm
(Yaşar Üniversitesi Arşivi)

projelendirilmesi, çelik taşıyıcılar ve betonarme sistemin güçlendirilmesi, çatı ve kimi yerde cephe açıklıklarının kapatılarak binaların stabilitesinin ve korunabilirliğinin sağlanması ilk etapta ki çalışmalar olmuştur. Selçuk Yaşar Bornova Kampüsü yapıları Alsancak liman arkasında bulunan tarihi depo yapısından, yapısal anlamda tarihi değerlerinin bulunmaması nedeniyle farklılık göstermektedirler. Bu nedenle Bornova kampüs yapıları tasarlanırken dış cepheleri de değişime uğramış, tüm binalara yeni bir yüz kazandırılmıştır.

Yaklaşık 11000 m² açık ve 22000m² kapalı alana sahip olan şimdiki kampus 190 m uzunluğunda lineer bir aks üzerinde dizilen rektörlük binası, 500 kişilik konferans salonu, 4500 kişilik derslikler, yemekhane, kütüphane, kapalı spor kompleksi ve akademik, idari personel odalarından oluşmaktadır. Ayrıca içerisinde İzmir'in seçkin iki kafeteryası öğrencilere hizmet vermektedir.

Kuzeyde Üniversite Caddesi'ne, güneyde ise Sanayi Caddesi'ne bağlanan yeni kampüs alanı iki cadde arasında geçiş sağlayan bir köprü niteliğindedir. Üniversite Caddesi girişinde rektörlük bloğu önünde yer

konferans salonu ve rektörlük binasına, fabrika yapılarının idari birimlerinin öğretim görevlisi ofislerine dönüştürülmesi kararı genel planlama kriteri çerçevesinde öngörülmüştür. İki kattan fazla kat yüksekliği bulunan, önceden Bisan Bisiklet Fabrikası'nın döküm atölyesi olarak kullanılan büyük boşluklu yapı, 500 kişi kapasiteli bir konferans salonuna dönüşürken, Dewilux fabrikasının sık kolonlu ve üç katlı eski bir üretim tesisi kütüphaneye dönüşmüştür.

Bisiklet fabrikasına ait olan yapıda yüksek çatılı depolama bölümü prestijli bir konumda yer alması nedeniyle rektörlük birimi ve çok amaçlı sergi salonuna, diğer depolar sınıflara, fabrikanın idari yapısı yine akademik ve idari personel ofislerine dönüşmüştür. İşçilerin Dewilux fabrikasında yemek yemek için kullandıkları bina yine tüm üniversiteye hizmet verebilecek mutfak ve yemekhaneye, ona bitişik olan yapı kafeteryaya dönüştürülerek yeniden tasarlanmıştır. Kampüsün ortasında yer alan meydan önemli günlerde bir toplanma alanı olarak düşünülmüş, bu alanı doğu yönünde sarmalayan amfi aynı zamanda mimarlık fakültesinin stüdyolarının yer

“YAPILARIN MEVCUT KARAKTERLERİ, YENİ FONKSİYONLARIN NERELERDE KONUMLANABİLECEĞİ SORULARINA YANIT VEREBİLMİŞTİR”

alan bir meydan, kampüsün merkezinde konumlanmış öğrenci odaklı ikinci bir meydan, Sanayi Caddesi yönünde yer alan ve yeni işlevi öğrenci konseyi toplanma mekânı olan eski su deposu ile kampüs alanı tanımlanmaktadır.

Tasarım aşamasında var olan binaların kullanım kapasiteleri, 5000 öğrenciye hizmet verecek şekilde hazırlanan bir ihtiyaç programı ile çakıştırılarak, hangi binalara hangi fonksiyonların atanacağına karar verilmiştir. Yapıların mevcut karakterleri mimari program içerisinde yer alan fonksiyonların nasıl ve nerede konumlanacakları sorusuna kendiliğinden cevap verebilmiştir. Bu aşamada geniş hacimli depo yapılarının dersliklere, yüksek çatılı yapıların

aldığı, eskiden bir malzeme deposu olarak kullanılan binaya da merdiven olarak hizmet vermektedir. Bu binanın üzeri tonoz çatıyla örtülü olup zemininde mermerden yapılmış bir yön işareti orta meydanın vurgusunu arttırmaktadır.

Meydanın doğu yönünde ise tek katlı görsel sanatlar stüdyoları, önlerinde yer alan zeminleri ahşap kaplı yarı açık yaya geçidiyle ve süs havuzlarıyla orta mekânla bütünleşmiş binaların hepsi çağdaş kaplama malzemeleriyle giydirilerek malzeme seçimi ve kullanımı ile kendine özgü, çağdaş bir görünüm kazanmıştır.

Alsancak kampüsü un deposu yapıları tarihi değere sahip olmaları nedeniyle dış kabuğu koruma amaçlı

bir dönüşüm planı geçirirken, Bornova Selçuk Yaşar Kampüsü yapıları koruma amaçlı yapılan bir yenileme çalışması değildir. Kampüsün eski yapı karakterleri okunamaz haldedir, ancak kütleler kentsel bellekte yer ettiği şekliyle korunmuştur, bu nedenle de kendi ölçeğinde bir yapılaşma anlayışı gelişmiştir. Cephelerin eskisiyle bağı kopuk ancak yeni işleviyle uyumlu ve canlıdır. Açık alanlar tüm bina kütlelerini hem birbirine, hem de cephe aldığı iki sokağı birbirine bağlayarak bir omurga gibi işlev görmektedir. İşlevinden dolayı dönüşüme uğrayan ve kültürel amaçlı kullanılan yapılara göre daha yaşayan ve canlı bir karaktere sahiptir. Kampüs alanının araç trafiğine kapalı olması sebebiyle rahat bir yaya hareketliliği sağlanmıştır. Geniş yaya yolları, oturma ve aydınlatma elemanları, kafeler, su elemanları, yoğunluk ve trafik gürültüsünden uzak doğal çevre, kullanıcıları için konforlu yaşanabilen, kamusal bir alan tanımlamaktadır.

Sonuç

Selçuk Yaşar Spor ve Eğitim Vakfının 1999 yılında Yaşar Üniversitesi adıyla bir üniversite kurma kararı almasıyla birlikte, endüstriye olan katkısı ve öncülüğü ile bilinen Yaşar topluluğu yine öncü niteliği taşıyarak zaman içerisinde yaşamını yitiren sanayi yapılarına eğitim işlevini kazandırarak onlara yeniden hayat vermiştir. Bornova Selçuk Yaşar Kampüsü şehrin içinde, ama gürültü ve kargaşadan uzak, sakin, güvenli, yeşil ve zengin peyzajıyla, dingin konumuyla öğrencilerin tüm gereksinimlerini karşılayabilecekleri huzur dolu bir üniversite ortamı sağlamaktadır. Bugünkü haliyle üniversitenin yapıları gerek iç gerek dış mekân kalitesiyle başka benzer yapılara ve projelere örnek teşkil edecek nitelikler taşımaktadır. Çağdaş yapım malzeme ve teknikleri, ileri teknoloji sistemleri, esnek tasarım anlayışının bir araya gelmesiyle kurgulanan yapılar, gençlere günümüz koşullarına yakışır yaşam ortamı sunmaktadır.

2001 yılında kurulan 2002-2003 eğitim yılında eğitime başlayan Yaşar Üniversitesi ilk önce Alsancak'ta yaşamını yitirmiş tarihi değere sahip bir un fabrikasına daha sonra 2008 yılında

Bornova'da terkedilmiş iki fabrika yapısına toplumumuzun kıymetli hazinesi gençleri taşıyarak onlara huzurlu, güvenli, çağdaş insana yakışır mekânlar sunarak dinamik, eğitilmiş, kültürlü bir nüfusun bölgeye ve ülkeye kazandırılması için de hizmet vermektedir. Eğitim yapıları dönüşüm için düşünülmeye gereken olumlu bir alternatiftir. ■

Malike Özsoy, Yrd.Doç.Dr., Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Baran, Hitay.(2006), İzmir Ticaret Odası 'İzmir Alsancak Limanı ve Özelleştirme Süreci' <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/D77BEOEE-308F-435B-9C4E-D45B1CD49C39/9208/alsancaklimani.pdf>
- Barbaros, Funda. (1999), "19.Yüzyılda Çözüm Arayışları" Ege Mimarlık , sayı:31, s.21-22
- Başbuğ, Tamer; Ağrı, Alev; Çınarlı, Nilüfer; Ulema, Necdet; Gültekin, Eser; Özlen Boygar;(2004)
- 'İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı ve Tarihsel-Kentsel Alan ve Meydan Düzenlemeleri'. Mimarlık Dergisi sayı:316
- Bilsel, Cana. (1999), "Le Corbusier'in İzmir Nazım Planı ve 'Yeşil Endüstri Sitesi' Önerisi", Ege Mimarlık, sayı:33, s.13-17.
- Genim,Sinan. (1998) Röleve Projesi Raporu
- Şimşek, Eylem. (2006) Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi :İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı
- 'Alsancak Garı' http://tr.wikipedia.org/wiki/Alsancak_Gar%C4%B1
- İzmir'in Elektrik ve Havagazı Fabrikaları <http://makaleler.tripod.com/makaleler/03.htm>, Erişim Tarihi :Ocak 2011
- İzmir'in Tarihi. 'XIX. Yüzyıldan Cumhuriyet'in İzmir'ine' <http://www.bunlarlazim.com/izmirin-tarihi-5-bolum.html>, Erişim tarihi:Ocak 2011
- Özden, Pınar, P; 'Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği', İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001) <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/20.htm>. Erişim tarihi:Ocak 2011

Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi'ne Dönüşümü

MAKALE, BULDAN ESKİ HÜKÜMET KONAĞI VE CEZAEVİ'NİN BELEDİYE EL SANATLARI VE KÜLTÜR MERKEZİ OLUNCAYA KADARKİ TARİHSEL SÜREÇTE GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMÜ İRDELEMEDİR

Nezihat Köşklük Kaya

ÜSTTE Eski Hükümet Konağı ana giriş cephesi, 1920'li yıllar (Mustafa Kıyak Arşivi)

SAĞ ÜSTTE Eski Hükümet Konağı Park Caddesi cephesi (Mustafa Kıyak Arşivi)

Eski Hükümet Konağı, 1946'da geçirdiği yangından sonra (Mustafa Kıyak Arşivi)

SAĞDA Eski Hükümet Konağı ana giriş cephesi, restorasyondan önce (Buldan Belediyesi Arşivi)

Eski Hükümet Konağı ana giriş cephesi, restorasyon sürerken (Buldan Belediyesi Arşivi)

Eski Hükümet Konağı ana giriş cephesi, restorasyondan sonra (Nezihat Köşklük Kaya Arşivi)

Bu makale, Denizli'nin dokumaları ile ünlü tarihi ilçesi Buldan'da Çarşı Mahallesi Eski Hükümet Caddesi'nde yer alan, 1870'li yıllarda hükümet konağı olarak kullanılan yapının ve aynı adada konumlanan, altı yıl önce Adalet Bakanlığı tarafından kapatılan Buldan Kapalı Cezaevi'nin, yakın bir zamanda belediye tarafından restore edilerek Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi oluncaya kadarki tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümü konu edinmektedir.

Makale, söz konusu dönüşümü irdelerken dört açılım yapmaktadır. Bunlardan ilki, makalenin konusu olan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin bulunduğu Buldan'ı tanıtmaya yöneliktir. Burada kısaca Buldan'ın coğrafi konumlandırılması yapılmakta ve uygun koşulların bir araya gelmesi neticesinde antik dönemlerden beri önemli bir dokuma kenti olması vurgulanmaktadır. Çünkü tarihsel süreçte dokuma ticareti ile zenginleşen kentte biriken sermaye ile özellikle 19. yüzyılda çok nitelikli yapılardan oluşan ve günümüze de aktarılan önemli bir kentsel doku oluşmuş, bir başka ifadeyle temel geçim kaynağı olan dokumacılık, mimariyi ve kenti de şekillendirmiştir. Diğer taraftan, Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin restorasyon ile kazandığı ve dokumacılığa temellenen yeni fonksiyonunu anlama ve değerlendirme için bu ön bilginin verilmesi gerekli olmuştur.

İkinci başlık altında, Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'ne ilişkin tarihsel bilgi verilmektedir. Bu kısım, makalenin konusu olan iki yapıyı

tanıtmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Burada önemle belirtilmesi gerekli olan konu, eski hükümetin geçirdiği yangın sırasında yapı grubuna ilişkin tüm bilgi ve belgenin yok olmasıdır. Bu sebeple yapıların tarihine ilişkin araştırmada, bu örnekteki gibi durumlarda tarih araştırmalarında en sık başvurulacak yöntemlerden olan tarihi görsel belgelerden ve sözlü tarih ile belgeleme yönteminden yararlanma yoluna gidilmiştir (Kyvig ve Marty, 2000). Mimarlık tarihi araştırmaları söz konusu olduğunda, tarihi görsel belgelerden özellikle eski fotoğraflar, tarihi yapı ve dokularda yıllar içinde meydana gelen değişikliklere tanıklık eder, zamanı bir anlığına dondurarak ayrıntılı bir inceleme için sabitlenmiş anlar sağlarlar. Sözlü tarih yöntemi ise kaynak kişilerin belleğinden aktardıklarını kaydederek, tarihsel-kültürel mirasın geçmiş bilgisini belgeler. Bu bağlamda, bu makale için, Buldanlı fotoğrafçı Mustafa Kıyak'ın kişisel arşivinde bulunan ve eski hükümetin yangın öncesi ve yangından hemen sonraki durumlarını gösteren fotoğraflar, tarihsel süreçte ciddi dönüşümlere uğrayan eski hükümet konağının ve çevresinin eski durumuna ilişkin bilgileri deşifre etmek için son derece yol gösterici olmuştur. Diğer taraftan, görüşme yapılan kaynak kişilerden 1946'daki yangın sırasında yaşları 18 ve 27 olan iki kişi, yapıların geçmişini anlamada çok yardımcı olmuşlardır.

Üçüncü kısım, yapıların Nisan 2011'de tamamlanan restorasyona kadarki tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm üzerine kurgulanmıştır.

Araştırma sırasında, özellikle eski hükûmetin geçirdiği dönüşümleri görmek şaşırtıcı olmuştur. Çünkü yapı, tarihsel süreçte sadece çok çeşitli fonksiyonlarda kullanılmakla kalmamış, anıtlarda bozulmalara neden olan etkenlerin en tahripkârlarından olan bir yangın (Ahunbay, 1996, s.53) ile aynı zamanda tarihi ada ve parselasyon düzenini de değiştiren bir yol genişletme çalışması (Kuban, 2000, s.185) görerek yapısal olarak da ciddi dönüşümler geçirmiştir. Bu kısımda, söz konusu dönüşümlere neden olan olaylar ve bu olaylar sonrasında yapılarda meydana gelen değişimler aktarılmaktadır. Burada da, tarihsel süreçteki dönüşümleri kavrayabilmek için, bir durumun farklı anlarını aktaran dizi fotoğraflardan faydalanılmaktadır.

Restorasyon çalışmaları başlığı altında ise, yukarıdaki açılımlar ile elde edilen bilgiler ışığında, yapıların restore edilmesi süreci anlatılmaktadır. Bu kısımda, yapılara verilecek olan yeni fonksiyonun belirlenmesi, restorasyonda tarihsel süreçte meydana gelen dönüşümlerin ne kadarının ne tip müdahaleler ile giderildiği, seçilen yeni fonksiyonların mekânsal konumlanmaları hakkındaki bilgiler restorasyon projesinden seçilen bazı görseller de kullanılarak verilmektedir.

Sonuç olarak ise, Buldan Eski Hükûmet Konağı ve Cezaevi'nin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm, koruma disiplini bağlamında değerlendirilmektedir.

Buldan Hakkında

Türkiye'nin batısında, Ege Bölgesi'nin güneyinde yer alan Buldan, kuzeyde Uşak, batıda Manisa ve Aydın, doğuda Afyon ve Burdur, güneyde ise Denizli Merkez ile sınırlıdır. Denizli'nin tarihi antik döneme dek uzanan en eski ilçelerinden olan Buldan denildiğinde akla ilk gelen, dokumacılığı ve kendi adıyla anılan özel bezidir.

Dokumacılık için gerekli olan bütün doğal koşullar yörede mevcuttur. İpliğin ve dolayısıyla dokumacılığın hammaddelerinden olan pamuk, Büyük Menderes Ovası'nın tarıma elverişli topraklarında yetiştirilmektedir. Arazinin engebeli yapısından ötürü hayvancılığın yaygın olması, ipliğin bir diğer ham maddesi olan yünün de

kolaylıkla elde edilmesini sağlamıştır. Dokumanın üzerine işlenen ipeğin boyası, çevre ormanlardan getirilen çam ve meşe palamudunun kabuğundan kök boyası tarzında imal edilmektedir. Boyayı sabitleştirmek içinse, her türlü su kaynağı açısından zengin olan yörenin sıcak suları kullanılmaktadır. Tüm bu doğal koşullara ek olarak, yörenin geçmişte batı Anadolu içlerine ve Mezopotamya'ya bağlayan Büyük Kral Yolu üzerinde yer alması da, halkın en büyük gelir kaynağı olan, yaşama biçimini belirleyen dokumacılığın gelişmesini sağlamıştır. Tüm bunların sonucunda padişah ve beylere kaftan ve şal olacak kadar kaliteli kumaşları dokuyarak zenginleşen kentte özellikle 19. yüzyılda nitelikli bir kentsel doku oluşmuştur.

Buldan Eski Hükûmet Konağı ve Cezaevi'ne İlişkin Tarihsel Bilgi

Tarihsel süreçte önemli bir kent olan Buldan'da 1870'li yıllarda hükûmet konağı olarak kullanılan tarihi yapı, 1946'da nedeni bilinmeyen ve bu yüzden hem kaza hem de sabotaj ihtimalleri üzerinde durulan bir yangın geçirdiğinde, yapılara ilişkin bütün belgeler de yanmış ve yok olmuştur. Bu yüzden, hükûmet konağının özgün durumuna ilişkin görsel bilgiler, kişisel arşiv fotoğraflarından elde edilmektedir (Mustafa Kıyak Arşivi).

Bu fotoğraflarda kâğır, sıvalı, kiremit örtü ile kaplı kırma çatılı olduğu görülen yapı, bodrum ve iki kattan oluşmaktadır. Bodrum katı, avlu kotu elverdiği için, yapının avluya bakan ana

ÜSTTE Eski Hükümet Konağı Park Caddesi cephesi, restorasyondan önce (Buldan Belediyesi Arşivi)

Eski Hükümet Konağı Park Caddesi cephesi, restorasyon sürerken (Buldan Belediyesi Arşivi)

Eski Hükümet Konağı Park Caddesi cephesi, restorasyondan sonra (Nezihat Köşklük Kaya Arşivi)

SAĞ ÜSTTE Eski Cezaevi, restorasyondan önce (Buldan Belediyesi Arşivi)

Eski Cezaevi, restorasyon sürerken (Nezihat Köşklük Kaya Arşivi)

Eski Cezaevi, restorasyondan sonra (Nezihat Köşklük Kaya Arşivi)

SAĞ ALTTA Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi vaziyet planı, Restorasyon (Buldan Belediyesi Arşivi)

giriş cephesinde algılanmaktadır. Yapının ana girişine, bu avlu kotundan, simetrik bir düzende kurgulanan merdivenler ile ulaşılmaktadır. Ana giriş aksı, cephede üçgen bir alınlık, her iki katta balkonlar, kemerli kapı ve pencereler ile simetrik bir düzende vurgulanmaktadır. Tüm cephede de simetrik bir düzenleme söz konusudur. Bu cephede orta giriş aksı ile sol ve sağda mekânların, çıkma şeklinde vurgulandığı görülmektedir. Cephede yatay ve düşey silmeler dikkat çekmektedir. Yatay silmeler, saçakta ve kat aralarında, düşey silmeler ise, söz edilen çıkma konturlarında ve bina köşelerinde kullanılmıştır. Cephenin tümünde (bodrum kat kapısı hariç) kemerli ve söveli kapı ve pencereler hakimdir. Tüm bu unsurlar değerlendirildiğinde, cephenin anıtsal bir düzende kurgulandığını söylemek mümkündür.

tarihte ya da hükümet konağı ile birlikte yapıp yapılmadığına ilişkin bir bilgi yoktur. Ancak, cezaevinin yangın öncesinde mevcut olduğu bilinmektedir (Ali Durusoy, Özcan Durusoy ve Zehra Çamkıran ile yapılan görüşmeler).

Yapıların Tarihsel Süreçte Geçirdiği Dönüşüm

1854 tarihinde kurulan belediye teşkilatını da (Avralıoğlu, 1997) yangından önce bünyesinde bulunduran hükümet konağı, 1946'daki yangından günümüze kadarki tarihsel süreçte, hem yapısal olarak dönüşmüş, hem de çok çeşitli fonksiyonlarda kullanılmıştır. Bunlara değinmeden önce, yangının başka yapılara ve cezaevine sıçramadığını belirtmek gerekir. Bu yüzden cezaevi, ilk yapıldığı günden altı sene önce kapatıldığı zamana dek özgün fonksiyonunu sürdürmüştür.

“1946'DAKİ YANGIN VE YOL GENİŞLETME ÇALIŞMASI ESKİ HÜKÜMET KONAĞI'NDA DÖNÜŞÜMLERE NEDEN OLMUŞTUR”

Fotoğraflarda, diğer cephelerin de aynı düzen dahilinde ele alındığı görülmektedir. Yatay silmeler, tüm cephelerde kesintisiz bir bant şeklinde dönmektedir. Düşey silmeler, kemerli ve söveli kapı ve pencereler, ana giriş cephesi ile aynı dilde, tüm cephelerde tekrar etmektedir.

Fotoğraflardan yapının çevresine ve avlusuna ilişkin bilgileri edinmek de mümkün olmaktadır. Buna göre, avluda düşük kotlu, yumuşak toprak zeminli bir bahçe ile bunun çevresinde, ana giriş cephesinin de önünde yer alan, sıkıştırılmış toprak zeminli yürüme alanı görülmektedir. Bu fotoğraflarda, avluda ayrıca tek katlı bir yapının varlığı dikkat çekmektedir. Fotoğraflarda kısmen görülen bu yapının jandarma kulübesi olduğu bilinmektedir (Ali Durusoy, Özcan Durusoy ve Zehra Çamkıran ile yapılan görüşmeler). Eski fotoğraflarda, özgün kentsel doku içerisinde yapının konumu ve ölçeği çok net bir şekilde algılanmakta, günümüzde yapının karşısındaki park alanının geçmişte de var olduğu gözlenmektedir.

Cezaevi yapısına ilişkin bir fotoğrafa ise ulaşamamıştır. Yapının hangi

Eski fotoğraflarda da görüldüğü üzere, yangında çatısı tamamen yanan hükümet konağının, beden duvarları hariç olmak üzere özellikle ikinci katı büyük zarar görmüştür. Yangından sonra, en çok zarar gören üst katı tamamen yıkılarak bodrum ve tek kat şeklinde onarılan yapı, günümüze de bu kat düzeni ile ulaşmıştır. Onarılan yapı, yangın sonrası belediye ve hükümet fonksiyonları taşındığı için, ilk olarak adliye ve emniyet binası olarak kullanılmıştır. Yakın tarihteki restorasyon ile aldığı yeni fonksiyona kadar da, tarihsel süreçte maliye, Tekel Müdürlüğü, kütüphane, ortaöğretim öğrenci yurdu, MHP lokali ve derneği, avcılar kulübü ve kahve gibi çok çeşitli fonksiyonlar ile kullanılagelmiştir.

Eski hükümet konağındaki bir başka yapısal değişim, Hükümet Caddesi'nin genişletilmesi sırasında, bu cadde üzerindeki cephesinin yıkılması şeklinde olmuştur. Daha önce özgün durumu anlatılan ana giriş cephesinde, orta giriş aksı ile birlikte çıkma şeklinde vurgulanan sol ve sağ bölümlerden soldaki, ardındaki mekân boyunca, yolun yeni çizgisine göre yıkılmıştır.

Buna göre, ana giriş aksına göre simetrik olan anıtsal cephe düzeni bozulmuş, giriş aksının solundaki bölüm, önceden tamamen simetrik olan sağına göre farklı bir ölçüye gelerek kısalmıştır. Yol genişletme çalışmasından sonra, yapının Hükümet Caddesi cephesi, diğer cephelerden çok farklı bir dilde yeniden yapılmış, özgününden farklı olarak kemersiz pencere ve kapı öğeleri ile düzenlenmiştir. Yıkımdan sonra, Park Caddesi cephesi de kısmen değişmiş, giriş kapısının sağındaki dört pencerenin sayısı üçe inmiş, bunlardan en sağdaki ikisi ise Hükümet Caddesi cephesindeki pencere düzeninde yeniden yapılmıştır.

Özetle denilebilir ki, Hükümet Caddesi genişletme çalışması, yapının özgün cephe karakterine zarar vermiştir. Bu çalışmalar sırasında, eski hükümetin Hükümet Caddesi cephesinin karşısında yer alan yapılar da kısmen yıkılarak özgünlüklerini yitirmişlerdir. Yol genişletme çalışması, aynı zamanda, tarihi ada ve parselasyon düzenini de değiştirmiştir.

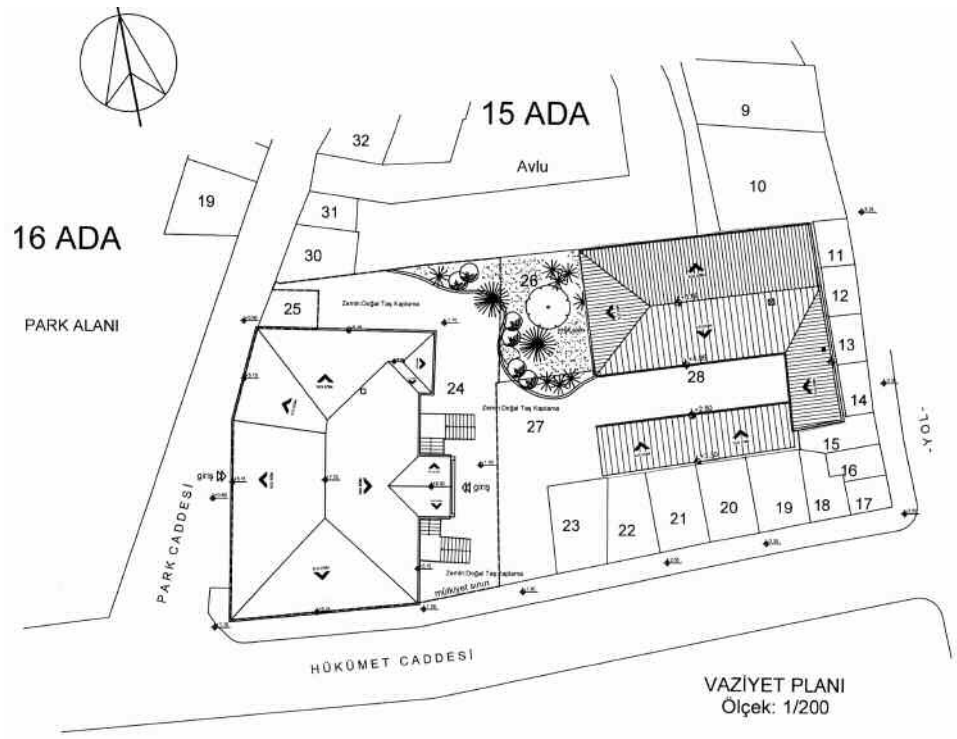
Restorasyon Çalışmaları

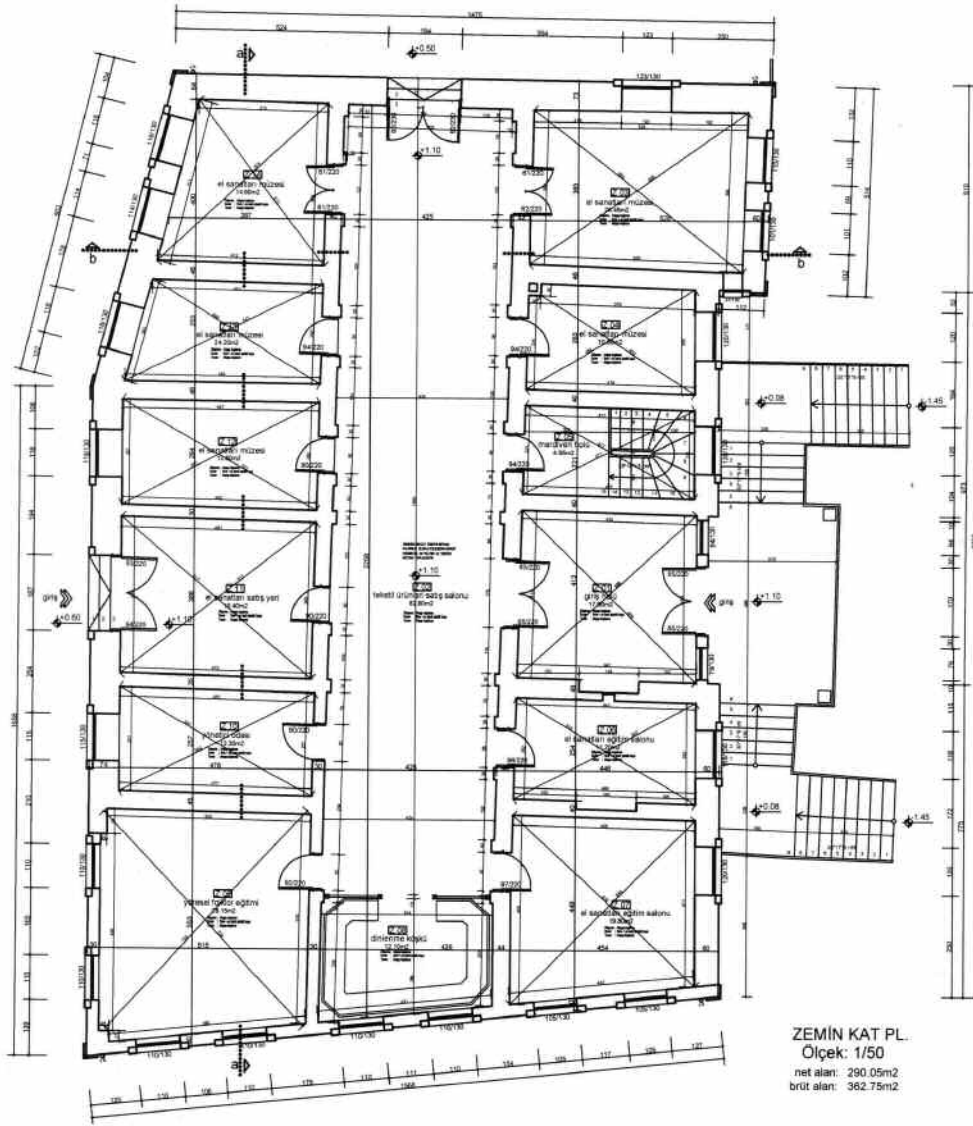
Yukarıda söz edildiği gibi, günümüze kadar çok çeşitli fonksiyonlarla kullanılan ve Buldan için çok önemli bir yapı olan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi, 2011 Nisan ayında tamamlanan restorasyon ile yeniden hayat bulmuştur. Restorasyon proje ve uygulaması, Başkan Mustafa Fahri Şevik'in "Buldan Geçmişine Sahip Çıkıyor" sloganı önderliğinde yola çıkan Buldan Belediyesi tarafından, belediyenin kendi personel ve olanakları ile yapılmıştır. Çalışmalar 2007 yılında başlamış, projelerin 24 Haziran 2008'de Aydın Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden geçmesi ile hız kazanmıştır. Bu süreçte eski cezaevi, Adalet Bakanlığı'ndan istenmiş ve sonrasında bakanlık tarafından belediyeye tahsis edilmiştir. Önce barış ve gençlik merkezi olması düşünülen yapı grubu, belediye meclisi ve encümen üyeleriyle yapılan değerlendirmeler sonucunda, Buldan'ın antik dönemlerden günümüze değin önemli bir dokuma şehri olmasından hareketle, Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi'ne dönüştürülmüştür. Böylece Buldan, daha önce de aynı mantıkla açılan BELSAM'dan (Buldan El Sanatları Merkezi) sonra, ikinci, fakat bu kez tarihi bir merkez kazanmıştır.

Eski Hükümet Konağı, tescillendiği tek kat düzeninde restore edilmiştir. Restorasyonda tarihsel süreçte

meydana gelen değişimler, özellikle Hükümet Caddesi genişletme çalışmaları sırasındaki dönüşümler giderilmeye çalışılmıştır (Buldan Belediyesi Arşivi). Ana giriş cephesinde, bir kat eksik düzeniyle olmasına karşın yapının yangın öncesindeki çatı düzeni uygulanmaya çalışılmıştır. Buna göre, orta giriş aksı üçgen bir alınlıkla vurgulanmıştır. Yapının Park Caddesi cephesinde, sonradan kapatılarak pencereye dönüştürülen kapı özgün haline getirilmiş, yol çalışması sonrası değiştirilen iki pencere de eski düzenine uygun olarak yenilenmiştir. Yapının yol çalışması sırasında tamamen yıkılan Hükümet Caddesi cephesi ise, diğer cepheler ile aynı karakterde yeniden düzenlenmiştir. Tüm cephelerde düşey silmeler, yapının eski fotoğraflardaki özgün durumuna

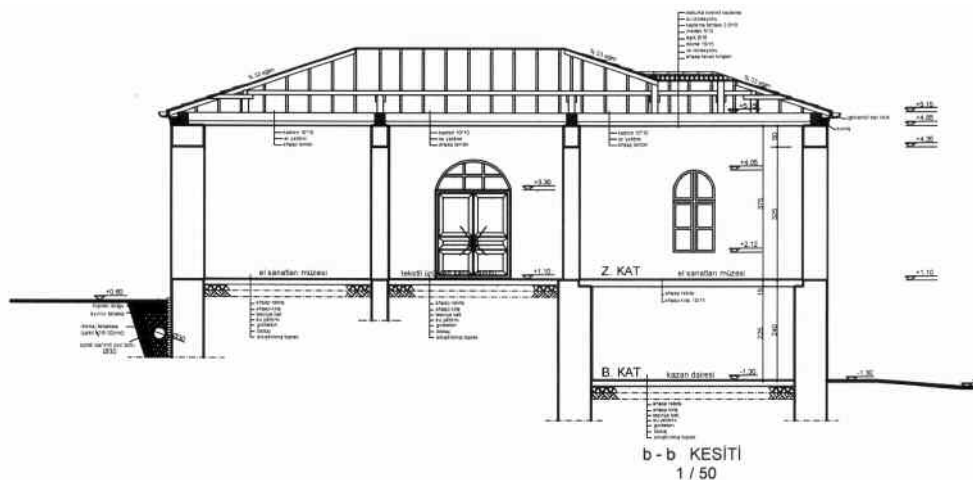
ÜSTTE Eski Hükümet Konağı zemin kat planı, Restorasyon (Buldan Belediyesi Arşivi)

ALTTA Eski Hükümet Konağı b-b kesiti, Restorasyon (Buldan Belediyesi Arşivi)

SAĞ ÜSTTE Eski Cezaevi planı, Restorasyon (Buldan Belediyesi Arşivi)

SAĞ ALTTA Eski Cezaevi a-a kesiti, Restorasyon (Buldan Belediyesi Arşivi)

“YENİ FONKSİYON SEÇİLİRKEN BULDAN’IN TARİHSEL SÜREÇTE ÖNEMLİ BİR DOKUMA ŞEHRİ OLMASI BELİRLEYİCİ OLMUŞTUR”

göre yeniden yapılmıştır. Restorasyon sırasında yapı tamamen soyulmuş, yığma tuğla ağırlıklı strüktür sistemi güçlendirilmiştir. Daha önce söz edildiği gibi, çatı da yangın öncesi özgün durumuna benzer bir şekilde yeniden yapılmıştır.

Eski durumuna ilişkin herhangi bir tarihi belgeye ulaşılamayan cezaevi ise, hükümet konağı ile benzer bir dil gözetilerek restore edilmiştir. Eski mahkum koğuşları önündeki kapalı koridor, kemer sırası ile avluya geçişli bir düzene getirilmiştir. Cezaevinin kapalı olan avlusu, avlu duvarları ve eski memur odası kaldırılmak suretiyle, eski hükümet konağının avlusu ile bütünleştirilmiştir.

Yeni fonksiyonlar belirlenirken, yapı adeta bir etnografya müzesi gibi ele alınmıştır. Buldan’da yüzyıllardır yapılan dokumacılığı ve dokumacılık tarihini anlatmak üzere, Eski Hükümet Konağı’nın bodrum katı tekstil müzesi, üst katı ise el sanatları müzesi olarak düzenlenmiştir. Üst katta ayrıca, el sanatları ve yöresel folklor eğitimleri ile el sanatları satışı için mekânlara yer verilmiştir. Bu katın ana dağılım holü ise tekstil ürünleri satış salonu olarak ele alınmıştır. Restorasyon sonrası tefriş çalışmaları hâlen sürmektedir.

Mahkum koğuşlarının hem üretimin hem de ürünlerin sergilendiği el sanatları atölyelerine dönüştürüldüğü eski cezaevi bölümüne ise, üç adet el

tezgâhı, bir motorlu tezgâh, bir bobinvar, bir masır makinesi, bir el çözücü, çıkırıklar ve elemliler yerleştirilmiştir. Eski ıslak birimler; çay ocağı ve içinde bir engelli tuvaleti de barındıran yeni modern ıslak birimler şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Yukarıda anlatıldığı üzere tamamen açılan eski cezaevi avlusuna, ziyaretçiler için yarı açık bir cafe bölümü yapılmıştır. Buradaki el sanatları atölyesinde görevli dokuma ustası Hasan Kömürçüoğlu’nun, eski cezaevinde bir süre siyasi suçtan mahkum olması ise, yapının öncesini

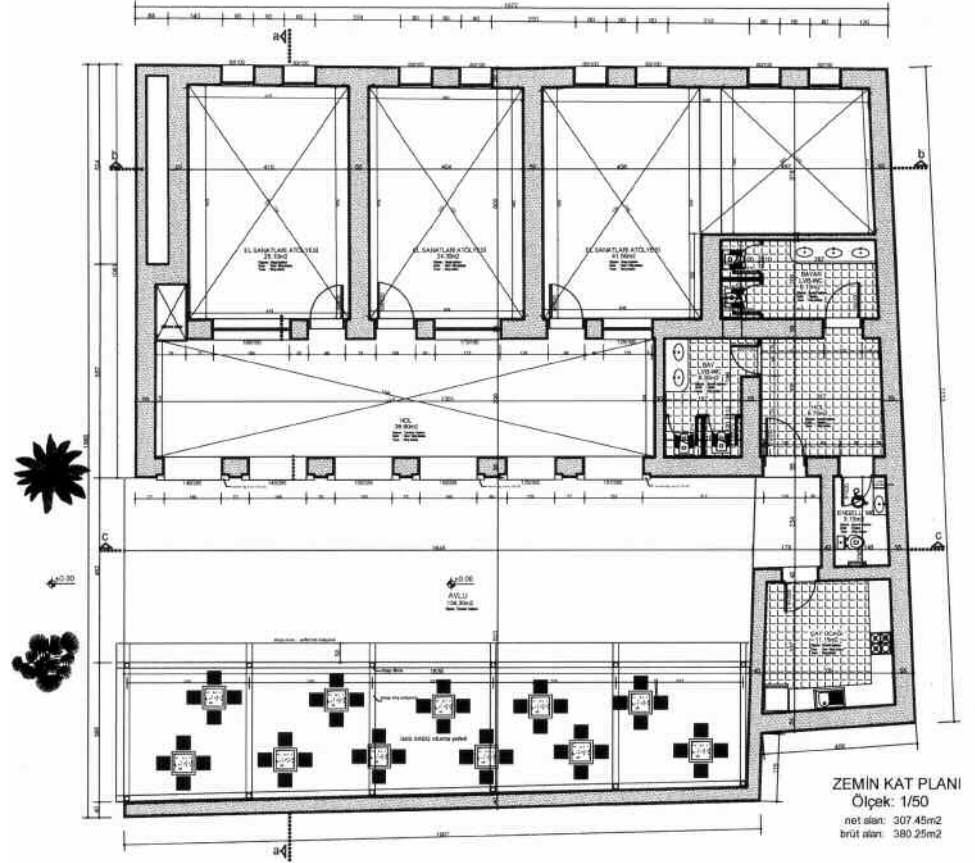
anlama bağlamında ziyaretçiler için öğretici olmaktadır (Buldan'da Yaşam Gazetesi; Hasan Kömürçüoğlu ile yapılan görüşme).

Özetle; müze, alışveriş ve dinlenme olanakları ile çok yönlü bir merkez oluşturulmaya çalışılmıştır. Merkezde farklı dönemlerde, geçici sergilere ve farklı kültürel faaliyetlere de yer verilecektir. Bu bağlamda ilk etkinlik, "Dokuma Sanatından Gösteriler" adı ile 3-5 Haziran 2011'de, 11. Geleneksel Buldan Uluslararası Dokuma, Kültür ve El Sanatları Festivali kapsamında merkezde gerçekleştirilmiştir.

Sonuç

Dönüşen Mimarlık - Dönüşen Yapılar - İzmir ve Ege Bölgesi'ndeki Örnekler isimli dosya kapsamındaki bu makalede ele alınan Buldan Eski Hükümet Konağı ve Cezaevi'nin, belediye tarafından Nisan 2011'de tamamlanan restorasyon ile Belediye El Sanatları ve Kültür Merkezi'ne dönüşmesine kadarki tarihsel süreçte, özellikle 1946'daki yangın ve Hükümet Caddesi'nin genişletilmesinden sonra, hem fonksiyonel hem de yapısal olarak ciddi dönüşümler geçirdiği görülmektedir. Restorasyon ile yapıya Buldan için çok önemli olan yeni bir fonksiyon yüklenirken, olumsuz dönüşümler de giderilmeye çalışılmıştır.

Değilmeden geçilemeyecek bir diğer önemli nokta ise, restorasyon sonrası yaşanmakta olan kentsel dönüşümdür. Bir zamanlar ilçenin merkezi durumunda olan ve tüm hayatın döndüğü eski hükümet konağı ve çevresi, tarihsel süreçte çarşının ve merkezin aşağı bölgelere kayması ile eski önemini ve canlılığını yitirmişken, restorasyon çalışmaları sonrası yeniden canlanma işaretleri vermeye başlamıştır. Şimdilerde ise belediye tarafından restore edilen bu yapı grubunun yakınındaki Park Caddesi, Eski Buldan Gençlik Kulübü Lokali ve çevresi, Eski Lonca Hali çevresi yeniden ele alınmaktadır. Böylece doku bazında, bütünlük bir koruma anlayışı ile hareket edilmektedir. Tüm bu çalışmalar tamamlandığında eski tarihsel merkezin geçmişteki canlılığına dönmesi hedeflenmektedir. Buldan örneği, tarihi kentlerde restorasyon için seçilecek yapı ve fonksiyonun, tarihi çevre için ne kadar önemli bir

dönüştürücü güç olabileceği gerçeğini de doğrulamaktadır.

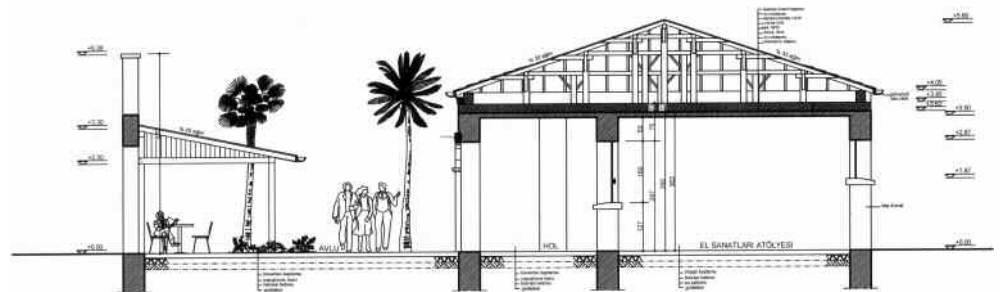
Teşekkür

Çalışmanın oluşturulması sürecinde, proje ve fotoğrafların temini ile alan çalışmaları sırasındaki yardımları için Buldan Belediye Başkanı Mustafa Fahri Şevik'e, Restorasyon Bürosu personeline ve özellikle Deniz Başoğlu'na teşekkür ederim. ■

Nezihat Köşklük Kaya, Araş. Gör. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı

KAYNAKLAR

- "7 Ay Tutuklu Kaldığı Cezaevinde Dokuma Ustası Oldu", Buldan'da Yaşam Gazetesi, Temmuz 2011 (Sayı: 68).
- Ahunbay, Zeynep (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayın, İstanbul.
- Avraroğlu, Zeki (1997), Buldan ve Yöresinin Tarihçesi, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Kuban, Doğan (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama, YEM Yayın, İstanbul.
- Kyvig, David E. ve Marty, Myron A. (2000), Yanıbaşımızdaki Tarih (Çev. Nalan Özsoy), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- 1919 doğumlu Zehra Çamkıran ile yapılan görüşme, Temmuz 2011.
- 1928 doğumlu Ali Durusoy ile yapılan görüşme, Temmuz 2011.
- Buldan'da Yaşam Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Özcan Durusoy ile yapılan görüşme, Temmuz 2011.
- Dokuma ustası Hasan Kömürçüoğlu ile yapılan görüşme, Temmuz 2011.
- Buldan Belediyesi Arşivi
- Mustafa Kıyak Arşivi
- Nezihat Köşklük Kaya Arşivi

a - a KESİTİ
Ölçek: 1/50

Tarihi Bir Konutta Dönüşüm: Urla Müzik Akademisi (UMA)

BU YAZININ AMACI 19.YÜZYIL SİVİL MİMARİSİNE ÖRNEK EŞKİL EDEN BU YAPININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN ELE ALINMASI VE YAPILAN SON İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİNİN URLA'NIN TARİHİ KENT DOKUSU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİDİR

Burcu Şengün Erturgut FOTOĞRAFLAR Burcu Şengün Erturgut

ÜSTTE Urla Müzik Akademisi (UMA)
(Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Zemin kat planı
(Mimar Salih Seymen arşivi) (Resim 2)

SAĞ ALTTA Birinci kat planı
(Mimar Salih Seymen arşivi) (Resim 3)

Urla'da Zafer Caddesi üzerinde bulunan ve günümüzde Urla Müzik Akademisi (UMA) olarak kullanılan tarihi konut yapısı, uzun bir süre atıl durumda bırakılmış, 2000 yılında mimar Sedef Tunçağ ve piyanist İnci Coşkun tarafından alınarak, onarımı yaptırılmıştır. Yapı, koruma ilkelerine bağlı kalınarak gerçekleştirilen onarımdan sonra, 2009 yılında eğitim hayatına başlamıştır. Bu yazının amacı 19.yüzyıl sivil mimarisine örnek teşkil eden bu yapının mimari özellikleri bakımından ele alınması ve yapılan son işlev değişikliğinin Urla'nın tarihi kent dokusu bağlamında değerlendirilmesidir.

İzmir ili sınırları içinde tarihi bir dokuya sahip olan Urla, 19. yüzyıldan Mübadele Dönemi'ne kadar Rumların nüfus olarak çoğunlukta olduğu yerleşim bölgelerinden biridir. Urla'nın merkezinde ana aks konumunda bulunan Zafer Caddesi, tarihte Rumlara ait gerek konut gerekse de ticaret işlevine sahip yapılarıyla zengin bir kültürel miras değerine sahiptir. 19. yüzyılda Rumca adı "Fardi Sokak" olan Zafer Caddesi, 1940'lı yıllara kadar birçok zengin üzüm tüccarının yerleşim alanı haline gelmiştir (Miliotis, 2002). Zafer Caddesi üzerinde tüm görkemi ile ayakta duran ve 2009 yılında Urla Müzik Akademisi (UMA)'ne dönüştürülen tarihi konut yapısı, birçok kültür mirası örneğinin yok olmaya bırakıldığı bir ortamda, yeni bir kimliğe kavuşturulmuştur (Resim 1). Sahip olduğu mimari nitelikleri ile 19. yüzyıl mimarisine örnek teşkil eden yapı, müzikle ilgilenen genç yeteneklere yönelik eğitim kurumu olmasıyla tarihi

sokak üzerinde yer edinmeye başlamıştır. Tarihi niteliklere sahip atıl durumdaki bir konutun onarımının yapılması, müzik akademisine dönüştürülmesi, Zafer caddesi üzerinde kaderine terk edilmiş diğer yapılara örnek teşkil etmesinin yanı sıra "Özgün İşlevin Değiştirildiği Esaslı Onarım" ödülüne layık görülmesi de UMA'nın önemini artırmaktadır.

Yapının Tarihçesi

Urlalılara göre yapının ilk sahibi, 19. yüzyılda Urla'da zenginliği ile ünlü "Kostandinidis" ailesinden Efendioğlu Kosta adıyla anılan bir üzüm tüccarıdır. Yapı daha sonra Mübadele Dönemi'nde Girit Adası'ndan gelen Önen ailesinin mülkiyetine girmiştir. Tarihi süreç içinde, özgün konut fonksiyonunun haricinde bir süreliğine Urla Belediye Binası ve sonrasında Kız Yurdu olarak hizmet veren yapı, 1992 yılından 2000 yılına kadar kendi haline terk edilmiştir (Tunçağ, 2003). 2000 yılında mimar Sedef Tunçağ ve piyanist İnci Coşkun tarafından yapıyı alarak, İzmir'in ilk müzik akademisine dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Yapı, arada kesintiye uğrayan onarım çalışmalarının ardından, 2009 yılında Urla Müzik Akademisi (UMA) olarak hizmet vermeye başlamıştır. Çok sesli müzik çalışmalarının yaygınlaştırılmasını amaç edinen UMA, profesyonel genç müzisyenlerin yalnız yurtdışında olarak bulup katılmaya çalıştıkları "ustalık sınıflarını" ülkemize getirerek, kendi alanında önder olan ustalarla buluşmalarına aracı olmaktadır (İ. Coşkun, kişisel görüşme, Temmuz 2010). Yapı eğitime başladığı yıl

içerisinde İzmir Büyük Şehir Belediyesi'nin kentteki tarihi yapıların korunmasını desteklemek amacıyla düzenlediği "Tarihe Saygı/Yerel Koruma Ödülleri" ödülleri arasından, yeni kullanımından dolayı "Özgün İşlevin Değiştirildiği Esaslı Onarım Ödülü"ne layık görülmüştür.

Urla'daki Tarihi Konutların Plan Özelliklerine Göre Konut Tipolojileri

Urla tarihi konut dokusu, 19. yüzyılda çeşitli etnik grupların bir arada bulunmasından kaynaklanan, çok kültürlülüğe bağlı mimari özellikler

Yapının kuzey, batı ve güneydoğu yönlerine doğru konumlandığı görülmektedir. Konutun doğu yönüne bakan cephesi yan bina ile bitişik nizam durumundadır. Yapıya ön cepheden bakıldığında iki normal kat ve bodrum katı bulunmasına rağmen, ön cephe yönüne açıklığı bulunmayan ara katı da mevcuttur. Bahçe, yapının parsel sınırı içinde arka cephe yönünde bulunmaktadır.

Tarihi doku içerisinde plan özelliklerine göre iki katlı, yan hollü konut tipolojisi içinde yer alan yapının, plan şemasında asimetrik bir kurgu hakimdir. Tipoloji özelliklerine uygun

"KONUTUN MÜZİK OKULUNA DÖNÜŞÜMÜ ESNASINDA ÖZGÜN MEKÂN ORGANİZASYONUNU BOZAN DEĞİŞİKLİKLERDEN KAÇINILMIŞTIR"

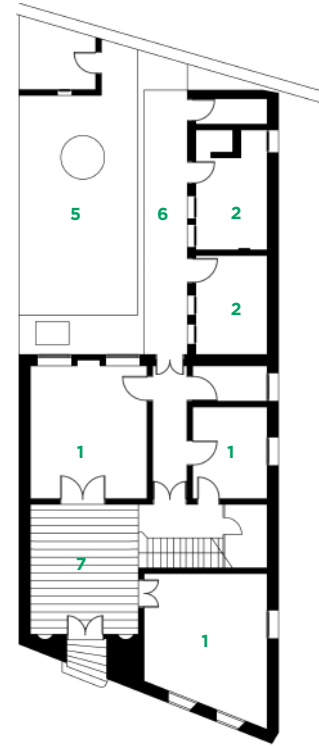
bakımından araştırma yapılan yerleşim bölgelerinden birisidir. Kent merkezi içerisindeki konutların plan kurgularına ilişkin yapılan detaylı araştırmada, farklı plan kurgularına sahip yapı tipleri tespit edilmiş ve yapıların plan özelliklerine göre konut tipolojisi oluşturulmuştur. Konutların plan şemalarındaki kat sayısı (tek katlı, iki katlı), konut içi dolaşım aksının plandaki yeri (orta hollü, yan hollü), katların fonksiyonel durumu (zemin katın ticari işlevli kullanılması) göz önünde bulundurularak bir gruplandırma yapılmış ve buna göre 5 konut tipi tespit edilmiştir. Tek katlı, orta hollü konutlar; iki katlı, orta hollü konutlar; iki katlı, orta hollü, ticaret işlevi bulunan konutlar; iki katlı, yan hollü konutlar; iki katlı, yan hollü, ticaret işlevi bulunan konutlar tipolojisi içerisinde yer alan gruplardır. Zafer Caddesi kentin en önemli ticaret arteri olması nedeniyle konut ve ticaret yapılarının yanı sıra konut- ticaret işlevinin birlikte bulunduğu yapı tiplerini de barındırmaktadır. Bu nedenle cadde üzerinde iki katlı, orta hollü konut tipi dışındaki diğer dört konut grubuna ait örnekler görülmektedir (Şengün, 2007).

Yapının Konumu ve Mimari Özellikleri

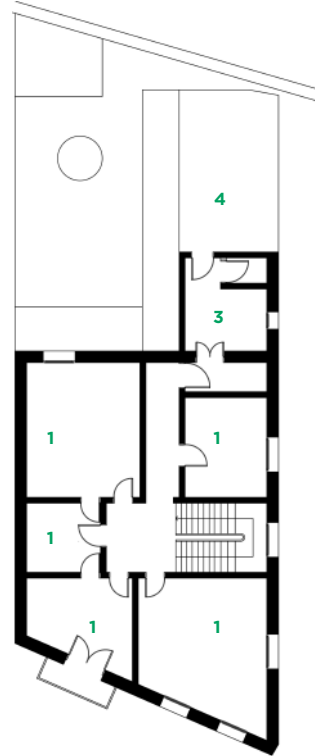
Zafer Caddesi üzerinde köşe konumunda yer alan Urla Müzik Akademisi (UMA) 172 m² alana sahiptir.

olarak giriş kapısı, doğrusal bir aks düzleminde ve yan hole açılmaktadır. Yapının sol aksında bulunan hol, kareye yakın bir plan şemasına sahiptir. Zemin katta üç yaşama mekânı, giriş holü, düşey aksta sirkülasyonu sağlayan merdiven, servis birimleri ve bu birimler arasındaki dolaşımı sağlayan ara koridor bulunmaktadır (Resim 2). Yaşama mekânlarından en büyüğü ön cephe yönüne açılmaktadır. Servis birimleri, yapının bahçe yönüne bakan bölümü içinde yer almaktadır. Ara katta, birbiri içinden geçilen iki yaşama mekânı ve servis birimleri bulunmaktadır. Birinci katta büyüklükleri değişen beş yaşama mekânı, mekân organizasyonunu sağlayan hol, servis birimleri, merdiven kovanı ve teras görülmektedir (Resim 3). Bu grup içerisine giren konutlarda, plansal olarak birinci katın hol şeması zemin kata göre farklılaşmaktadır. Ön cephe yönüne açılan birimlerden, giriş kapısının düşey aksındaki mekânda ahşap cumba yer almaktadır.

Plan şeması gibi asimetrik bir cephe düzenine sahip olan yapının sağ aks düzleminde yaşama mekânlarına ait olan pencere açıklıkları, sol aksında ise ana giriş kapısı ve düşey aksında ahşap cumba yer almaktadır. Giriş kapısı cephe yüzeyinden koparılarak, derin bir niş içinde bulunmaktadır. Zafer Caddesi kotundan merdiven çıkarak ulaşılan çift kanatlı giriş kapısının etrafında taş söve

- 1 Oda
- 2 Servis birimleri
- 3 WC
- 4 Teras
- 5 Bahçe
- 6 Ara koridor
- 7 Yan hol

ve lento görülmektedir. Dökme demir giriş kapısının üzerinde ferforje parmaklıklar dikkat çekmektedir. Yapının hem zemin hem de birinci katında birbirinin simetriği olan ikili pencere düzeni okunmaktadır. Düşey aksta birbirinin izdüşümü olan bu pencerelerin etrafı kesme taştan söve ile çevrilmiştir. Zemin kattaki pencerelerin düz, birinci kattaki pencerelerin ise basık kemerli, ortada kilit taşı bulunan lentosu dikkat çekmektedir. Zemin kattaki pencerelerde süsleme amaçlı olarak, lentonun üstünde ortada kilit taşı bulunan basık kemer kullanılmıştır. Tüm pencereler ahşap doğramalı olup, çift kanat sistemlidir ve demir kepenkleri vardır. Yapının zemin kat pencerelerinin altında, ön cepheden de görülen iki tane bodrum penceresi bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu olan bu pencerelerde, süslü ferforjeden demir parmaklık kullanımı mevcuttur. Tuğla kaplı cephenin köşelerinde ve zemin kat pencerelerinin altında taş kullanımı görülmektedir. Zemin ve birinci kat pencerelerin arasında ve yan bölümlerinde dekoratif süslemeler izlenmektedir. Birinci kat, kare motifli saçak silmesi ile çatıdan koparılmaktadır.

Kâgir sistem ile inşa edilen yapının mekân bölücü ara duvarlarında, ahşap iskelet sistemi uygulanmıştır. Yapının ön cephesi tuğla ile kaplıdır ve

hizalarında görsel olarak mekânı zenginleştiren alçı silmeler, bitkisel motiflerle oluşturulmuş alçı göbek süslemeleri, süslü köşe armaları (Resim 4), duvar köşelerinde düzenlenmiş ahşap plasterler (Resim 5), duvar nişleri, süslü kapı pervazları ve merdiven babaları (Resim 6), yuvarlak cephe pencereleri (Resim 7) estetik olarak etkileyici iç mekân elemanlarıdır.

Yapıda Tespit Edilen Tahrifatlar ve Gerçekleştirilen Dönüşümler

Tarihi yapıda 1992'den 2000 yılına kadar atıl durumda kalmasından dolayı bazı tahrifatlar meydana gelmiştir. Dış cephedeki yıpranmalar, demir kepenklerde, doğramalarda bozulmalar ve çatıda kaymalar tespit edilen problemlerdir. Ön cephedeki orijinal cumbanın tamamen yıkılmasıyla yerine demir parmaklıklı bir balkon yerleştirildiği görülmüştür (Resim 8). İç mekânlarda ise ahşap döşemelerdeki çürümeler, mutfak tavanının çökmesi, bitişik yapı duvarının çatı suyu akıntısı ile bozulması ve tavan alçılarının dökülmesi öncelikli sorunlar olarak dikkate alınmıştır¹. Bütün bu olumsuzluklara rağmen bina yapısal olarak ayakta durmaya devam etmiştir. Yapı sahiplerinin isteği doğrultusunda binanın onarımındaki temel yaklaşım, yapının özüne ve yaşama mekânlarına saygı içinde gerçekleştirilmesi olmuştur.

“UMA'NIN MÜZİKLE BÜTÜNLEŞEN YENİ KİMLİĞİ VE ONARIMINDA ÖZGÜN NİTELİKLERİNE SADIK KALINMASI, DÖNEMİNİN KARAKTERİNİN ALGILANMASINA YARDIMCI OLMAKTADIR”

köşelerde süsleme amaçlı kesme taş kullanılmıştır. Bütün iç duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Katlar arasında ahşap döşeme sistemi oluşturulmuştur. Zemin, ara ve birinci kattaki yaşama mekânları ile hollerin yer döşemesinde ahşap malzeme kullanımı görülmektedir. Mutfağın zemin döşemesi ise karo seramiktir. Çatı, ahşap oturtma sisteminde inşa edilmiştir ve kırma çatıdır.

Yapı içinde, zemin ve birinci kattaki yaşam alanlarının farklılaşmasını sağlayan nitelikli iç mekân elemanları dikkat çekmektedir. Duvarların üst

Yapıdaki tahrifatların onarımı, koruma ilkelerine bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Konutun müzik okuluna dönüşümü esnasında özgün mekân organizasyonunu bozan değişikliklerden kaçınılmıştır. Zemin ve birinci kattaki yaşama mekânları müzik çalışmalarının yapıldığı mekânlar olarak işlevlendirilmiş ve ona uygun tefriş yapılmıştır. Zemin katındaki giriş holü küçük çapta müzik dinletilerinin yapılmasına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Servis birimleri ise aynı şekilde korunmuştur (Resim 9).

Sonuç

Tarihi konut dokusu içerisinde yer alan yapı, farklı kullanımlar ve son 10 yıla yakın süre boyunca atıl durumda bırakılmasından kaynaklanan tahribatlar ile yok olma sürecine girmiştir. Son dönemde gerçekleştirilen onarım çalışması ile yapı tekrardan kullanılabilir hale getirilmiştir. Konuttaki onarım çalışması, Zafer Caddesi üzerinde kendi haline terk edilmiş başka yapılar da göz önünde bulundurulduğunda, tarihi özelliklere sahip diğer yapıların koruma amaçlı yenilenme sürecine yönlendirilmesinde önemli bir örnektir. Urla Belediyesi'nin projeleri dahilinde bulunan, "Urla ve Zafer Caddesi'nin tarihi ve kentsel dokusunu kent içinde yer alan kültürel ve sosyal aktivitelerle canlandırmak" düşüncesi, UMA'nın amacı ve gerçekleştirdiği aktivitelerle örtüşür niteliktedir. UMA özellikle genç müzisyenlerin hazırladıkları küçük dinletilerle kentin sosyal ve kültürel yaşantısında yer edinmeye başlamıştır. Tarihi bir konutun müzik akademisine dönüşümü yalnızca işlev değişikliği olarak değil, aynı zamanda Zafer Caddesi gibi önemli bir aksın yeniden eski kimliğine ve canlılığına kavuşturulması yönünde bir adım olarak değerlendirilmelidir. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, yapının kimliğine zarar vermeden, ait olduğu kültürün ve döneme ilişkin bilgilerin topluma aktarılması, koruma açısından önem taşımaktadır. UMA'nın müzikle bütünleşen yeni kimliği ve yapının onarımı esnasında konutun özgün niteliklerine sadık kalınması, tarihi algılamının kolaylaşmasına yardımcı olmaktadır. Kent içinde yok olmakta olan tarihi yapıların, mimari ve tarihi nitelikleriyle örtüşen, günümüz ihtiyaçlarına cevap veren işlevlere dönüşmesi, dokunun sürekliliğinin sağlanmasının yanında tarihi doku içinde yer alabilecek başka alternatif kullanımlara ışık tutmaktadır. ■

Burcu Şengün Ertugut, Ar. Gör., Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR

1 S. Tunçağ, kişisel görüşme, Temmuz 2010 (Yapıda görülen tahribatlar ve onarımla ilgili bilgiler Mimar Sedef Tunçağ'ın aktarımları ışığında derlenmiştir.)

KAYNAKLAR

- Milioris, N. E. 2002, 1922 Öncesinde Urla (T. Caymaz, Çev.), Urla Belediyesi Yayınları, İzmir.
- Mimar Salih Seymen arşivi
- Şengün, B., 2007, Urla Tarihi Kent Merkezindeki Konut Mimarisinin İncelenmesi ve Cumhuriyet Döneminde Meydana Gelen Değişimlerin Koruma Bağlamında İrdelenmesi: Zafer Caddesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Yön. Yrd. Doç. Dr. Emel Kayın D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Tunçağ, A. S., 2003, Bir Varmış Urla, Stil Matbaacılık, İzmir.

SOLDA İç mekan- köşe arması (Resim 4)

İç mekan-ahşap plaster (Resim 5)

İç mekan merdiven babası (Resim 6)

İç mekan-yuvarlak cephe penceresi (Resim 7)

ÜSTTE Yapıya sonradan yerleştirilen demir parmaklıklı balkon (Resim 8)

ALTTA Mutfak iç görünüşü (Resim 9)

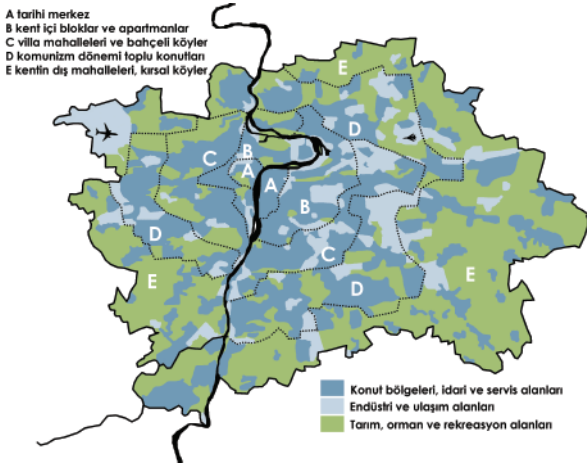

Sosyal Değişimlerin Mekânsal Yapıya Etkileri Üzerine...

Komünizm Dönemi Sonrasında Prag

MAKALE, PRAG'DAKİ POLİTİK VE BUNA BAĞLI EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KENTSEL VE MİMARİ MEKÂNA OLAN ETKİLERİNİ İNCELEMEDİR

Feride Pınar Arabacıoğlu

ÜSTTE Prag kentinin mekânsal analizi (Sykora, 1999)

SAĞ ÜSTTE Prag kenti genel görünüşü (M. Musil arşivinden)

Kentlerin mekânsal örgüsü zaman içerisinde değişime uğrar. Bu değişimin çok çeşitli nedenleri ve biçimleri olabilir. Bir yandan zaman içerisinde kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda yavaş ve sindirilen bir değişim söz konusu olabilirken, diğer yandan kentin sosyal yapısındaki ani değişimler veya yangın, deprem gibi doğal felaketlerle hızlı değişimler de mümkün olabilmektedir. Uzun yıllar komünist rejim ile yönetilen bir ülkenin totaliter bir yönetim tipinden demokratik rejime, bir merkezden yapılan bir planlamadan serbest piyasa ekonomisine geçişi kentin mekânsal yapısında da önemli değişimlere sebep olabilmektedir. 1990'larda komünizmin sona ermesi ve rejim değişikliği ile Doğu Bloğu ülkelerinin aniden karşı karşıya kaldığı, kapitalizm, özelleştirme, seçkinleştirme gibi kavramlar sosyo-mekânsal dokuda da karşılık bulmuştur. (Gentile, Sjöberg, 2006, 701.) Günümüzde çeşitli alanlarda sıkça tartışılmakta olan bu kavramların etkisi altında kalan kentlerden biri de Prag'dır. Özellikle 40 yıl süren komünizm rejiminden sonra Hükümetin yönettiği dönüşümler ekonomik, sosyal ve kültürel çevrenin de değişimi ile sonuçlanmıştır. Küreselleşme ve buna bağlı olarak uluslararası üreticilerin bu ülkelerde yatırım alanları ve pazar arayışına girmeleri de bu değişimi tetikleyen diğer unsurlardır. (Sykora, 1994, 1150.) Bu değişimi yaşarken bir yandan da mimari kimliğin büyük ölçüde korunabilmesini sağlamanın yolları tartışılmakta iken, Prag'da bunun büyük ölçüde başarılı olduğu da gözlemlenen bir başka önemli konudur.

Prag; 1100 yıllık geçmişi içerisinde Orta Avrupa için her dönemde politik, kültürel ve ekonomik bir merkez olma özelliğini sürdürmüş olan kentlerden biridir. Yüzyıllar boyunca Kutsal Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmuş, protestan reformu ve otuz yıl savaşları süresince ve sonrasında 20. yüzyılda her iki Dünya Savaşı ve savaş sonrası komünist dönemde önemli roller oynamıştır. Tüm bu yıkıcı dönemler boyunca kültürel varlıklarının çoğunu korumayı başarmış olan kent, 1992 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası sit alanlarından biri ilan edilmiştir.

Tüm tarihi boyunca Prag; Çek, Alman ve Yahudi nüfusu ile önemli ölçüde etnik çeşitliliğe sahiptir. 1850'lerde Almanca konuşan bir çoğunluk söz konusuysa, Bohemya'dan gelen göçler ve Alman halkın asimilasyonu ile 20. Yüzyıl başında bu oran %6'lara düşer. Sonuç olarak Alman azınlık ve Almanca konuşan Yahudiler kentin merkezinde tarihi bölgelerde kalırken, kente yeni yerleşmekte olan ve büyük çoğunluğu oluşturan Çek'ler ise hızla büyümekte olan banliyö bölgelerine kayar.

1939'da gerçekleşen Nazi işgali ve 2. Dünya savaşı boyunca kentteki Yahudi halkın oranı, kaçışlar ve soykırım sonucunda önemli oranda azalır. Kalanlar ise savaş sonrasında, komünizm döneminde, komünist darbe nedeniyle, 1948'de İsrail devletinin kuruluşuyla ve 1968'deki Sovyet istilası sonucunda Prag'ı terk eder.

40 yıl süren komünist rejim ve merkezi ekonomi ve pazar planlamasından sonra 1990'ların ilk yarısında hızla demokratik düzen,

ticaret ve yaşama geçilmiştir. Devlete ait menkullerin özelleştirilmesi ve serbest piyasa ekonomisi başlamıştır. Bu reformlar aynı zamanda uluslararası politik ve ekonomik sistemler ile uyumu da amaçlamaktadır.

Kentin Mekânsal Gelişimi

Prag kentinin mekânsal yapısı oldukça düzenli bir biçimde gelişmiştir. Fiziksel çevrede büyük değişimler olmamış ve kent herhangi bir büyük felaket sonucu yıkıma uğramamıştır. İkinci dünya savaşı sırasındaki zararlar da göz ardı edilebilir boyutlarda olmuşlardır. Kent merkezi aynı zamanda hükümet ve ticari alanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Bu tarihi kent merkezi, kent içi mahalleleri ile çevrilidir. Bu mahallelerin gelişimi endüstrileşme ve kırsaldan kente göçle bağlantılıdır. Kent içi mahalleler yoğun yapılaşma ve

“40 YIL SÜREN KOMÜNİZM REJİMİNDEN SONRA HÜKÜMETİN YÖNETTİĞİ DÖNÜŞÜMLER EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL ÇEVRENİN DE DEĞİŞİMİ İLE SONUÇLANMIŞTIR”

özellikle konut fonksiyonunu barındırır. Bu bölge sıklıkla endüstri alanları ile etkileşim içindedir. Bu kentsel alan özellikle komünizm etkisiyle nüfus kaybına uğramış ve 1920 ve 30'larda yükseklik ve yoğunluk açısından sınırlı konut dokusundan oluşan yeni bir bölge ile çevrilmiştir. Komünizm sırasında ise prefabrik bloklardan oluşan apartmanlar ve endüstri bölgeleri ortaya çıkmıştır. 1980'lerden sonra ise kentin dış mahalle ve köylerinde yeni yapılaşmalar ile tek aile evleri inşa edilerek mevcut köy dokularına eklenmeye başlamış,

gelir ve eğitim düzeyi yüksek nüfusun oluşturduğu yeni mahalleler oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda Sykora'ya göre genel anlamda kentin beş ana bölgeye ayrıldığı söylenebilir (Sykora, Kamenicky, Hauptmann, 2000, 64). Bunlar;

- Tarihi merkez
- Kent içi konut blokları ve apartmanlar
- Villa mahalleleri ve bahçeli köyler
- Komünizm dönemi toplu konutları ve prefabrik yüksek binalar
- Kentin dış mahalleleri, kırsal çevre ve küçük köyler olarak sıralanabilir.

Prag kenti ortaçağdan kalma yapıları ve dokusuyla tanınmakla birlikte, kenti oluşturan mahallelerin büyük çoğunluğu son 150 yılda oluşmuştur. Kent halkının %80'i kent içindeki 19. yüzyıldan ikinci dünya savaşına kadar olan dönemde inşa edilmiş blok ve apartmanlarda ve 1960'dan 80'lere kadarki komünist dönemde inşa edilen prefabrik toplu konutlarda yaşamaktadır.

Tarihi merkez Vlatva nehrinin iki yanında yer almaktadır. 10. Yüzyıldan beri süregelen yerleşim 14. Yüzyılda 5. Charles döneminde ağırlık kazanmış, bu dönemden endüstri devrimine kadar olan süreç içerisinde de ortaçağ kent morfolojisi kapsamında ve kentin savunma yapılarının sınırları içinde gelişmiştir. Tüm bu dönemler boyunca kentin dokusu romanesk ve gotik akımlardan etkilenmemekle birlikte tüm bu mimari akımların izleri tekil binalar üzerinde okunabilmektedir.

Yüzyılın başlarında tarihi kentin bir bölümü bir iyileştirme ve temizleme projesi kapsamında bir değişime uğramış, bu değişim Yahudi mahallelerinin küçük evlerden oluşan

“PRAG KENTİ ORTAÇAĞDAN KALMA YAPILARI VE DOKUSUYLA TANINMAKLA BİRLİKTE, KENTİ OLUŞTURAN MAHALLELERİN BÜYÜK ÇOĞUNLUĞU SON 150 YILDA OLUŞMUŞTUR”

dar sokak yapısının geniş caddelere ve büyük Art Nouveau stilindeki binalara dönüşmesine neden olmuştur. Bu dönemden beri tarihi merkezin morfolojisine merkezin doğusundaki çevre mahallelerin ortasından geçen kuzey-güney otoyolunun inşası dışında önemli bir müdahalede bulunulmamıştır.

Tarihi Merkez:

Kent merkezinin dokusunu önemli ölçüde etkileyen en önemli gelişme, ticarileşme ve bunu takiben ticari işlevlerin, özellikle de ofislerin, restoran ve otellerin kent merkezindeki alan kullanımı açısından artışı olmuştur. Özellikle Orta Avrupa'ya doğru genişleyen yabancı firmaların varlığı ve bu firmaların mekânsal ihtiyaçları bu

konuda etkili olmuştur. Çek Cumhuriyeti'nin giriş kapısı niteliğindeki Prag kenti, bu firmaların ülkede faaliyet gösterme konusunda ilk durağı olmuştur. Gayrimenkul sektörü ise bu duruma öncelikle mevcut binaların yeniden işlevlendirilmesi ve konutların ticari binalara dönüştürülmesi ve yeni ofis binaları ve çok amaçlı alışveriş merkezlerinin tarihi dokuya eklenmesi ile cevap vermiştir. (Lichtenberger ,1994, 93). Devlete ait alanlar 1990 sonrası hızla özelleştirilmiş, kentin turistler için önemi nedeniyle tarihi merkezde özellikle yeni oteller ve turist odaklı tesisler yaygınlaşmaya başlamıştır. Binaların fiziksel görünümü geçirdikleri bakım ve onarımlarla birlikte iyileşmeye başlamıştır.

Tarihi merkez, bankalar, finans

firmaları, firma genel müdürlükleri, danışmanlık ve hukuk firmaları için de saygınlık sağlamıştır. Yoğun iş yaşamının tarihi merkezde yer alması yapıyı çevrede de yoğunluk artışına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler merkezde konut işlevinin azalması, tarihi mirasın zarar görmesi ve araç trafiğinin hızla artması gibi olumsuz etkenleri de beraberinde getirmiştir.

Günümüzde Prag kent merkezi artık yeni gelişme olanaklarını tüketmiş, özellikle tarihi dokunun yapısı da kentin düşeyde genişlemesine de imkan vermemiştir. Bu nedenle gelişme alanları tarihi merkezden kent içi konut dokusuna ve kent dışına kaymıştır.

Kent İçi Konut Blokları ve Apartmanlar

Tarihi merkez kalın bir konut dokusu çemberi ile çevrelenmiştir. Bu konutlar 19. yüzyılın ortalarından 2. Dünya Savaşı sonuna kadar inşa edilmiş olan 4-5 katlı apartman bloklarından oluşmaktadır. Düzenli bir sokak dokusu oluşturan bu binalar dağınık durumda endüstriyel alanlar ile çevrelenmiştir. Prag nüfusunun beşte biri bu bölgelerde yaşamaktadır. Bu mahallelerden bazıları fiziksel eskime sonucu bakımsız kalmışken, bazı mahalleler ise soylulaştırma-yenileme çalışmaları geçirmekte, bu dönüşüm sonucunda da yeni ve eski kullanıcılar arasındaki sosyal statü farkı uçurumlara neden olmaktadır (Sykora, Kamenicky, Hauptmann, 2000, 68). Bu durumun bir örneği Prag 2 bölgesindeki Vinohrady mahallesidir. Kentsel dönüşüm çalışmaları sonucunda yerel kullanıcının yerini Prag'da yaşayan ve çalışan yabancılar ile kent merkezinde çalışıp gelir düzeyi yüksek olan genç nüfus almıştır.

Villa Mahalleleri ve Bahçeli Köyler

1920 ve 30'larda dinamik bir kentsel gelişim Prag'ı etkisi altına almış ve hemen İkinci Dünya savaşı öncesinde nüfus neredeyse bir milyona ulaşmıştır. Kent içi mahallelerini saran villa mahalleleri ve bahçeli köyler ortaya çıkmış ve Ebenezer Howard'ın tanımıyla "kırsal çevrede kentsel avantajlar" sağlanmıştır. (Sykora, Kamenicky, Hauptmann, 2000, 63)

Komünizm Dönemi Toplu Konutları ve Prefabrik Yüksek Binalar

Komünizm dönemi yaşam ve çalışma koşulları, yine döneme ait, yapım tarihleri 1960'lar ve 1980'ler arasında çeşitlenen toplu konutları ve dokusunu beraberinde getirmiştir. Bunlar prefabrike 4-12 kat arasında yükseklikleri değişen konutlardır. Başta birkaç bin kişilik bir nüfusa hitap etmesi ve temel servisleri sağlaması planlanan konut alanlarında neredeyse 100.000 kişi için inşa edilen büyük toplu konut bloklarına dönüşmüş, bu bloklar için servis ve iş imkânları kısıtlı olmuştur. Günümüzde Prag nüfusunun yine beşte ikisi bu konutlarda ikamet etmekte, yine bu nüfus Prag'ın geri kalanından ortalama olarak daha genç ve iyi eğitilmiş bir gruptan oluşmaktadır. Bu kişiler Sykora tarafından komünizmin "orta sınıfı" olarak tanımlanmaktadır (Sykora, 1999, 681). Strüktürel yenilemenin gerekliliği kaçınılmaz olmakla birlikte baskın bir fiziksel ve sosyal değişim söz konusu değildir. Bazı alanlarda binalar yenilenmekte ve yeni binalar inşa edilmekte iken, daha yoğun işçi nüfusu ve zayıf toplu taşıma imkânlarının olduğu bölgelerde fiziksel bir eskimenin varlığından söz edilebilir.

Maier'e göre konutların bakım ve servis kalitesinden memnun olmayan halk, çevrenin kentsel bağlamından ve mimarisinden şikâyetçi değildir. Binaların rehabilitasyonu bu alanların canlılığını korumak için yeterli görünmektedir (Maier, 1997, 233).

Kentin Dış Mahalleleri, Kırsal Çevre ve Küçük Köyler

Komünizm dönemi toplu konutlarının oluşturduğu beton duvarların arkasında, ama hâlen Prag kent sınırları içinde bulunan kırsal çevre kentin yeni dış mahallelerini oluşturmaktadır. 1960 ve 70'lerde Prag'a katılan bu alanlar, arsa rezervleri ve kentin gelecekteki büyüme alanları olarak düşünülmüş ancak komünizmin 70 sonrası düşüşü ile yatırımlar ve inşaatlar azalmıştır. Bu alanlar günümüzde hem ticari hem de konutsal açıdan banliyöleşme için büyük potansiyel taşımaktadırlar. Yeni konut alanları ve yerleşimler ile yeni alışveriş ve ticaret merkezleri bu alanlara kurulmaktadır. Yatırımcılar bu bölgelerden arsa satın alıp altyapısını kurup konut inşası için satmaya başlamış, zengin nüfus bu alanlarda mevcut yerleşimlere eklenmeye başlamıştır. Bir yandan da mevcut köylerde boş alanlarda yeni ve lüks konut inşaları ile mevcut binaların rekonstrüksiyonu ve modern eklentiler ile, eğitim ve gelir düzeyi yüksek nüfus bu alanlara kaymaya başlamıştır. Özellikle ana yollar ve önemli ulaşım kavşaklarına yakın yerlerde gelişen ticari işlevler ve metro bağlantısı, Cerny Most, Letnany, Zlicin ve Pruhorice gibi alışveriş ve ticaret merkezlerinin varlığını desteklemiştir. Özellikle yönetimlerin kent merkezi için mevcut dokuyu korumaya odaklı çalışması, bu alanlardaki küçük belediyelerin

SOL ÜSTTE Tarihi Merkez
(Arabacıoğlu arşivinden)

SOLDA Tarihi Merkez
(Arabacıoğlu arşivinden)

Kent içi konut dokusu
(Arabacıoğlu arşivinden)

yatırımları destekleyecek ve teşvik edecek biçimde kolaylıklar sağlaması buralarda yapılan yapılaşmaların daha kolay, hızlı ve ucuza mal edilerek gerçekleştirilmesini sağlamakta, bu da banliyöleşmeyi desteklemektedir (Sykora, Kamenicky, Hauptmann, 2000, 71).

Sonuç

Doğu Bloğu ülkelerinde 40 yıl süren komünizmin sona ermesi ile sosyal anlamda büyük değişim ve dönüşümlerin varlığı yadsınamaz. Özellikle demokratik rejime ve merkez planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçiş sosyal yaşamı ve bunu takiben kent yaşamını ve dokusunu önemli ölçüde etkilemiştir. 1989'dan sonraki kentsel gelişim bağlamında ise kent

“1989'DAN SONRAKİ KENTSEL GELİŞİM BAĞLAMINDA İSE KENT ÖZELLİKLE ULUSLARARASI ETKİLER VE KÜRESELLEŞMENİN BASKISI ALTINDA GELİŞMİŞTİR”

özellikle uluslararası etkiler ve küreselleşmenin baskısı altında gelişmiştir. Bu durum günlük yaşamı ve insanların tüketim tercih ve alışkanlıklarını da etkilemiştir. Özellikle kent merkezinin daha ticari fonksiyonlara cevap verebilecek şekilde yeniden yapılandırılması, kent içi mahallelerin yeniden canlandırılması ve seçkinleştirilmesi, kentin dışında ise konut ve ticari ihtiyaçlara cevap

verecek yeni mahallelerin oluşması bu etkilerin sonucudur. Özellikle komünizmin düşüşü ile, ülkemizde de birçok tartışmaya konu olan yeniden canlandırma, seçkinleştirme, soylulaştırma gibi kavramlarla karşı karşıya kalan Prag'da da kent merkezinde konut fonksiyonunun azalması, merkezin daha çok ticari amaçla kullanılması, kentin tarihi mirasının zarar görmesi ve araç

trafiğinin artması, ses ve gürültü kirliliği gibi ülkemizde de yaşanan problemleri beraberinde getirmektedir. Bu hızlı değişim; özellikle ticarileşmenin getirdiği alan kullanımında değişimler, fiziksel rehabilitasyonun etkileri, kent morfolojisinde de dönüşümler ile sonuçlanmıştır. Endüstriyel faaliyetlerinin kaldırılması ve hizmet sektörünün gelişmesi, ihtiyaçların ve günlük yaşamın, buna bağlı olarak hayattan beklentilerin de değişmesi ile farklı alanlara farklı mekânsal çeşitliliklere ihtiyaç ortaya çıkmıştır (Sykora, 1993, 283). Buna bağlı olarak Prag'da kentin merkezinden banliyö bölgelerine kadar uzanan bir yelpaze içerisinde köklü mekânsal ve fonksiyonel değişimler söz konusu olmuştur. Ancak bir yandan da kentin mimari kimliğinde büyük bir değişimden söz edilememekte, genel anlamda kentsel planlama ölçeğinde önceden belirlenen planlama ilkelerine sadık kalındığı, özellikle kentin büyümesi sırasında büyüme alanları konusunda belirlenen bölgelere ağırlık verildiği ve bu gelişmeler içinde radikal kararlar alınmadan çözümler üretildiği görülmektedir. Böylesine köklü bir idari değişim söz konusuysa bile bu planlamanın sürdürülebilmesi, olumsuz koşullar ve etkilere rağmen kentin mimari kimliğini koruması bir başarı olarak görülmekle birlikte aslında olması gerekeni de yansıtmaktadır.

Sosyal yaşamdaki bu büyük ölçekli değişimler, insanoğlu ile birlikte her dönemde varlığını sürdürecektir. Prag'ın bugünkü fiziksel yapısı, planlama stratejilerinin sürdürülebilir olması ve uygulamada süreklilikle takip edilmesi konusunun önemini bir kez daha yansıtmaktadır. ■

Feride Pınar Arabacıoğlu, Araş. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı Öğretim Elemanı

KAYNAKLAR

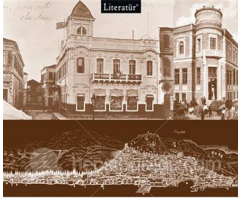
- Gentile, M. Sjöberg, Ö. (2006): "Intra-Urban Landscapes of Priority: The Soviet Legacy", *Europe-Asia Studies* 58 (5): 701.
- Hammerslay, R., Westlake, T., (1996), "Planning in the Prague Region, Past, Present And Future", *Cities*, Vol. 13, No. 4, Elsevier Science Ltd., 247
- Leetmaa, K., Tammaru, T. (2007): "Suburbanization in countries in transition: destinations of suburbanizers in the Tallinn metropolitan area", *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 89 (2): 127.
- Lichtenberger E., (1994), "Vienna and Prague: Political Systems And Urban Development In The Postwar Period", *Development And Administration Of Prague*, Universität Amsterdam, 91.
- Lichtenberger, E., (1984): "The Crisis Of The Central City", *The Takeoff Of Suburbia And The Crisis Of The Central City*, Franz Steiner Verlag Wiesbaden, 157.
- Maier, K., (1997), "Problems of Housing Estates and the case of Prague", *Processe und Perspektiven de Stadtentwicklung in Ostmitteleuropa*, 231
- Nov k, J., S kora, L., (2007), "A City in Motion: Time-Space Activity And Mobility Patterns Of Suburban Inhabitants And The Structuration Of The Spatial Organization Of The Prague Metropolitan Area" *Geogr. Ann.*, 89 B (2): 147.
- Sykora, L., (1993), "City in Transition: The Role of Rent Gaps in Prague's Revitalization" *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 84(4), 281.

- Sykora, L., (1994) "Local Urban Restructuring as a Mirror of Globalization Processes: Prague in the 1990s", *Urban Studies* 31 (7), 1149.
- Sykora, L., (1999), "Processes Of Socio-Spatial Differentiation in Post-Communist Prague", *Housing Studies*, Vol. 14, No. 5, 679.
- Sykora, L., Kamenicky J., Hauptmann P., (2000), "Changes in The Spatial Structure of Prague and Brno in the 1990's", *Geographica*, No.1, Acta Universitatis Carolinae, 61.
- Sykora, Ludek (1999), "Changes in the Internal Spatial Structure of Post-Communist Prague", *Geojournal* 49, Kluwer Academic Publishers, 79
- Yeung, H.W-C. (2003): "Practicing new economic geographies: a methodological", *Annals of the Association of American Geographers* 93 (2): 442.

SOL ÜSTTE Komünizm dönemi prefabrik toplu konutlar (M. Musil arşivinden)

SOLDA 1990 sonrası gelişen banliyö bölgeleri (M. Musil arşivinden)

19. Yüzyılda İzmir Kenti

YAZAR **Rauf Beyru**
YAYINEVİ **Literatür Yayıncılık**
YAYIN TARİHİ **Mart 2011**
ISBN **9799758431013**

Kitapta; 18. ve daha önceki yüzyıllarda, İzmir kentinin fiziksel yapısı, bu konudaki kaynakların sınırlılığı ve özelliği nedeniyle, fazla ayrıntılara inilmeden kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. Yazılı ve özellikle de görsel belgelerin daha kolay bulunabildiği 18. yüzyıl sonlarından 20. yüzyılın ilk dönemlerine uzanan süreçte İzmir kenti; yaşam biçimi, ticari hayat, kültürel gelişim, yerleşim, nüfus dağılımı gibi farklı başlıklar altında incelenerek, kitabın dünden bugüne bir köprü oluşturma niteliği taşıması amaçlanmıştır. Sadece bilgi edinmekle kalmayıp, bugüne dair sorduğumuz soruların cevabının geçmişte yattığının da altı çizilmiş, bu yönüyle de kitap, adeta bir pusula işlevini yüklenmiştir. İzmir'in en fakir mahallelerinde Türk ve Museviler yaşadığı için, buradaki yaşam biçimi yabancı seyyahlarca kayda değer görülmemiş, daha çok Frenklerin yaşadığı, kentin batıya dönük yüzü -İzmir'in sahil bölgesine doğru olan bölgeleri- kaleme alınıp, resmedilmiştir. Türk ve Musevi mahallelerinin günümüzde de bazı değişimlere rağmen varlıklarını korumuş olmaları, o dönemin bilgi ve belge yoksunluğunu bir ölçüde telafi eder gibidir. Türk mahallesinin sokakları tam bir labirent görünümündedir ve yolunuzu kaybettiğinizde istediğiniz yeri bulabilmek için saatlerce dolaşmanız gerekebilecektir. Kitapta geçen, adı belirsiz bir yazarın 19. yüzyıldaki Türk mahallesi hakkındaki bu izlenimi bugün için hâlâ tanıdık bir kavram. Rum, Ermeni ve Frenk mahalleleri ise, 1922 yangınından sonra tamamen yok olmuş ve İzmir'in yeni yerleşim bölgeleri oluşturulmuştur. Bu bakımdan kitap, kentin yok olan semtlerinin fiziksel ve yaşamsal yapısını aydınlatması açısından bir hayli önem taşımaktadır. Başta Paris Millî Kütüphanesi, Pensilvanya Üniversitesi Kütüphanesi, Atina Gennadion Kütüphanesi, Riyad King Saud Üniversitesi Kütüphanesi olmak üzere birçok ülke kitaplığından yararlanılarak hazırlanan elinizdeki bu kitabın oluşum süreci 15 yıllık bir araştırmanın ürünü. 19. Yüzyılda İzmir Kenti, aslında daha önce yine Literatür Yayınevi tarafından yayınlanan, Rauf Beyru imzalı 19. Yüzyıl ve Öncesinde İzmir'de Yaşam adlı kitabın bir devamı, tamamlayıcısı niteliğindedir.

Modern ve Sürgün:

Almanca Konuşulan
Ülkelerin Mimarları
Türkiye'de 1925-1955

YAZAR **Bernd Nicolai**
ÇEVİRİ **Yüksel Pöğün Zander**
YAYINEVİ **Mimarlar Odası Yayınları**
ISBN **9944757462**
YAYIN TARİHİ **2011**
ISBN **9786050101300**

(Kitap tanıtım metni, Esra Akcan'ın MİMARLIK dergisinin Eylül-Ekim 2011 (sayı:361) sayısında yayımlanan yazısından kısaltılarak alınmıştır.)

Bernd Nicolai'nın 1998 yılında Almanca basılan "Moderne und Exil" kitabı, Mimarlar Odası Yayınları tarafından Yüksel Pöğün Zander'in çevirisiyle en nihayet Türkçe'ye kazandırıldı. Kitap ilk basıldığında erken Cumhuriyet dönemi Türkiye mimarlığı konusunda Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki arşiv belgelerini kullanarak yazılmış tek kitap olma özelliğini taşıyordu. Nicolai'nın sunduğu belgelerle ortaya çıkardığı gibi, Türkiye mimarlığı konusunda bilinmeyen birçok proje ve inşa edilmiş binaları anlamlandırmamızı sağlayan çoğu bilgi, Orta Avrupa arşivlerinde gizliydi. Kitap, Türkiye mimarlığı tarihi açısından bir ilk olduğu kadar, Almanya mimarlık tarihi için de önemli bir açığı kapatıyordu. Nasyonal Sosyalist rejimin 1933'te yükselmesiyle Almanya dışına göç etmek durumunda kalmış mimarlardan Mies van der Rohe, Walter Gropius gibi Amerika Birleşik Devletleri'ne gidenlerin mimari kariyerleri hakkında gerek İngilizce gerek Almanca sayısız yayın varken, Türkiye gibi "Doğu" ülkelerinde yaşamış olanların bu tecrübeleri konusunda monografların sonuna eklenen birkaç kısa cümle ve ufak tefek resim dışında pek bir bilgi bulunmuyordu. Modern ve Sürgün bölümlerini teker teker bu mimarların Türkiye'de geçirdiği yıllara adıyor. Kitap, sırasıyla Robert Oerley, Ernst Egli, Clemens Holzmesiter, Hermann Jansen, Martin Elsaesser, Martin Wagner, Hans Poelzig, Bruno Taut, Margarete Schütte-Lihotzky, Wilhem Schütte, Robert Vorhoelzer ve Paul Bonatz için ayrılan bölümlerle kurgulanıyor. Nicolai bu bölümleri bir arada tutan çerçeveyi ise "sürgün" kavramı olarak kuramlaştırıp, "Giriş" bölümünde kitabını modern mimarlığın sürgün tarihine bir katkı olarak öne çıkarıyor. Kitabın sayfalarında okuyucu, Türkiye mimarlık tarihi açısından çok sayıda detaylı bilgi, proje ve ilginç anektod bulacaktır. Kitap, fotoğrafları ve görsel belgeleri ile de çok önemli bir kaynak. Hem görülmemiş arşiv fotoğrafları, hem 1995 yılında bu kitap için profesyonelce çekilmiş fotoğrafların katkısı çok büyük. Bunlar arasında özel izinler alarak devlet yapılarının içlerine girenler ya da Cumhurbaşkanlığı Köşkü gibi yaklaşılmaması zor binalara yaklaşanlar kuşkusuz çok önemli kaynaklar sunuyor.